

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztőség és kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi és anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czímzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Bod Károly igazgatói megnyitóbeszéde. (Sz.-Udvarhelyt 1880. szept. 1, az ev. ref. főtanodában.) — Az utolsó konvent. — Vidéki élet: Jótékony célú műkedvelői előadás. Miklósi József, p.-cselhi ref. pap. — Egyházi lapszemle. — Tárca: A szép Harmath László. (Egy bérlő elbeszélése.) Tolnai Lajos. — Különfélék.

Bod Károly igazgatói megnyitóbeszéde.

(Sz.-Udvarhelyt, 1880. szept. 1, az ev. ref. főtanodában.)

Két hónappal ezelőtt, midőn egy évi munkaidőnk lejárt, Isten iránt hálával és a hiven teljesített kötelesség édesen megnyugtató érzésével eltelve vettük le kezünket a munkáról; letöröltük homlokunkról az izzadságot, s egymásnak búcsú-jobbot nyujtva, pihenni tértünk!

Kifáradt lelkünk előre érezte a nyugalom édességét, éz az elválás mégis fájdalmas vala! Nemde roszúl esett nektek, nemes tanuló ifjúság, szeretett tanítványaink, elszakadni az édes anya, az alma mater, kebeléről és távozni e szent falak közül, hol minden oly ismerős, oly megszokott volt előttetek! Elválni barátaitoktól, tanuló társaitoktól, kikhez sziveteknek és egész valótoknak annyi édes vonzalmát érzitek, s kikhez az együttlét szorosabban fűzött?

És valljuk meg őszinteséggel, hogy nekünk is fájt tanítványaink szeretett körét nélkülözni, s visszatetsző volt a megszokott és szüntelen pezsgő élet helyett e falak közt naponként siri csenddel és élettelen egykedvűséggel találkozni!

De ime, Istennek jóvoltából ismét itt vagyunk ezen a helyen, és nekem jutott a szerencse, hogy e napon, a midőn a pihenés után új munkára emelkednek föl kezeink, szivemből üdvözljem mindazokat, a kik ezt a szerény collegiumot jelenlétükkel tiszteletükre méltatták! Legyenek azért általam melegen köszöntve mindazok, a kiket Isten ide vezérelt!!

És most, midőn a válaszutnál, a titkos jövődő előcsarnokának küszöbén, egy pillanatra megállunk, első, legszentebb kötelességünk: arczra borulni és arra kérni a jó Istent, hogy vezéreljen jóra való törekvésünkben, ne vonja meg tőlünk megszentelő segedelmét, és egykor adjon áldást a mi munkánkra! Ámde a magasabb ihletés és a csodák kora lejárt, és a ki ezt mondja: „segíts magadon, s az Isten is megsegít“, annak igaza van!!

Épen ezért tehetnénk-e ez ünnepélyes és fontos pil-

lanatban méltóbbat, minthogy számot vessünk önmagunkkal, szeretett pályatársak és nemes tanuló ifjúság; minthogy tüzzük ki a célt, mely felé haladni, melyet megközelíteni akarunk, s jelöljük meg azokat a föltételeket is, melyek által a célt, — emberi számítás szerint, — leginkább megközelíthetjük?

És én, hogy magam is biztosabban nézhessek a jövőbe s a nemes tanuló ifjúság figyelmét is arra irányozzam, a mit legbensőbb meggyőződésemmel fogva igaznak tartok, s mit szem elől tévesztetni se tanulónak, se tanítónak soha egy perczig sem szabad: azért egy-két elejtett szó, néhány halvány vonás által épen ennek föltüntetésére törekszem.

I.

A gymnasiumi nevelés és oktatás célja a humanitás lévén, ehhez képest az tanuló ifjúság feladata, hogy ki-ki korához és tehetségéhez mérten, minél szebb előhaladást tegyen azon a pályán, melynek utolsó célja: a tudományosan képzett és igazán művelt (humanus) ember.

És nekünk, tanítóknak a mi iskolánk teljes anyagi és szellemi felszerelésével kell vezérelni a reánk bízott ifjúságot, — a haza és emberiség jövődő felvirágzásának reményeit, — ezen cél felé. Az a mi legszentebb kötelességünk, hogy szüntelen világító szövétneket tartsunk a tapogatódzva fejlődő lélek elé, hogy az előtte még ismeretlen úton el ne tévedjék.

Nem materialis ismeretek halmazának a lélekbe erőszakolása, hanem a helyes és önálló gondolkodási képesség fejlesztése lebegjen lelki szemünk előtt; ez legyen azon ideál, mely felé munkánk által törekedni kell. Így vezetjük helyes irányban az ifjúságot, s így lesz munkánk gyümölcsözésének alapja megvetve.

II.

De ne feledjük a költő mondását, mely így hangzik: „minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész, Róma ledől s rabigába görnyed.“

Valóban nincs is az emberi életnek biztosabb fenntartó, éltető eleme, mint a tiszta erkölcs! És az ember, mint ethicus, szabad lény, első sorban épen arra van hivatva, hogy erkölcsös életet folytasson. Hiszen ez kölcsönzi

még az individualis értéket is. És mit ér a lángész, mit a tökély magas fokára fejlesztett értelem s mit az eget verő tudományosság, ha a szívben jóindulat, nemes érzés és lelkesedés nincsen? Ámde, valljuk be nyíltan, hogy ez a mi századunk, a 19-ik század, melyet a tudományosság, az általános műveltség és a haladás korszakának szeretnek nevezni, ha minden egyébben igen is, de avval az egygyel nem igen dicsekedhetik, hogy erkölcsi tekintetben valami erős lábón állana. Sőt korunknak épen az az átká, hogy ma a szívekben vajmi ritkán lakik az Isten félelme, pedig minden bölcsességnek a z a kezdete.

A könnyelmű, ingatag jellemű, kicsiny hitű és ezért könnyen kétségbeeső ifjú emberek napjainkban gomba módjára szaporodnak, s talán soha se voltak az efféle csenevész fajtából többen, mint ma.

Ki ezen állításomat túlzottnak, avagy sötét világnézet kifolyásának találná, csak arra hívom föl, vegye jegyzékbe s tartsa számon a naponként előforduló öngyilkossági eseteket és halálos ítéleteket!!

És már ilyen körülmények között nem méltán szükséges-e az, hogy súlyt helyezünk — a testi és értelmi nevelés mellett — az erkölcsire is, sőt hogy ezt az utolsót elébe helyezzük amazoknak és többre becsüljük a föld minden drága kincsénél?

Czivilizált korunknak azon új tanintézetei, a melyekben a modern tudományosság él és virágzik ugyan, de a jellem nem képződik, a szív nemesebb érzelmei gyöngéd kezek által nem ápoltnak, az én felfogásom szerint, nem egyebek, mint az emberi nevelés öreg törzsének fattyúhajtásai, és olyanok, mint a festett koporsó, mely kívül szép, és első látszatra gyönyörködte ugyan a szemet, de belől rakva van holt tetemmel!!

Oh, vajha reá segítne minket a jó Isten, szeretett tanítótársaim, arra, hogy mi mindenik növendékünknek szívébe véshessük be a jó, az erkölcsös magaviseletet, hogy az Istennek félelme s a jó, szép és nemes iránt való lelkesedés szívékben maradjon annak utolsó debbanásáig!

Vajha mind jó, erényes, igazságos, becsületes és így szabad embert nevelhetnénk!! Ekkor, ha mindjárt a tudományos oktatás rovására esnék is ez, nyugodtak lehetnénk, mivel feladatunkat, úgy a szülőkkal és egyházunkkal, mint a hazával és emberiséggel szemben is teljesítenők, mert többet használ egy becsületes tudatlan, mint száz gonoszlelkű tudós!!

De félre ne magyarazzatok elejtett szavaimat, kedves tanítványaink, nemes tanuló ifjúság, s ne gondoljátok, hogy elégséges, ha a tanuló magát jól viseli. Koránt sem! Itt a jó erkölcs a tudmánnyal és művészettel, — mint édes testvéreivel, — karöltve jár, s egyik sem gyakorol elnyomó, zsarnoki hatalmat a másik fölött, hanem inkább egymást a kifejlődésben segítik és jó akarattal támogatják.

Aztán azt se feledjétek, hogy „elvész a nép, mely tudomány nélkül való”, hogy az emberiség ideálja az erkölcsben és tudományban van befoglalva, és csak az él igazán, ki e kettőért él.

III.

Végül még óhajtanám, hogy a vezetésünkre bizott növendékek értsék meg és érezzék azt is, hogy a mi iskoláinknak az eddig általánosságban elmondottakon kívül vannak specialis céljai is. Szeretném, ha mindenki tudná azt, hogy mi igazi hű hazafiakat és jó protestánsokat óhajtunk nevelni.

Távol legyen tőlem az a gondolat, hogy hazánk magyar ajkú tanintézeteit hazafiatlansággal, avagy nemzet- és alkotmányellenes üzemekkel vádoljam; ezen váddal csak azokat lehet méltán sujtani, melyek a nemzetiségi kérdést többre becsülvén a hazafiságnál, ez utolsót könnyelműen dobják oda nemzetiségi érdekeik áldozatául!

De mellőzve ezt, nem lehet tagadni, hogy napjainkban a cosmopolitaság dudvája gyakran még a magyar iskolák kebelében, a jó erkölcsök és tudományok veteményes kertjeiben is föl-fölver, s az elhintett tiszta magvakat, — mint a gyom, — elfojtja továbbfejlődésükben.

Nem a szüntelen hetyke sarkantyú pengetést értjük mi a hazafiság alatt, hanem csak azok ellen emeljük föl igénytelen szavunkat, kik nem restelik az „ubi bene, ibi patria“ elvét tűzni azon lobogóra, melyet az ifjúság előtt hordozni hivatva vannak! Azt pedig határozottan állítom, hogy épen az iskola van hivatva a szent hazaszeretetet nemes érzelmét az ifjúság kebelébe beoltni és ápolni. S ha az iskola falai között beszivott levegő nem tiszta, ha azt nem a hazafiság lengi át, akkor csak világpolgárok, cosmopoliták kerülnek ki onnan.

Bárcsak megértenétek a mi szavainkat, nemes tanuló ifjúság! Bár mindnyájan ezt mondanátok a költővel: „áldjon, vagy verjen sors keze, itt élünk, halunk kell.”

A történelem lapjai, hol az emberiség küzdelmei föl vannak jegyezve, bővebben megtanítanak arra, hogy hazánkban a protestantizmus és a hazafiság, évszázadokon át, mint ikertestvérek együtt éltek, együtt haladtak, s ha terhes fellegek tornyosultak, vagy ha jött a vihar, egymást védték, támogatták.

És nekünk nincsen okunk eltitkolni, hogy a protestantizmus hagyományos múltjához jövőben is szívósan fogunk ragaszkodni, — s régi, évszázak által kipróbált intézményeinkkel csak akkor szakítunk, ha az újnak helyesebb volta fölül kétségtelen tanúbizonyságtételek feküsznek előttünk! Mi sem a csökönőségnek, sem a rohamos újításoknak nem vagyunk barátai, hanem azt hisszük, hogy akkor cselekszünk helyesen, ha lassú mérsékléssel teszünk egy-egy biztos lépést előre. És mindaddig, míg nem vagyunk bizonyosak a fölül, hogy teendett lépésünk előre viszen, inkább megtartjuk az elfoglalt helyet, sem hogy visszaesés esélyének tegyük ki magunkat.

Ezekben óhajtottam, az időhöz és körülményekhez képest, röviden megjelölni a célt, mely felé haladunk és titeket vezérelnünk kell, nemes tanuló ifjúság, kedves tanítványaink! És tettem mindezt azért, mert gondolatom szerint, szükséges, hogy úgy a tanítók, mint az ifjúság, bi-

tos tudatával birjanak céljuknak, és ismerjék a kiszabott munkakört is.

Még csak néhány bizalmas szó van hozzátok, szeretett tanító társaim! Mi mindnyájan egy szőlőben működünk, egy célra törekszünk, legyen azért közöttünk egy értelem és egy akarat; ne feledjük, hogy külön-külön csak porszemnyi még az erők legerősbikének ereje is, melyet magával ragadhat a legkisebb szellő, de ha a porszemek sziklává tömörülnek, akkor azokat a fergeteg sem ingathatja meg; és jusson eszünkbe, hogy az egy célra törekvő, kitartással és vállvetve folytatott munkát mindig jó vég koszorúzza!

Ajándékozunk meg hát egymást bizodalommal, és ne vonjuk meg a kölcsönös támogatást, valahányszor arra bárkinek közülünk szüksége leend!

Mi igérjük, hogy soha egy perczig sem fogunk késni a segély nyújtással, ha erre bármikor szükség leend a nemes és közhasznú törekvés kivitelében, és ezen előlegezett ígéretünk fejében engedjétek, hogy viszont számíthassunk nagyrabecsült támogatástokra!!

Vajha a mi működésünk mindig egyetértő, közös akaratnak lenne áldásos kifolyása!

Vajha mindig közösen megállapított módon és kipróbált eszközök fölhasználása által haladnánk előre, mert különben Bábel tornya lesz a mi épületünk, hol a mit az egyik épít, a másik lerontja!

Titeket pedig, kedves tanítványaink, nemes tanuló ifjúság!, arra kérlök, hogy vessetek számot ti is önmagatokkal, s mielőtt munkához kezdenétek, vizsgáljátok meg lelki képességeiteket, a bennetek megfogamzott hajlamokat és az akaraterőt.

Gondoljátok meg, hogy ezt az intézetet, sőt magát a tudományos pályát becsstelenni meg az, ki nem retten vissza csupán hivalkodásból vállalkozni a nemes szellemi munkára. És a ki csak eszköznek tekinti a tanulói szép pályát, a végre, hogy általa kezébe ragadhassa a kenyérekereketnek botját, az helyesen cselekszik, ha még most idejekorán szakít e pályával, s jobb sorsra méltó szülőivel és önmagával együtt nem nyomorít meg másokat is!

Azonban nem akarok én közületek senkit elidegeníteni ettől az intézettől, avagy a tudományos pályától, s nem mondom, hogy csak az vállalkozhatik a munka becsületes elvégzésére, kit a teremtő az ő ingyen való jókedvéből ángézszzel, fényes talentummal ajándékozott meg. Koránt sem! sőt ellenkezőleg vegyetek bátorságot, mert a tapasztalat azt bizonyítja, hogy középszerű értelmi képességgel, ha hozzá ernyedetlen szorgalom, a jóra és nemesre való szinte törekvés, szerénység és becsületesség járul, akárány esetben jóval túl lehet szárnyalni azt, ki genialitásával kérkedett!

Eddig gyűjtött tapasztalataim nyomán örömmel mondom, hogy teljességgel nincsen nekem okom és jogom szemrehányásokat tenni, avagy panaszkodni a nemes tanuló ifjúságra, s remélem, hogy ezt ezután is elmondhatom; de nevelésügyünk szolgálatába állván, annak fölvirágzása és előrehaladása minket is közelebből érdekel, s ezért volt

szabad, sőt szükséges a fennebb elmondottakat emlékezetbe hozni.

Kérve kérem azért a nemes tanuló ifjúságot, hogy a lelkesedés és a nemes törekvés szent tüzet ne engedjek keblökben elhamvadni; hogy igyekezzenek fontos elhivatásuknak és a tanuló elnevezéshez kötött várakozásnak, minden körülmények között, megfelelni; hordozzák szívökben iskolánk becsületét és jó hírnevét, mint saját szemök fényét: őrizzék mindenha.

Munkánkra újból is Isten áldását kérve, s mindnyájokat szívesen üdvözölve, az 1880—81-ik iskolai évet ezennel megnyitom.

AZ UTOLSÓ KONVENT.

(Negyedik nap.)

Szeptember 16.

A conventnek délelőtti ülésén a jegyzőkönyv hitelesítése után, Beöthy Zsigmond ismétli a 15-ki délutáni ülésen tett indítványát, mely szerint a convent a zsinat idejének s helyének kitűzése iránt intézkedjék. Részéről ajánlja, hogy az első zsinat 1881. október 31-kén, a reformatio ünnepén tartassék meg Budapesten, vagy Debreczenben.

Török Pál püspök a zsinatnak nem feltétlen barátja, de loyális ellenzéke. Nem hiszi, hogy a Beöthy által mondott ideig minden munkálat készen legyen, s azért kéri kerülete (dunamelléki) határozatának figyelembe vétele, melynek értelmében a dunamelléki egyház főtartja magának a jogot, hogy a zsinat idejének kitűzéséhez hozzászólhasson.

Kún Bertalan superintendens kijelenti, hogy a zsinatnak eleitől fogva határozott barátja, mindazonáltal a zsinat határidejének fölvetését idelőlőttinek tartja, mert ez azon kerületekben, melyek a jogot főtartották maguknak, már is nagy aggodalmat keltett. Javasolja ezek folytán, hogy a convent e kérdést a napirendről vegye le, s folytassa tovább az alkotmánytervezet tárgyalását.

Pap Gábor superintendens a hallottak ellenében fölhozza azon tényt, hogy valamennyi egyházi kerület határozatát ez irányban hozta, mikép a zsinatot s annak megtartását kívánja, s erre a conventet föl is hatalmazta. Sürgeti a zsinat helyének és idejének kitűzését, sürgeti azért, mert addig a törvényes convent meg nem születetik. Úgy a saját, mint kerülete nevében kijelenti, hogy a törvényes conventnek engedelmességni fog, de a törvénytelen szülött határozatait magára nézve soha kötelezőknek nem fogja ismerni, s azokat nem fogja végrehajtani.

Nagy Péter superintendens: Mindig a teljes egysülés eszméjének élt, s mert az egyesülést nem látja más úton keresztülvihetőnek, mint a zsinat segélyével, pártolja azt, s kívánja idejének kitűzését; kívánja azért is, mert addig, míg a zsinat határidejét ki nem tűzik, az egyes kerületek, ha akarnának is, nem szólhatnak a dologhoz. Hozzájárul Beöthy indítványához.

Balogh Ferencz szintén Beöthy indítványához járúl. Molnár Aladár czáfolja Török érveit, s kimutatja, hogy e convent 1. jogosítva van e kérdés fölött határozni; 2. hogy ezen határozat meghozására immár elérkezett az idő, ezek folytán Beöthy indítványának elfogadását ajánlja.

Mocsáry Lajos: Hosszabb indokolás után azon ajánlatát terjeszti elő, hogy a convent a határidőre nézve javaslatot tegyen, melyet a superintendentiáknak küldjön meg. A superintendentiák azután nyilatkoznak: hajlandók-e a javasolt határidőt elfogadni. Azt hiszi, hogy ha a convent a többi előmunkálatot is megküldötte a superintendentiáknak, ezt is megküldheti.

A zsinatot különben egyáltalán nem kívánja; nem, mert ott egy homo regius előtt kellene tanácskozni, meghányi-vetni a bajokat, már pedig a szennyes ruhát jobb otthon mosni. Nem kívánja azt épen a mostani kormány alatt, mert szóló szerint a katholikus clerus pressioja a reformáltakra soha sem volt nagyobb, mint épen a jelenlegi kormány alatt. Be kell várni az időt, mikor hazánkban teljes vallásügyenlőség lesz, s akkor kell majd intézkedni a zsinat határidejének kitűzésére nézve.

Kovács Ödön: Azt indítványozza, hogy a zsinat helyének (Debreczen) kitűzése iránt határozzon a convent már most, de a zsinat idejének kitűzése iránt csak akkor hozzon határozatot, midőn az előmunkálatokat letárgyalta.

Hegedűs László: Mint protestáns ember soha meg nem engedheti, hogy a király — bármily loyaltással viseltessék is iránta — a protestáns egyházi törvényhozásban oly factor legyen, mint a polgári törvényhozásban; ennél fogva ő is arra kéri a conventet, hogy a zsinat kitűzésével várjon addig, míg az egyház és állam közt a jogviszonyok rendezve lesznek. Kijelenti végül, hogy őt a tiszamelléki egyházkerület határozata annyira köti, hogy ha majd a kérdés szavazásra kerül, ő sem igennel, sem nemmel nem fog szavazni. Különben Mocsáry nézetéhez járúl.

Fördős Lajos nézete szerint itt csak tisztán az a kérdés, hogy elfogadja-e a convent Beöthy indítványát, vagy nem. Miután őt is a dunamelléki kerület határozata köti, a Mocsáry indítványához járúl.

Ráday Gedeon gróf: Előadja, hogy a convent tagjait a kerületek ezelőtt négy évvel határozó képességgel küldték ki. E kerületek valamennyien azt mondták: üdvözljük a tiszántúli kerület javaslatát, s kívánjuk a zsinatot. Ezek alapján tiltakozik az ellen, hogy e conventre bármely más határozat legyen, vagy lehessen imperatív, mint azon elvek és határozatok, a melyek az eredeti 5 kiküldő végzésben befoglalva vannak. Részéről akarja a zsinatot, mivel minél hamarabb látni akarja az egyetemes reformált egyházat, mert minél hamarabb orvosolva s pótolva akarja látni azon nagy bajokat és hiányokat, melyek miatt annyi idő óta jajgatnak, s melynek folytán a törvénytelen valami intézményébe is belenyugodni készek voltak, csak hogy a hiányokon segítve legyen. Ezek után kijelenti, hogy Beöthy indítványához hozzájárul.

Révész Bálint püspök csak azt akarja megjegyezni,

hogy ha a superintendentiák akkor, mikor a zsinat kitűzése iránt indítvány tétetett, visszavetik a tiszántúliak javaslatát, nem fogadják el a nyujtott békejobbot, keserűen esett volna, de nem érezték volna a keserű csalódást. Három év óta a kerületek teljes egyetértésben haladtak, s im most, midőn a célhoz közel vannak, most válnának szét? Szerinte ez sem az ügynek, sem a kerületeknek nem volna sem javára, sem diszére. (Úgy van! Helyeslés.) Ezután polemizál azokkal, kik a zsinat határidejének kitűzését ellenzik, — végül kéri a conventet, hogy Beöthy indítványát fogadja el.

A dolog érdeméhez szóltak még Szabó János, Szentpéteri Sándor, Antal Gábor és Dobos, kinek azon kijelentését, hogy — bár elvileg ellene van a zsinatnak, de mert azt hangoztatják, hogy az egyesülésre nincs más mód, beledobja magát az örvénybe s elfogadja a zsinatot — viharos tapssal és éljenzéssel fogadták.

Többen személyes kérdésben állnak föl, mire következett a szavazás. A kérdés a következő: Tértassék-e 1881-ben zsinat? A szavazás eredménye a következő: 11 nem szavazott; 23 igennel, 1 nemmel, (dr. Kovács Ö.) s így a zsinat megtartását 22 szótöbbséggel elfogadták, — egyszersmind 16 szóval 7 ellenében elfogadták, hogy a zsinat helye Debreczen legyen.

Ezután fölolvasták s elfogadták a Balogh Ferencz által szerkesztett üdvözlő feliratot, melyet a convent a Philadelphiában összeülő 2-ik presbyteri szövetséghez intéz. Ezzel az ülés d. u. fél 2 órakor félbeszakadt.

(Ötödik nap.)

Szeptember 17.

A múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után azon bizottság jelentését terjesztették be, melyet a convent tanácskozása első napján a suprema inspectio és a tanügyi szervezetre nézve javaslattétel végett kiküldött.

A bizottság e tekintetben csak a főbb elvek megállapítását kívánná, pártolja a püspöki és főgondnoki petitiót, s azt ajánlja, hogy a convent a közoktatási szervezet részletes tárgyalásába fogjon, s ha ezzel készen lesz, a suprema inspectio kérdése is meg lesz oldva.

Molnár Béla, mint bizottsági tag, különvéleményt terjeszt be, mely szerint a convent a suprema inspectio körülrírásának részletes vitájába bocsátkozzék, s egyszersmind tárgyalja pontonként a középiskolai törvényjavaslát azon részét, mely a protestáns iskolákra vonatkozik.

A convent a bizottság véleményét fogadta el.

Nagy Péter superintendentens indítványozza, hogy a convent a közoktatási tervet egy külön bizottsághoz útasítsa, mely előzetesen letárgyalván azt, szemelje ki azon pontokat, melyek különösen érdekeseek arra, hogy a convent vitatkozzék fölöttük.

A convent azonban többek felszólalására ez indítvány nem fogadta el.

Következett a reformált egyház alkotmánytervezetetének további részletes tárgyalása: Második rész az egyházi törvényszékekről. A convent hosszabb vita után a czímet és a 107. § t az eredeti szöveg szerint fo-

gadta el. Hosszabb vitát keltett az a kérdés (108 §.), hogy a presbyteriumon kívül választassék-e egyházbíróság külön? A convent a szöveget a régi szokásokra alapított elvek alapján úgy módosította, hogy minden egyházközségben maga a presbyterium gyakorolja a bíróságot. A 109., 110. §§. maradnak. Az egyházmegyei bíróságot szabályozó 112. §-nál is érvényesült a már más helyen említett kettős elnökség elve: esperes és főgondnok. Egyszersmind meghatározták, hogy a törvényszék az elnökökkel együtt legalább 5 tagból álljon. Páros szám esetén a hivatalra legifjabb tag a tanácskozásban részt vesz, de nem szavaz.

A 113. §. marad, csak a második kikezdés utolsó mondata, mely szerint az egyházmegyei törvényszék „egyszersmind a semmiségi panaszok felett is határoz”, kihagyatott.

A 114 §. marad. A 115. §-ba, mely a törvényszék által alkalmazandó büntetésekről szól, új pont vétetett föl: a felfüggesztés, mely azonban egy évnél tovább nem terjedhet. A 116. §., mely arról szól, kik alkotják a tszékot, marad, csak hogy a kettős elnökség elve itt is érvényesült. A 117. §-ba, mely a törvényszék működéséről szól, azt is fölveték, hogy a tvszék azon tanintézetek tanárai felett is ítél, melyek az egyházmegye felügyelete alá nem tartoznak; kihagyták végre e §-ból a végső passust, mely szerint a tvszék a semmiségi panaszok fölött is határoz.

A 118—119. §§. maradnak. A 120. §. marad azon módosítással, hogy a törvényszék, az elnökökkel együtt, 15 tagból (az eredetiben 9) áll. A 121—122. §§. maradnak, csak hogy az előbbi §-ból a semmiségi panaszra vonatkozó passus, az előbbi módosításokhoz képest, kihagyatott.

Következett a harmadik rész: az egyházi tisztviselőkről és egyes egyháztagokról. 123—136. §§. maradnak az eredeti szövegezés szerint. A 137. §-t azzal a módosítással fogadták el, hogy az úrvacsorát a lelkipásztorok minden évben a fennálló rend és szokás szerint (eredeti szövegben: minden évben legalább hatszor) ünnep-, vagy vasárnap délelőtt, istentisztelet alkalmával szolgáltatják ki.

138—143. §§. maradnak.

A 144. §, mely így szól: „Az ismétlő iskolások és felnőttek vallásos oktatásáról gondoskodni szintén kötelessége a lelkipásztornak; főleg kisebb gyülekezetekben ezen vallásos oktatást személyesen vezetni“, így módosított: „Az ismétlő iskolások vallásos oktatásáról gondoskodni szintén kötelessége a lelkipásztornak.“ 145—146. §§-ok maradnak. A 147 §., mely az áttért lelkészekről szól, kihagyatik.

A convent ezután a fejezet többi (148—162.) §§-ait is több kisebb módosítással elfogadta. Vita folyt különösen a 158. §. körül, mely a lelkészi, mint polgári emberről szól, végül a következő módosítással fogadtatott el:

„A lelkipásztorok a politikai pártközelmekben előfordulható oly tüntetésektől, melyek hivataluk irányával és tekintélyével ellenkeznek, szorosan tartózkodjanak.“

Ezzel a tárgyalás fél 2 órakor félbeszakadt.

VIDÉKI ÉLET.

„Jótekonyczéli műkedvelői előadás.

Pánczélcseh, Szept. 29. 1880.

Társadalmi életünk mindennapias folyamatát f. hó 26-án tartott, a helybeli iskola magyar ref. vallású szegény növendékeinek fölségelése czéljából rendezett tánczvizgalmal egybekötött „jótekonyczéli műkedvelői előadás“ üdítő föl. Nem mulaszthatom el, sőt kötelességemnek tartom, főt. szerkesztő úr becses engedelmével, e lapok tisztelt hasábjain is megemlékezni ez előadásról; egyfelől, hogy jelezvem a nemes czél iránti buzgóságot, másfelől, hogy az eredményről a nyilvánosság előtt is beszámolva, egyházam nevében a szépért, jóért egyaránt lelkesülni tudó helybeli, valamint közel vidékről a kedvezőtlen idő daczára is szép számmal összegyűlt közönségnek, a jótekonyczéli czél iránt megmutatott meleg részvét és áldozatkészségért köszönetet mondjak.

Mindenekelőtt köszönetet kell szavaznom özv. Nánási Gézáné ő ngnak, ki a jótekonyczéli czél iránt meghozott anyagi áldozata és fáradozásai mellett, a bál-anyai szerepet is kitünő ügyességgel vitte. Úgyszintén ki kell emelnem a szereplők közül a bál-anya bájos unokáját Fuszko Magda kisasszonyt, ki jól betanult szerepének átértett és átértett előadása által kitünő jelét adta a szépművészet iránti érzékének; továbbá helybeli körjegyző tek. Farkas János úr bájos unokabúgát Soos Mari k. a. (Georgette), kinek rokonszenves és könnyű játékából mindnyájan meggyőződünk szereplő szinpadias otthonosságáról. A férfi szereplők közül dicsőretem érdemelnek Déési Lajos közs. tanító (Chapponier) és Waldmann Dezső (József) jeles képzettségű és közkedveltségű fiatal orvosunk, kikre vonatkozólag megyénk közlönyében a nyári műkedvelői előadásról, melyben nevezettek szintén főszereplők valának, megjelent elismerő közlemény: szereplőkhöz méltó és őket a jótekonyczéli czél mezején megillető szerény méltatás vala.

A szép számmal összegyűlt női koszorú közt ott láttuk a helybeliek közül a Sáhin kisasszonyokat, helybeli derék postamesterünk bájos növendék leányát, a vidékről Pap és Butyka kisasszonyokat stb.

Daczára a megelőző napokon s még az előadás napján is folyton szakadó eső s e miatti kellemetlen időnek, az előadási tágas terem zsufolásig megtelt nézőkkel s a szini előadást követő tánczvizgalmunk lankadatlan jókedv és a legnagyobb kedélyesség mellett kivilágos viradtig tartott.

Az eredmény várakozáson felül ütött ki. Bevétel 50 frt, melyből leszámítva a szerényen eszközölt kiadásokat, több mint 10 szegény sorsú növendék láttatik el a közelgő télire lábbeli s egyéb szükséges öltözékekkel. Felülfizetések is történtek, u. m. tek. Válya Ferencz csáki-gorbói főszolgabíró 2 frt, tek. Balogh Károly járásbíró 1 frt, tek. Bodor Károly egyházunk főgondnoka 1 frt, tek. Décei Sándor birtokos 1 frt, Ocsvai Polixena ő nga 1 frt, Zdroba Demeter gör. kath. pap 50 kr, Swarcz József 1 frt, Gogomán Ferencz 1 frt, Miklósi József 1 frt,

Fogadják e nemesszivü adakozók és igen tisztelt részt-

vevő közönség, a jótékony cél iránt tanúsított meleg pártfogásukért, egyházam nevében, e sorokban nyilvánított szíves köszönetem őszinte kifejezését.

Miklósi József,
p.-csehi ref. pap.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 39-ik számában Komjáti Gedeon „A lelkészi fizetés "minimuma“ feliratú vezércikkben ezeket mondja :

Igaz ugyan, hogy a korszellemtől sarkalt atyák 800 frtban állapították meg a lelkészi fizetés minimumát Magyarországon, mire legalább is kétszer 800 szegény ref. pap szíve dobogott hangosan az örömtől, de azért nincs rá eset, miszerint a 800 frt minimumot meg nem ütő állományok rendes lelkésszel be ne töltettek volna. Ugyanis az ilyen helyeket, midőn megürültek, az egyházmegyei fölterjesztés után a kerület is mind olyan fontos posztóknak találta, hogy multhatatlannak tartotta lelkészt adni. És miféle magasabb érdekek kívánták ezt? Semmi: csupán személyes érdekek. Rendszerint mindig akadnak elhelyezendő ifjak, kik hogy meg ne előztessenek, sietnek a révparrtra, hol magukat „ad hoc“ meghuzhassák. Ezek érdeke a titkos rugó. És ilyen nyomrúságos, apró önérdék hiúsítja meg aztán a legüdvösebb, általános érdekű intézkedéseket.

Különben, czikkiró szerint, van, vagy legalább volna a minimumnak meg nem felelő egyházak fentartására két mód :

1. A lelkészi és tanítói javadalom egyesítésével egy tűrhető lévitai állomás szervezése, mert egy levita a felekezeti s nemzetiségi subsistentiát épen úgy biztosíthatja, mint a lelkész, vagy tanító-káplán. Vagy ha mind a két állomás fentartását magasabb, vagy épen személyes érdekek követelik :

2. Az országos segélyalap (domestica).

De itt ugyanazon ellenséggel állunk szemben. Hiszen tudjuk, hogy az ötvenes években már-már megszülemlett domesticát a kicsinyes önérdék ölte el. Biz úgy — egyetlen kopeken múlt a te szívelhető állapotod, szegény magyar ref. egyház !

A „Protestáns Hetilap“ „Üdvözlötünk a convent-hez a zsinatért“ feliratú vezércikkében Joó István így elmélkedik :

Az idei convent szept. 16-ik napját örökre emlékezetessé tette, kimondván határozatilag, hogy 1881-ben az

alkotmányozó zsinat Debreczenben tartassék meg. Örökre emlékezetes lesz e nap azért is, hogy az öt magyar ref. egyházherület első közös zsinata erről fog nevezetelni. Czikkiró hiszi, miszerint azon a napon, melyen az ismét egygyé lett magyar hazában a reformátusok zsinata összeül, ennek minden egyes tagja szíve mélyéből fog örülni, hogy negydedfél század után megalkotják azon szervezetet, melynél fogva külsőleg is létesül a hitben, a szeretetben s a szabadság,- nemzetiség- és haladásért folytatott küzdelemben eddig sem hiányzott egység. Mi e naptól nagyon sokat várunk. Várjuk, hogy a mint egygyé lesz a magyar ref. egyház növekedik hatalma, tekintélye és súlya az államhatalommal és klerussal szemben. Czikkiró szerint a liberalismus nem ad nekünk elég oltalmat, és nem háritja el útainkból az akadályokat. Éberség, munkásság, ügyünk szentségétől áthatott küzdelem a mi kötelességünk, s a diadal sikerét a külső és belső egység biztosítja leginkább. Ellenséggel lesz bajunk ezután is, de az egységes tervben és annak bölcskeresztülvitelében nagyobb garancia lesz. Azonban nekünk nemcsak örökös védelemre kell gondolnunk, hanem előrelátni is kötelességünk. Egységes terv és eljárás mód biztosítja igazán a győzelmet. Az állam a kor követelményei szerint igyekszik iskoláit rendezni, s e követelményeket maximakül állítja előnkbe is. Örökös tagadás nem lehet a mi szerepünk; tennünk és építenünk kell. Az egyesült egyház közös jóakarata teljes díszben állíthatja fel a tudomány oltárát, mit várunk is tőle, ha nem is most, az idő lassan érlelő folyamában. Árva- és menedékházak állítása épen olyan kötelessége és díszje volna az egyháznak, mint akár a népnevelés, akár a tudomány terjesztő intézetek, mert azokban hitünkről tennénk bizonyosságot és hitünk gyümölcseivel osztogatnánk áldást. Vannak nekünk szegényeink és oly elhagyott árváink, kiknek gondját a társadalom soha sem veszi magára. Eddig keveset, vagy terv nélkül tettünk érettök, az egygyé lett egyház sokat és tervszerűleg tehet. De vajjon létre jön-e a zsinat igazán, s nem állanak-e útjában azok, kik nem mel, vagy épen nem szavaztak. Czikkiró hiszi, hogy ezek is épen olyan nemesen éreznek az egyházért, mint azok, kik igennel szavaztak, és teljes erejükkel részt vesznek az alkotásban. És az első zsinat Debreczenben tartatik! Hármass nagy ünnep lesz akkor, a m. a testvéri szeretet, a reformáció évforduló napja és a magyar ref. egyház egységét fölépítő zsinat tartásának ünnepe.

AZ „ERŐS. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCSÁJA

A szép Harmath László.

(Egy bérlő elbeszélése.)

(Folytatás.)

Egy alkalommal egy gazdag bécsi kereskedő kopogtatott be hozzám, tudva, hogy Harmath urral a legbensőbb barátságban vagyok.

— Uram — mondá — én a báró Szigethy-féle terket akarnám megvenni a Margit-szigettel átellenben. Most ötszázezer forintra tartja Harmath úr. Adok érte háromszázezeret — ennyit is csak egyes egyedül nekem ér meg; a többi adok százazeret ajándékul. Beszélje ön reá e kötésre. A báró boldog lesz, ha a háromszázezeret megkaphatja.

Nem mehettem szegény Laczival semmire. Ezért meg kell kapnunk az ötszázezeret — szólta szigorúan.

— Nem lehet.

— Kell.

És mosolygva, arcán azzal a fénynyel, mely mindig zavarba hozott.

Úgy történt. A telek elment a mondott áron, megvette egy consorcium. Harmath átadta a rettentő összeget az örökösöknek, s azok, mert igen sokan voltak: meg se köszönték.

— Látod — vetém oda barátomnak. Akarta ezt az Isten?

— Akarta: becsületem, öntudatom.

— De, mit tartasz te becsületnek?

— Azokkal szemközt, a kik megbiztak bennünket: a legjobbat tenni.

— Igen, a legjobbat, de nem kárunkkal.

— Nekem nincs károm.

— De a fáradság nincs megfizetve, sem az idő, sem az ész, sem a jóakarát.

— Az öntudat — barátom.

— No nekem is van öntudatom: özvegy édes anyámat szeretem, mint Istenemet, akaratja nekem kedves parancsolat; testvéreimet sem károsítottam meg soha; barátaimat meg nem csaltam, bérülő társamat meg nem rövidítettem, adómat fizettem, szavamat megtartottam ez óráig — no barátom, azt gondolom, ez becsület is, öntudat is.

— Az — szólta nyersen, rekettes hangon, és igen-igen komoran tekintett maga elé. Megfordult, oda állt az atlakba, és nem szólt többet.

Itt van valami baj, gondolám. Kiveszem ezt a titkot, ha addig élek is; nem nyugszom. De mi lehet? Tépelődttem sokáig.

Harmath Laczit e jelenet óta nem szerettem ugyan kevésbé, de nagyobb figyelemmel kísértem. Egyszer-egyszer sajnáltam, mintha mély eltitkolt betegségben szenvedne, a mit nem szabad tudni Istenen kívül senkinek; százszor gyanakodtam reá. Da oly tiszta volt minden dolgában, oly nemes minden eljárásában, szegény tanuló társai iránt oly előzékeny, szegényebb ügyfeleivel szemközt oly nagylelkű, hogy vádolni kellett magamat gyanakodásomért.

Soha se jutott eszembe, hogy testvéreiről, szülőiről kérdezzem. Mindenki szerette, a legmagasabb úri körökkel állott összeköttetésben, grófok voltak per te barátai — s azok közt mi is — és szegény falusi papok, sőt irnokok. Senkitől nem kért soha semmit, de semmi kérést el nem utasított. Olyan volt köztünk, mint egy dús termőfa, a mely a gyermekek és erőtelenek kedvéért egész a földig hajtja le ágait, örömet ad, és mit sem tud arról, hogy ad, mert nem kér vissza semmit.

Beszéde, gondolkodás módja, cselekedete mind mind a legemberségesebb szívre vallott.

1865 április havában úgy Szent-György nap táján Debreszen felé utaztam. Gazdálkodó társaim kedvéért a harmadik osztályba váltottam jegyet. Távolabb tőlünk zsidók, földművesek, elegy-belegy emberek, asszonyok táboroztak, otthoniasan eddegélve, iddogálva és lármázva.

— Gazember, hitvány, semmirevaló gazember — verődött felém egy mély hang — a kinyitott ablak mellől.

— Már az igaz, ha anyja volnék, leköpném — volt az előbbi hangra a válasz. — Azért, hogy szegény makói paraszt asszony — —

— Isten soha se adjon neki boldogságot — siránkozott valami fiatal nő. Igaz, én csak olyan mostoha testvére vagyok, még az se, de — —

— Bőszöglén él? Pesten él? Nagy úr? Nagy módban él úgy-é?

— Abban.

— És nem emlékszik meg az édes anyjáról?

— Meg, de hogy, keserves az! Hej László, László, megfizet ezekért még az a nagy Isten valakinek!

— Mert ne is hagyjon veretlen egy olyan kutyát.

Nem állhattam meg, hogy közelebb ne menjek hozzájuk; folytatták is átkaikat, — de hogy kik, és kiről beszélnek: nem tudtam kivenni. Beleszólni pedig beszédjükbe, — azt csak egy zsidó teszi.

Debreczenben elvesztettem őket szemem elől. Hanem gondoltam — mit is vadásznék reájuk? Nem is ütődtem volna meg a beszélgetésen, mert hisz ki-ki arról beszél, a mi szívének öröm, vagy fájdalom: de az a vastag hangú ember fölötté ismerős vonásokat juttatott eszembe. Sötét, szép fekete arcú volt az is.

Pár év mulva debreczeni útam után, kedves levelet kapok az én Laczimtól. Házasodom — írja, persze nem az én Sári nénémét vette — gondoltam is, hogy szegény boldond asszony nagyon fényes szekér után szaladt, — valami főrangú kisasszonyról szólt a tudósítás. Menjek sietve, október 16-án a városligetben a Frommer-féle villában lesz az esküvő, a lehető zárt körben. Előbb baszéltni akar velem.

Fölmentem jó idején. A hogy kilépek az indóházból, István, a Harmath inasa diszes liberiában ott áll előttem, hirtelen elszedi holmimat és beültet egy újdonatúj hintóba, még nem is fiakkerbe.

— Tyüh — kiáltám — hát ez mi dolog István barátom.

— Jó dolog — mondá vigyorogva.

— Csak nem a maguké?

— Az, a ló is a miénk.

— Ajándék, valami bukni készülő uracs prezentje? Értem.

— Nem a. —

— No és — —

István nem szólott, csak vigyorgott tovább, boldog tekintettel, mintha az egész úri alkalmatosság az övé volna.

Már én ekkor nős, családos ember voltam, s Harmath a két kis fiam után komám.

Laczi nagyon, de nagyon szívesen fogadott, összevisssa ölelt, s hullottak a könnyei. Felséges egy ember volt, maga a szépség, meg a jóság.

Négy-öt szoba nyílt egymásba, akkora volt mindegyik, hogy szegény ember kettőt, sőt tán hármat is csinált volna egy-egyből. A butorok nagyszerűek; tükrök tündöklő rá-mákban, asztalok drága faragásokkal, bársony székek, nagy

ezüst gyertyatartók, rettentő lámpák, hogy egy templomot bevilágíthattak volna; a falakon képek, a sarkokban bronz szobrok, — meg tudná a jó ég mi minden, már a mi csak egy gazdag embernél szokott lenni. Az ablakok borzasztó magasak, lehetek tán másfél ölesek is; hát még a sötét tölgyfa ajtók.

Laczinak, — vettem észre, — jól esett, hogy a madarasi paraszt eszemmel nem tudok betelni a sok egy s más csudálásával.

— Hát itt fogtok lakni? — kérdém.

— Itt.

— Biz ez Laczi kész paradicsom.

— Azt hiszem, boldogok leszünk, — s egy nagyon drága szivart nyomott a kezembe.

— Hagyd el — mondtam, a mint a gyufát erejének erejével az orrom alá tartotta. Nem, addig táncoltunk jobbra-balra a gyufával, míg egyszer csak a fél bajuszom a legszebben lepörzsölődött. Mit volt mit tennünk ő nagyokat nevetett, s hogy ne mutassam a boszankodásomat, én is röhögtem, de hajlandó lettem volna valakit a földhöz csapni.

Falusi gazda ember létemremég az nap le kellett a bajuszomat borotváltatni. Ölt a széken. Minden ember engem nevetett.

— Már így mit csinállok én? — mondtam — az esküvőre gondolva.

Laczi nevetett és újból nevetett; el-olvágta magát, a mint oda nézett a szomorú arcomra. Nem bántam volna egyébként, de a fogaim igen rozszak voltak, s ha így nevettem, még a haldokló is hahotára fakadt.

— No — mondtam tréfásan — ez a te házasságod Laczi vagy igen boldog lesz, vagy igen szerencsétlen. Éz az én bajuszom —

— A ki nincs — tört ki barátom új nevetésbe.

— Ómen.

— Nincs ómen.

— Hát a nyul, a ki keresztül fut az úton?

— Semmi.

— Hát ha korán reggel vasat talál?

— Szerencse.

— Nem! Hát ha mikor kiindultál, s valamiért okvetlen vissza kell menned?

— Semmi.

— Jó, jó, légy csak gazda ember, meglátod, hogy ez mind igaz.

S neveltünk.

— Légy csak falusi ember, s megtudod, hogy minden apróságnak mekkora jelentősége van — mondtam.

— Hát ilyen esetben mit csinálnál, halljuk?

— Megállanék.

— S nem házasodnál? Ah bah! Minden az embertől függ, az történik, a mit akarunk, csak nem szahad ingadozni. Látod én —

Itt barátom egy pár kitűnő szivart vett ki tárczájából.

— Dobd el azt, s gyujtsunk másokra.

Másokra gyujtottunk, még drágábbra.

Azt hittem, ifjúságából fog egyet-mást elbeszélni szülőiről, testvéreiről, rokonairól. Ez az egy pont mindig roszul hatott reám, hogy övéiről soha sem beszélt. Én még azt is elmeséltem, mikor és miért vertek meg, apám és

anyám hogy civídtak sokszor, melyik volt a makacsabb, mi kinek a pártjára állottunk, — de Laczi, mintha csak úgy cseppent volna ebbe a szerencsétlen világba, minden atyafiság nélkül — az ilyes dolgokban néma volt — és most is az maradt.

Az alatt a néhány percz alatt, míg elgondolkozva, szivarját nézegetve, sötéten maga elé bámult, jól szemügyre vettem kezeit, körmeit, szemét, homlokát, még a szuszogását is. Mi vagy, ki vagy? ha váltott gyerek vagy is, megtudom; ki kell annak jönni, a mi történt. Ha kezedet nézem, úr vagy, ha szemedet vizsgálom — akármilyen szép is — paraszt vagy, olyan az állása, kemény, mintha döfni akarna; ha nézem szinedet: cigány vagy pajtás, de úri cigány: ha nézem a vállaidat, hej, azok a vállak erős munka nélkül annyira nem tudtak volna megcsontosodni és kiszélesedni; ha hallok lélegzetedet, az olyan, mint a fujtatóé, hol igen hosszú, hol igen szakadt, de ha nézem a mosolygásodat: akkor megint csak szeretlek, és nem jut eszembe más, minthogy nagyon-nagyon jólelkű ember vagy.

Tolnai Lejos.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. október 2-án.

— A t. előfizetőket előfizetéseik megújítására a t. hátrálékosokat hátrálékaik törlesztésére tisztelettel kéri
A kiadóhivatal.

— A helybeli felső leányiskola holnap, e hó 3-án, délelőtt 11 órakor végbemenendő ünnepélyes megnyitására Páll Sándor, iskolaszéki elnök, Váradai Károly tanfelügyelő s Szécsi Károly tanár urak fognak beszédeket tartani. A fölvételi vizsgák megkezdődtek; a jelentkezők száma eddigelő megközelíti a 40-et.

— A Gusztáv Adolf-egylet évi közgyűlését Karlsruheban tartotta meg, szept. 14—16-án. Az évi tudósítás szerint az egylet 47 év óta áll fenn, és segélyekre kiosztott összesen 15.287,974 márkát; a múlt évben 750,760-at. Az évi nagy szeretet adományt (16,177 m.), szavazattöbbséggel, a zágrábi luth. egyházköztség nyerte el. Az ülésen a tiszántúli egyházkerület s különösen Szegedet Láng Adolf ref. lelkész képviselte, s megható beszédet tartott, segélyt kérve a szegedi ref. templom építésére. A dietzi nőegylet úrvacsorai kelyhet s kancsót ajándékozott a szegedi egyháznak; az adakozások gyűjtése folyamatban van.

— A nagy-enyedi ev. ref. „Bethlen-főtanoda“ múlt évi értesítőjét vettük. A csinos kiállítású s Marosvásárhelyi Imreh Sándornál nyomtatott értesítőt Elekes Károly, igazgató tanárnak a tanévet bezáró beszéde nyitja meg, a mely mind emelkedett szelleme, mind tartalomgazdagsága és formája által egyaránt kitűnik. Kiválóan szép és megható beszéde e remek beszédnek az, melyben a főtanoda néhai kitűnő tanáráról és a forradalom lezajlása után valódi élettel szelleméről: Mihályi Károlyról emlékezik meg. Működésének főtanodánál 12 rendes-, 1 segédtanár, 4 szaktanító, 9 osztály- és 5 segédtanító (írás, rajz, ének). A tanulók létszáma az év végén az elemi iskolában 211, a 8 osztályos gimnasiunban 324, a theologiai tanfolyamban 49 és a tanítóképzőben 26, — összesen 610 volt. Kitűnő osztályzatot nyert közülök 112. Román tanuló volt 30, lengyel 3, német 4, tót 1; a többi magyar. Az ifjúság anyagi segélyezésének összege 21,382 frt 33 kr-ra emelkedett.

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldem-
vények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beíratás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A káplántartásról. Dombi Lajos, kémeri
ref. lelkész. — Az utolsó konvent. — Az áll. ig. tanács n. gyü-
léséből. r. t. — Egyházi lapszemle. — Tárca: A szép Harmath
László. (Egy bérlő elbeszélése.) (Folytatás.) Tolnai Lajos. —
Különfélék. — Körösvények. — Szerkesztő postája.

A KÁPLÁNTARTÁSROL.

Kémer, 1880. okt. 5.

Az „Erdélyi prot. Közlöny“ idei 39-ik számában
elolvastva a „Theologus ifjaink helyzete“ című cikket, —
használva a szólásszabadság jogát, — nem mulaszthatom
el a következőket elmondani:

Midőn 1877-ben az „Egyházi és iskolai Szemle“
„A káplán rendszer behozatala“ című cikkére az „Erd. prot.
Közlöny“ azon évi 4-ik számában „Szükséges-e a segéd-
lelkészi rendszer?“ cím alatt igénytelen nézetemnek ki-
fejezést adtam: határozottan szükségesnek nyilvánítottam
a kápláni rendszer behozatalát az erdélyi ref. egyházke-
rület kebelébe is. E nézetem támogatására következő ér-
veket hoztam föl:

a) Szükséges a papi pályára készülő egyénnek az
elmélet mellé a gyakorlat is. A gyakorlatot pedig cél-
szerűbb, ha mint segédlelkész szerzi meg, hogysen mint
rendes lelkész legyen kitéve a gyakorlat szerzés közepette
a folytonos tapogatozásoknak s nem ritkán a botlásoknak.

b) Az általános hadkötelezettséggel szemben a pap-
jelöltek részére a törvény adta kedvezmény sokkal könny-
nyebben és elvitázhatatlanabb! kiterjeszhető, ha segédlel-
készek, nem pedig osztálytanítók.

Mióta igénytelen szavam visszhang nélkül hangzott
el a pusztában: évek tuntek az enyészet mély tengerébe,
de a kápláni rendszer behozatala felé mindazáltal csak
egyetlen — tartózkodó — lépés lön téve erdélyi ref. egy-
házkerületünkben az által, miszerint az 1878 ik évi
egyházkerületi közgyűlés kimondá, hogy „segédlelkészek
minő esetekben és módozatok mellett alkalmazhatók.

Örömmel üdvözlöm e nézetem felé vezérlő üdvös in-
tézkedést! habár e részben óhajtasom teljes megvalósulá-
sát ezáltal szemlélni nem vagyok is szerencsés, miután
én nem csak a) az egyházkerületi közjegyző, b) egyház-
kerületi közügyigazgató, c) némely esperes stb. uraknak,
hanem általában mindazon lelkészeknek, kik egyházuk be-

leegyezésével saját költségükön káplánt tartani óhajtanak,
megengedetni szeretném a káplán-tartást. Még pedig kö-
vetkező okokból:

1. Hogy ezáltal minden papjelölt hivatásához mért
és méltó foglalkozást nyerhessen.

2. Hogy hadkötelezettségét illetőleg a törvény ked-
vezményének osztályrészese maradjon.

3. Hogy az annyira szükséges gyakorlat megszerzé-
sére biztos és czélszerű mező nyitassék előtte.

4. Hogy a rendes lelkészek szolgálatképtelenné léte-
lőkkel ne legyenek kényszerülve (gyakran egészben is ke-
vés) papi fizetések feléről lemondani (midőn 60—80 frt
évi fizetés mellett kaphatnának maguknak káplánt).

5. Hogy a lelkészek akadályoztatásuk esetén ne le-
gyenek kénytelenek a tanítók által végeztetni az isteni-
tisztelitet.

6. Hogy az oly egyházakban, melyekben 5—700
egyén szokott rendszeren úrvacsorával élni, a papnak legyen
segítsége.

7. Hogy az egyházaknak papi állomásaik üresedés-
ben lételekor ne a rendes papok vonassanak el saját egy-
házaiktól a végre, hogy a papi teendőket az üresedésben
lévő egyházakban végezzék (mely intézkedés a mellett,
hogy a papokra nézve anyagilag terhelő s egyházaikra
nézve rövidség szerző, az üresedésben lévő egyház gondo-
zását illetőleg soha sem kielégítő teljesen), hanem alkal-
maztassanak „időközi lelkészek“ gyakorlottabb segédlelké-
szek személyében.

E nézetem támogatására idézek röviden a tiszántúli
ref. egyházkerület ily tárgyú szabalyaiból:

„I. Segédlelkész mindég csak rendes lelkész mellé,
s ennek teljes felelőssége mellett alkalmaztatik.

II. Segédlelkész alkalmaztatik

a) midőn valamely ekklézsia a gyülekezet vallásos
érdekénél fogva a maga költségén tart segédet a rendes
lelkész mellett;

b) midőn a rendes lelkész kíván a maga költségén
tartani segédet;

c) midőn az egyházmegyei hatóság valamely rendes
lelkész mellé hivatalból rendel segédet;

d) midőn az egyház és lelkész közösen fizetik a se-
gédlelkézt.

III. a) Minden segédlelkészi alkalmazásnál a lelkész

az illető egyháznak, az egyház a lelkipásztornak, mindkét esetben pedig az esperesi hivatalnak előlegesen, az egyházmegyei közgyűlésnek pedig utólagosan tartoznak ebbeli szándékukat bejelenteni, s ezek beleegyezését kieszközölni;

b) akár a lelkész, akár az egyház, akár együttesen fizetik a segédlelkészt, a kölcsönös szerződvényt az esperes erősíti meg, illetőleg az egyházmegye;

c) a segédlelkészi alkalmazásnál, — föltéve, hogy többen vannak alkalmazandó egyének, — ha az egyház kíván tartani segédet, vagy pedig az egyházmegyei hatóság hivatalból rendel segédlelkészt, a régibb szolgálati érdem és képzettség komolyan tekintetbe veendő s elsőbbségi igénynyel bírjon; de ha a rendes lelkipásztor a maga költségén tart segédet, a választás a törvény által kimért határok közt szabad tetszésétől függ.“ stb.

„Időközi lelkész mindig oly ekkleziába rendeltetik, hol vagy nincs rendes lelkész, vagy minden felelősség alól teljesen fel van mentve, s az egész felelősség terhe az időközi lelkészen nyugszik. Időközi lelkészt sürgős esetben az esperes is alkalmazhat, utólagos jóváhagyás mellett, különben csak az egyházmegyei tanács végzése folytán lehet alkalmazni, mely alkalommal az időközi lelkész évdíja is, a helyi viszonyokhoz képest, az egyházmegyei tanács által állapíttatik meg.“

Az egyházak csoportosításának kérdése, szerintem, legkönnyebben és legegyszerűbben a segédlelkészi rendszer meghonosításával volna megoldható. E tekintetben nézetemet egyházi lap útján, pár évvel ezelőtt, szintén körvonaloztam volt.

„Videant consules!“

Dombi Lajos,
ref. lelkész.

AZ UTOLSÓ KONVENT.

(Hatodik nap.)

Szeptember 18.

A jegyzőkönyv hitelesítése után, Mocsáry Lajos azon indokból, mert a convent tagjainak nagy része immár eltávozott a fővárosból, s mert a képviselőket biztosították eddig, hogy a miniszterium által készített törvényjavaslat az országgyűlés legközelebbi ülészkában föl fog vétetni, — nem tartja opportunusnak, hogy a convent most a magyarországi reformált egyház egyetemes tanügyi bizottsága által a IX. és VIII. osztályú gymnasiumra készített és megállapított tanterv tárgyalásába bocsátkozzék. Ha ugyanis az országgyűlés elé fogják terjeszteni a gymnasiumi törvényjavaslatot, a protestáns hitfelekezeteknek nem marad egyéb hátra, mint alkalmazkodni ahhoz. Mindezeknél fogva indítványozza, hogy a convent a tanügyi bizottság tervezetének tárgyalását napolja el. Az elnökség azonban — mihelyt annak szüksége fog mutatkozni — hívja össze újra a conventet a középtanodai tervezet vitatására.

Beöthy Zsigmond: Az indok első részéhez, melyet Mocsáry Lajos indítványa érdekében fölhozott, szívesen hoz-

zajárul, de nem teheti ugyanezt a többi indokokra vonatkozólag. A protestáns felekezet ugyanis épen azért, hogy a miniszteri törvényjavaslatot megelőzze, akarta most elkészíteni a tervezetet, melylyel kifejezte volna azon irányokat, melyeket a reformált egyház a tanügy terén követni óhajt. De, mert meg van győződve, hogy az országgyűlésre, mely nem egyes felekezetek, hanem a nép képvisellete, — egyes felekezetek javaslatai irányadólag nem fognak hatni: a maga részéről is hozzájárul Mocsáry indítványához.

Nagy Péter superintendens nem ellenzi az indítványt, de azt óhajtja, hogy később, midőn többen lesznek a teremben, vétessék vitatás alá. (Helyeslés.)

A convent ezután Mocsáry indítványának tárgyalását a napirend végére tűzte.

Következett az egyházi alkotmánytervezet részletes tárgyalásának folytatása: Második fejezet, melynek az esperesekről szóló 163—170. §§-ait a convent több kisebb módosítással elfogadta. A fejezetből a 169. § t kihagyták. A 171—177. §§-ok a püspökökről szóló harmadik fejezetet képezik. A convent e §§-okat változatlanul elfogadta. Némkülönben elfogadta a 4—13. fejezeteket is többé-kevésbé lényeges módosításokkal. A harmadik részt ezzel letárgyalták.

A convent ezután Mocsáry Lajos indítványának vitatására tért.

Kántor Sámuel Mocsáry indítványával szemben hosszabb indokolás után indítványozza, hogy a convent a közoktatási tervezet tárgyalásába bocsátkozzék. Nagy Péter Hegedűs László szintén Kántor nézetéhez járulnak.

Molnár Aladár kész a tárgyalásba bocsátkozni, de csak azon föltétel alatt, ha a convent tagjai az ügy érdekében addig, míg a közoktatási tervezet tárgyalása tart, a fővárosban maradnak.

Fejlesztő István indítványozza, hogy összevetve az egyetemes bizottság munkálatát az eredeti en bloc elfogadott munkálattal, a convent a lényeges, döntő pontokra nézve határozzon. A két munkálatot pedig, mint anyagot adja át declaratiojával együtt a zsinatnak.

Dr. Kovács Ödön: Az előtte szólott indítványát nem fogadhatja el, mert vagy bele kell bocsátkozni, vagy nem a tárgyalásba. Ennél fogva javasolja, hogy a convent a tervezet III-ik részét csak vegye tárgyalás alá, mint a mely a középiskolák szervezetéről szól. E rész 2 ülésben részletesen le volna tárgyalható. A többi pontot nem bánja, ha elhalasztják.

A convent végre többek s főleg Révész Bálint superintendens felszólalására névszerinti szavazás útján 22 szóval 10 ellenében elhatározta, hogy a közoktatási tervezet tárgyalásába bocsátkozik. Egyszersmind, szintén névszerinti szavazás útján, 17 szóval 14 ellenében elhatározta, hogy csak a tervezet III-ik részének tárgyalásába bocsátkozik.

A convent erre az egyházi bíróság és törvénykezési rendtartásra vonatkozólag a bizottsági vélemény értelmében határozott, mely szerint az egész rendtartást új átdolgozás végett egy bizottsághoz útasítja. E bizottság a következő

tagokból áll Szilágyi Dezső, Beöthy Zsigmond, Tekei Péter, dr. Kolozsvári Sándor, Hegedüs László, Kiss Áron, Sipos Pál, Horváth Mihály, Ritók Zsigmond.

Ezzel a tárgyalás d. u. fél 1 órakor félbeszakadt.
(Hatodik nap, délutáni ülés.)

Szeptemper 18.

A reggeli határozat értelmében tárgyalás alá került a magyar reformált egyház köznevelés és oktatási szervezetének szabályzata és pedig a szabályzat III-ik része, mely a középiskolákról szól. I fejezet. A gymnasiumokról. Tárgyalás alapjául a convent és az egyetemes tanügyi bizottság javaslata szolgált. Az eredeti javaslat reáliskolákról és leányiskolákról is tesz említést, ellenben a tanügyi bizottság csak a gymnasiumokról.

Molnár Aladár főleg a vallás szempontjából hangsúlyozza, hogy a műveltebb protesztáns családok leányainak oktathatása céljából a protesztáns felekezet leányközépiskolákat is állítson föl.

Hegedüs László tagadja, hogy a protesztáns egyháznak szüksége volna oly női iskolákra, hol a német s francia nyelvet, mint kötelező tárgyakat, tanítják, Erről a társadalomnak kell gondoskodni. A protesztáns egyháznak csak azon roppant fegyvert kell ellensúlyoznia, melyet a katolikus egyház állít fel, t. i. a zárdákat. Tehát oly női iskolákat kell föllátni, hol a leány-gyermek a szükséges munkákat tanulja meg, de ne a luxus-munkákat. A tanügyi bizottság javaslatához járúl, mely szerint női közép-tanodák nem állítandók fel.

Révai a jövőre való tekintetből csatlakozik az eredeti szöveghez.

Balogh Ferenc Molnár nézetét pártolja.

Szász Domokos szintén nem helyesli a női közép-tanoda elnevezést, mert ilyen, a leánygyermek felsőbb oktatására szolgáló intézetek nem állhatnak azon a niveau, melyen a fiú-középtanodák. S azért, nézete szerint, ne így nevezzük ez iskolákat, hanem felsőbb leánytanodáknak. A maga részéről igen fontosnak tartja, épen a protesztáns egyház érdekében, ily iskolák föllállítását, s azért tárgyalásukba kíván bocsátkozni, de nem leány-középtanodák, hanem felsőbb leánytanintézetek czimén.

Török Pál srperintendens előadja, hogy ő is részt vett a tanügyi bizottság értekezletén. Ott kitűnt, hogy a superintendentiák nem kívánnak ily tanintézeteket. A bizottság azonban belátta annak igazságát, hogy felsőbb leányiskolákra van szükség, s készített erre vonatkozólag javaslatot. Azt kívánná ennél fogva, hogy a leányiskolák vétessenek ki a középtanodák sorából, de állíttassanak föl oly felsőbb leányiskolák, melyekben az elemi iskolákban szerzett ismereteket ki lehessen bővíteni. A tanügyi bizottság javaslatához járúl.

Dobos János: Egyáltalában nem tartja célszerűnek, ha a leány- és fiúiskolák még csak nagyon közel vannak egymáshoz. Majd így folytatja: „Úgy is már nagyon sokat affectálnak a leányok abból, a mi csak a fiúkat illeti. Hát-

ha még azt mondjuk: ti leányok, ti semmivel sem álltok más helyen, mint az algymnasiumba járó fiú tanuló gyermekek. Összezavarják már itt a női kötelességeket azokkal a tartozásokkal, melyek csak a fiú-nemnek lehetnek tulajdonaj. S ha már itt összetévesztik ezeket a külön tartandó részeket, akkor nem csodálkozhatni majd a társadalmi életnek azon véghetlen összeszőgölésén, a melyek megbotránkoztatók. S ezeknél fogva én a superintendentens úr javaslatát pártolom, mely szerint ez intézetek teljesen elkülönítendők. Azután a felsőbb leányiskolák csak egy-két nagyobb városban jöhetnek tekintetbe; a többi egyházközösségben vigyázni kell rá, hogy ne adjunk arra példát, miszerint a kevésbé vagyonos szülők is elragadtassanak ezen nevelési luxus által. Ne mutassuk meg nekik az almát, a melybe már úgy is nagyon beleharaptak.“

A convent ezek után úgy határozott, hogy felsőbb leányiskoláról egy külön szakaszban legyen intézkedés, de ez teljesen elválasztva történjék a középtanodáktól. A reáliskolák szintén kimaradtak.

Hosszabb vita folyt a fölött, kik adjanak engedélyt új tanintézetek föllállítására. A convent végre a bizottság javaslatát fogadta el, mely szerint az engedélyt az egyházkerületek s illetőleg legfőbb fokon az egyetemes convent adja. A fejezet többi §§-ai maradnak, csak arra vonatkozólag tettek módosítást, hogy a könyvtárak és gyűjtemények gyarapítására évenként bizonyos összeg fordítandó. Ezen összegnek legkevesebbjét a körülmények szerint az egyházkerület állapítja meg, az országos egyháziconventnek bejelentvén (eredetiben egyházkerület, illetőleg országos egyháztanács állapítja meg).

A 132. §. (tanügyi bizottság javaslata), mely a gymnasium céljáról szól, annyiban módosították, a mennyiben a következő szavakat szurták be: A gymnasiumi tanítás célja a görög s romai nyelv és irodalom fölhasználásával az emberi szellem arányos és összhangzatos kifejllesztése stb.

Nagyfontosságú a 133. §., mely így szól: „A gymnasium kilencz, esetleg nyolcz évi tanfolyamot s ebben egy-egy évig tartó kilencz s illetőleg nyolcz osztályt foglal magában.“ E §-nál vita folyt, vajjon beleereszkedjék-e a convent azon elvi kérdés vitatásába, hogy a gymnasium 8 vagy 9 osztályból álljon-e.

Török Pál, mint a tanügyi bizottság tagja, fölvilágosításul előadja, hogy midőn a bizottság a 9 osztály föllállítását ajánlotta, ezzel csak azt akarta kifejezni, hogy ez jobb volna, — egy eszmét akart előtérbe tolni, melyet esetleg a kormány is figyelembe venne. A 9 osztály föllítása jelenleg természetesen alig vihető keresztül, mert tényekkel állunk szemben.

Hegedüs László ajánlja, hogy a convent csakis 8 osztály mellett maradjon. Ha a törvényhozás 9 osztályt állít föl, a dolgon úgy is könnyen lehet majd segíteni.

A convent Hegedüs László indítványát fogadta el, de a zsinat elé terjesztendő indokolásban ki fogja emelni, hogy jobbnak tartotta volna ugyan a 9. osztályt, de az a pozitív

körülményeknél fogva nem lévén lehető, a 8 osztály mellett marad.

A 134. §-t az eredeti szövegezés szerint fogadták el, mely szerint kivételesen okleveles, vagy cursust végzett helyettes tanár alkalmazható, de az utóbbi 2 év alatt szakjából köteles a vizsgát letenni.

Ezzel az ülés $\frac{1}{4}$ órai félbeszakadt.
(Vége következik.)

AZ ÁLL. IG. TANÁCS N. ÜLÉSÉBOL.

Kolozsvártt, 1880. okt.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter, elnök, Lészai F., Incze M., Gyarmathy M., dr. Jenei V. dr. Kolozsvári S., Szász B., Vályi P., Parádi K., Szabó Á., Deák J., Bodor A.

A nagy gyűlésen ellátott ügyek részletezése előtt utánpótoljuk a múlt ülésen ellátott nevezetesebb ügyek sorozatát.

A jogügyi bizottság, megbízásához képest, egységet létesített a berkenyesi kepeváltság hátrálékainak jogutódai között, s az egység tudomásul vétele mellett az egyház részére jutott 6000 frt tőke kamatai papi fizetésképpen folyósítottak, — a perköltségekre nézve a bizottság további eljárásra utasítottván.

Az egyházkerületi kamatjövdelem adójára nézve a titkár jelentése elfogadtatván, a jogügyi bizottság utasított az egyházkerületi elhelyezendő tőkék szerződés-mintájának elkészítésére.

A vingárdi egyházközség szorult viszonyai, az esperes által föltüntetve, orvoslást igényelvén, a nagy-enyedi főtanoda előjárósága fölkértek, hogy a részben általa okozott bajok elhárításában segédkezet nyújtson.

A tekei egyházközség vagyoni és szellemi állapotának megvizsgálására az esperes utasított, elvárva az ig. tanács a vizsgálat eredményéről a jelentést.

A marosvásárhelyi tanodánál egy utólagos érettségi vizsgálat (Miklósi Gyula) engedélyeztetik, több osztályösszevonási kérvény ügyében részletesebb fölterjesztés kértik.

A nagy enyedi tanoda előjárósága, a Máthé féle adósság ügyében, hibátlan fölterjesztés tételére utasított, az ügyvéd hanyag eljárása fölött roszalás fejeztetvén ki.

A makkfalvi iskolánál egy ideiglenes leánytanító beállítása engedélyeztetik.

A s.-szt.-györgyi tanodánál fölmerült eset nyomán kimondatik, hogy az alapítók életükben nem kötelezhetők alapítványi tőkék befizetésére, s e tekintetben nem tartoznak a gondnoki utasítás ama pontja alá, mely szerint gondnok az illető testületnek adósa nem lehet; ellenben az alapítványi tőke kamatait nem tőkésíthetik, s illetőleg ez új adósság a gondnoki utasítás illető pontjába ütközik.

A brád-ribiczei egyházközség vagyoni kimutatása nyomán megengedtetik, hogy a nyugalomba tett pap helyett fele fizetésre választott pap fizetése 500 frtra emeltessék, kilátásba helyeztetvén, a vagyoni állás javulása esetén, e fizetés jövőre 600 frtra leendő emelése is.

A vadasdi egyhk. templomának terve helybenhagyatik

ugyan, de az esperes utasítottik igazolására annak, hogy az építési költségek kellő fedezettel bírnak.

A dévai egyhk. Fodor-alapítványi telkének elárverezése engedélyeztetik, az esperes pedig utasítottik az egyhk. iskolájának és adósságainak ügyében jelentéstételre.

A közdi-vásárhelyi papi lak mellé építendő pálinkafőző engedélyezése miatt a belügyminiszterhez panasz intéztetik.

A n.-teremi egyhk. felekezeti iskolája megszüntetése ügyében kötött szerződés helybenhagyatik.

A győrfalvi isk. tanítónak a f. évi államsegély terhére 50 frt segély adatik.

Az okt. 3-iki nagy gyűlés az időközben ellátott ügyek helybenhagyása után

A kibédi iskola ügyében az esperes további felvilágosítása beváratik

Az illyefalvi egyhk. Incze-féle tartozásának biztosítása helybenhagyatik, ha az illető hitelezők beleegyeznek követeléseik törlésébe.

Székely Gergely a s. szt. györgyi tanoda és a Rikán belőli communitás gondnokságáról lemondván, az ig. tanács kijelenti, hogy a gondnoki tisztről való lemondás elfogadására az egyhk. közgyűlés az illetékes, a maga részéről azonban kéri a lemondás visszavételét.

A szederjesi egyhk. kántor-tanítói szerződvénye helybenhagyatik.

A két irnoknak 30—30 frt segély útalványoztatik.

A tasnádi egyházközség tőke-kikölcsönzése ügyében részletesebb fölvilágosítás adásra hivatik föl az egyhk. és esperes, s a kielégítő jelentés esetében, a közgyűlésileg megállapított határozmányok mellett, kilátásba helyeztetik az engedély.

A bukuresti tanító, az ottani politikai hatóságtól tankepesítő oklevele fölmutatására hivatván föl: a tanító közvetlen ide terjesztett kérelme leküldetik a bukuresti papnak, hogy adjon véleményt, s nyilatkozzék a tanító képességéről és magaviseletéről.

Az egyházkerületi tőkéből 6000 frtnyi kölcsön kértvén, a kérelmes biztosítékul fölajánlott fekvői megbecsülésére biztosok neveztetnek ki.

A szilágy-somlyói rectori állomás ügyének eldöntése függőben tartatik, míg a sz.-szolnoki esperesi állomás betöltésének kérdése megoldást nyer.

A sz.-régeni pap egy saját hibájából elveszett 300 frtos tőke visszatérítésére köteleztetik, miután annak idején vett rendelet ellenére a tőke biztosításáról nem gondoskodott.

A nagy-búni egyhk. segély kérése áttétetik az államsegélyi bizottsághoz, a község felségi folyamodvány benyújtására is utasítottván.

A s.-szt.-györgyi tanoda kéri az ottani segédtanár állandósításának helybenhagyását. A kérelem teljesítése az egyházkerületi közgyűlésnek a tanári állomások betöltésével vonatkozó határozatával ellenkezővén, a kérés nem teljesíthető.

A nagy-enyedi tanoda jelentése a b. e. Mihályi K.

tantárgyainak a tanárok között való szétosztásáról, tudomásul vétetik; útasítatik azonban a tanoda, hogy a közelebbi fél-éven kezdve gondoskodás történjék mind arról, hogy két osztálynak ne kelljen a tantárgyakat együttesen hallgatni, mind arról, hogy a 8 órára szabott tantárgy ne szorítsa 6 órára.

Főt. püspök úr az elnöki széket átadván Incze M. legidősebb igazgató tanácsosnak, tárgyalatik a papolczi őszszebonyolódott papválasztási ügy, és Demeter S. egyházmegeyi jegyző és Csia Albert gondnok fiait fölkéretnek kitisztázására annak, ha a candidáló bizottság két ízben történt megválasztása közül az első szabályszerűen folyt-e le? csak ezután lévén eldönthető a kérdés, ha candidálása jogérvényre s így a második ízben megválasztott candidáló bizottság (és működése) tekinthető-e törvényesnek, vagy nem?

r. t.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 40-ik számában Révész Imre „A szavazatok többségének hatalma egyházunkban“ feliratú terjedelmes cikkében ezt mondja:

Egyházi és iskolai szabadságunk mezején roppant hódításokat tett már az állam; tanítóinkat, tanárainkat, papjainkat, espereseinket és superintendenseinket mi fizetjük ugyan, nagy részben az állam parancsol már nekik. Ily körülmények közt nagy szükségünk volna valódi korrekt, egészséges, életrevaló egyházalkotmányra. De nálunk is ott nyikorog egy idő óta az egyházszervezkedés kenetlen fakó szekere; de nehezen tud haladni, mert nincs igazi részvétel, érdekeltség. Csak akkor látszik ügyünk szekerének némi előre zökkenése, midőn fölhasználnak a szót: „Szavazzunk!“ és a magukat többségben érző férfiak „sötétben, csendesen“ lépdelenek a szavazási urna felé. Ha a rideg szavazás és szavazattöbbségi döntés vagy zsarnokság gyökereit ver és rendszerré lesz egyházszervezetünkben; bizonynyal egyházunk halála közelgetésének egyik jelensége lesz. A többség ezen rideg uralma feltűnt már a múlt évi debreczeni konventen s legközelebb a budapestin is, midőn 23 szavazattal a zsinat megtartásának ideje kitűzetett. De a mi vallásunk és egyházunk alapelvei szerint a legtörvényesebb, sőt éppen országos zsinatokon is, a nagyobb fontosságú dolgokra nézve nincs a szavazatok többségének feltétlen hatalma. Különbözik a többség zsarnoksága nem a prot. egyház életfáján termett, hanem a megromlott államélet mezejéről csempésztetett át hozzánk, a melyet azonban a politikai szabadság őszinte barátai az államélet mezejéről is merőben számkivetendőnek tartanak. Helyesen jegyzi meg Mill Stuart, hogy a többség zsarnoksága különösen vészes aktor, midőn a közhatóságok és tisztviselők szerzői és fentartói. Hát még a protestáns egyházi élet mezején mily szomorú dolog volna, ha a lelkészek, esperesek és superintendensek volnának mesterei egymás leszavavásának, s az egyházkerületek egymás

elnémítására törekednének. Ha figyelembe vesszük, hogy külföldi ref. hitfeleink zsinatai mi úton és módon szoktak nagyobb mérvű és maradandó alkotásokat létrehozni: le kell mondanunk a reményről, hogy kitűzött zsinatunk az óhajtott célhoz könnyen fog eljutni. A külföldi reformátusoknál a zsinatok korlátlan hatalmáról s a többség zsarnokságáról szó sem lehet. Nálunk is ez ügyben a szabadság szószólója volt már a XVII-ik évszáz közepén Mártonfalvi György és különösen Megyesi Pál.

Végül cikkiró azon észrevételt teszi, miszerint több helyen olvasta, hogy a konventi többség okt. 31-ikére, a „reformáció ünnepe“ tűzte ki a zsinat megnyitását. Mit sem tud arról, hogy a magyar ref. egyháznak ilyen ünnepe volna, és határozottan tagadja, hogy bármiféle konventnek, vagy zsinatnak joga volna ünnepeket csempészni be egyházunkba. Óhajta a zsinatot, de csak valódi alapos előkészületek után és őszinte testvéri egyetértés között. A többség zsarnokságát, főleg egyházi téren, türehtetlen vésznek tartaná.

A „Protestáns Hetilap“ „Komoly szavak komoly ügyben“ feliratú cikk második közleményében ezt olvassák:

Kik Eötvös minisztersége alatt a népiskolák felvirágoztatása által a népies műveltség fejlődését várták, azok előtt ma a szomorú kiábrándulás tényei állanak. Eötvös szerette a magyar népet és óhajtotta, hogy a nevelés által az emberi méltóságban oda emelkedjék, hol nyugat mivel népei állanak; póttanfolyamokat rendeztetett be a tanítók mivelődésére, taneszközöket állított elő, s megajándékozta azokkal a szegény egyházakat, iskolákat. Trefort ő exója mindezt szükségtelennek tartja. A népoktatási törvényből önkényt következett a kir. tanfelügyelőség felállítása. A lelkiismeretes és szakértő tanfelügyelők igen sokat tehettek volna a népoktatás fejlesztésére. De kinevezésükben nagy tévedést követett el már Eötvös is. Trefort ő exója előtt állottak a szomorú példák, de ő még sem tanult; egy-két esetet leszámítva, olyan egyéneket nevezett ki tanfelügyelőnek, kik a tanügygyel soha sem foglalkozván, sem a tapasztaltakat alaposan megítélni, sem tanácsot adni nem képesek. A baj fő-főforrása és oka ama körülményben rejlik, hogy a kormány a tanfelügyelők jelen hivataloskodási rendszerét nem tartja rosznak. A kormánynak tudnia kellene, hogy a tanfelügyelők első és főkötelességük az iskolák minél gyakoribb meglátogatása volna, mert a miniszter a tanügy állapotáról csak így nyerhetne hű és teljes tájékozottságot, s így tehetne hasznos és üdvös intézkedéseket.

Mi, protestánsok mindebből azt tanulhatjuk meg, miszerint a népiskolai felügyeletre vonatkozó szervezetet hajtjuk végre a legnagyobb következetességgel, tudván, hogy népiskoláink ápolói, fentartói az igazi prot. szellemnek, hogy a hazafiság és felvilágosodás fáklavivői voltak mindenkor.

AZ, ERŐ. PROT. KÖZLÖNY 'TÁRCSÁJA.

A szép Harmath László.

(Egy bérlő elbeszélése.)

(Folytatás.)

Fordítottunk egyet a dolgon.

— Aztán kik lesznek a lakodalmon Laczi, nem rivok-é én ki nagyon közülök? Ilyen csatakos mezei gazda, mint én, nem igen talál ám fényes úri társaságba.

— A hova én találok, oda te is talász.

— Te úr vagy, a te szülőid — no kimondom — előkelőbbek voltak, mint az anyémek, anyád kényesebben nevelt — látszik, én darabosnak maradtam, mint a malomkő, a kit durva munkára használnak.

— Az öreg főispán lesz ott, apósom, s a báróné anyósom, s néhány közeli rokon, s három férfi testvére az arámnak.

— Laczi, aztán ilyen magasan? — kérdém akaratlanul és együgyű csodálkozással, Gazdagok?

— No nem épen. Van itt a Királyutezában egy három emeletes házuk, s Hevesben szép földbirtokuk.

— A birtok nagy?

— De nem egészen szabad.

— Értem, adósság. Ezek a mi magyar uraink most igen belemásztak ebbe a jóféle marasztó hínárba. Kiveszed te őket.

— Megpróbáljuk — s mosolygott, mint a ki érzi, hogy egy vállmozditással képes kiségiteni a sárba esett terhes szekeret.

— S szép a leány? természetesen, hogy is ne.

— Nézd.

S egy arczképet nyajtott át.

Igazán mondom, megütődtem. Én egy csepp szépséget se találtam ezen a mélyen levágott ruhás leányon. Úgy tetszett, mintha sovány volna és egy kissé felcsapott orrú. Hosszú, hosszú sovány kezei voltak. Csupa emberségből is úgy kellett, hogy csodálkozzam rajta és dicsérjem.

— Nagyszerű — mondogatám.

— Jólelkű, igen művelt.

No így akkor beszél az ember, mikor a dicséretet maga sem hiszi el egész valójában, hanem mástól mégis megvárja.

— Így tetszik, igen fiatal — kezdém, magam sem tudom, miért.

— A legszebb időben.

— Tizenhét? — — makogám. Istenem, zavaromban olyan buta voltam. Sehogy se ment a tettetés.

— Több, de én is megjegyeztem akárhányszor — hogy — hogy igen gyermek arca van.

— A jóság is teszi ám, Laczi barátom.

— Igaz.

— S szeretitek egymást?

— Oh! és a kezeivel mutatta.

— Rég? mert erről nem is szóltál — —

— Régóta.

— És szeretted akkor is, mikor a kis Fehérvári Esztikéhez jártunk?

— No tudod — —

— Vagy akkor is, mikor a Várhegyi Bella után szalagáltunk? Négy kérője volt egymásután, jó parthiek, — de Laczi, az a te özvegyed marad, mert soha se megy férjhez. De szeretted, de sokat siratott, de szép egy fölséges leány volt úgy-é?

— Szép volt.

— Mint egy Junó, akkora szemekkel, mint az öklöm, te tudod, szőke hajjal és fekete szemekkel. Milyen válla, karja, melle volt annak.

Igen, én mint egy együgyű falusi bolond, a kinek az esze csak az orráig ér, úgy belemelegedtem a szegény szép Bella magasztalásába, hogy el is felejtettem, mi járatban vagyunk.

Laczi barátom is letette a főispán úr leánykája képét; eldobta faszos úri tartását, átölelt, hogy csak úgy ropogott a két lapoczkám, s dcrült, vidám arcczal visszalopózkodott a múltba, az édes, elszállott, örökké ragyogó múltba.

— És te — kérdé meleg, megolvadt hangon — hát szép még Várhegyi Berta?

— Az is marad.

— Pedig már-már huszomhárom éves — —

— Van huszonnégy is, de —

— De nem látszik ám azon sem. Milyen asszony let volna abból? Egyetlen leánya volt a szülőinek, s hogy t egy pár szüretre lementél hozzájuk — de elhagyom.

— Hát azt gondolod, azt kellett volna elvennem? — kérdé egészen mintegy reám hajolva.

— Tudja Isten, mit mondjak, hiszen te mindig legokosabb voltál köztünk.

— Látod, így talán több emberen segíthetek — morgogá elgondolkozó, de nem vig tekintettel. Megszoktam már egy bizonyos kört, hangot, levegőt, sok, sok év óta, s érzem, ha ebből a társaságból kilépnék, én lennék a legügyetlenebb köztetek.

— Laczi — ragadám meg igaz szeretettel jószívű barátom kezét (oh nagyon-nagyon szolgálatkés volt mindenkihez) beszéljünk egészen bizodalmasan. Keresztúton állasz, a házasság a legeslegutolsó pont, a mi ezután következik: az csak ennek folytatása már. Én boldog ember vagyok, elvettem egy sok gyermekű apa leányát, mert szerettem a szép énekéért, a jó főztéért, a vidámságáért, mert a szegény guttaütött apját úgy ápolta, mint egy jötehetetlen kisedet, s ez eszembe juttatta, hogy hátha az én lelke anyámat is valamikor így megbecsüli, — eszembe juttatta, hogy egy életünk van, mért ne élném azt le azzal, a kit nagyon szeretek, — s elvettem Nagy Marikát, hisz te voltál a vőfélem.

— Nos? kérdé barátom hirtelen, a kezemhez kapva.

— Hát vergődünk, vesződünk, egyszer-egyszer pere-lünk is, mert ő sem enged, én sem engedhetek; de a jó Istenemtől semmit se kívánok egyebet, minthogy tartson meg bennünket egymással.

— Én is szeretem Mattit — mondá Laczi barátom, lassú, vontatott hangon.

— Abban nem is kételkedem, de hát az atyafisága, a főispán úr, a báróné, az urfiak — majd ha vagy egyszer a te szülőid is ellátogatnának, vagy a testvéreid.

Most mondtam ki legelőször ezeket a tárgyakat, a szívem erősebben dobbant meg, s élénken vártam, Laczi mit szól.

— A miatt nem lesz baj — válaszolt, fölvetve fejét kevélyen, s a szivar füstöt a plafond felé fujva.

— No mert én láttam már — törém a szót keserű mosolylyal, magam sem tudom mi okból — olyan dolgot, hogy a vőnek a szülőit a cselédek asztalához ültették, s a csürben csináltak számukra ágyat, másnap meg egy vízhor-dó szekéren odább szállították ő kelméket, s a fiúk még egy istenhozzádot se mertek nekik mondani. Aztán más esztendőre reá — a két kis úri unoka megégett s gyerek nélküli maradt a nagy palota. Nem bottal ver ám az Isten! De ver.

— De hát mit akarsz te mindezekkel a történetekkel, ezekkel a gyerekes paraszt fabulákkal — pattogott élesen, erősen rám vetve tekintetét Harmath László.

— Csak mondom — —

— De miért? s egész fenyegetőleg állott előmbe.

— Csak úgy — vetém oda ijedten — a bolondsá-gom miatt.

— Megcsaltalak valamikor Béla?

— Engem nem.

— Kit hát, hogy igazoljam magamat?

— Én azt gondoltam — s itt e szóra felkeltem, hogy ha kell, menjek — ez a házasság nem te hozzád való.

— Nem? — s élesen kaczagott, hogy az eddigi sze-lid Harmath viharrá változott egyszerre.

— Ha a te szülőid, a kiket nem ismerek, nem ilyen nemből valók volnának — —

— Hát kik az én szülőim?

— Nem tudom.

— Annak a családnak, a melyet alapítani akarok: apja, anyja én leszek.

— Az más.

— Abba a családba, a melybe én lépek — munkát fogok vinni és erőt.

— Tudom — — de a munka nem mindenütt jog a belépésre.

— Különbség van munka és munka között.

— Igaz.

— Ember és ember között.

No — gondolám — Harmath, így még nem beszél-tünk együtt.

— Nem tagadom — válaszoltam hidegen, a kalapom után nyulva. Megbocsáss, hogy úgy beszéltem, a mint a

szívem diktálta, eddig így esett legjobban, ezután ha talál-kozunk még — úri nótát próbálok.

Fölkeltem s köszöntöttem Harmath urat.

Harmath úr meghajtotta magát, kevélyen, hidegen, mint a főispán urék családjában tanulhatta, s a két ujját nyujtotta búcsúzóul.

Mint a részeg úgy tántorogtam le a széles lépcső-kön. Reszkettem, dühömben-é, szégyenemben-é, nem tudom; de alig volt annyi erőm, hogy lebotorkázzak.

S én Istenem, úgy szerettem Laczit, hogy mindegy-re vártam a visszahívó szót. Füllé változott minden tagom. Hasztalan!

Tolnai Lajos.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. október 9-én.

— Főtiszteletű Ferencz József, unitárius püspök úr, — mint levelezőnk írja, — hivatást meglatogatandó, e hó 2-án M.-Vásárhelyre érkezett. Az indóházánál ünnepélyesen lőn fogadva s hosszú kocsis-sor élén vonult be a városba. Az unitáriusok kis imaháza nem lévén elegendő a hallga-tók befogadására, a ref. egyházközség testvéries szívesség-gel saját templomát ajánlotta föl, s másnap abban ment végbe az ünnepélyes istenitisztelet, nagy és díszes közön-ség résztrvétele s a polgári dalárda közreműködése mellett. Imát s beszédet Rediger Géza, szabédi lelkész tartott. Utá-na a püspök tisztes alakja emelkedett föl, ki megható be-szédben üdvözlé hivatást s mondott köszönetet a ref. egyház-nak, hogy temploma ajtaját előtte fölnyitotta. A szép ünne-pélyt úrvacsoraosztás fejezte be.

— Szabó Pál, sz.-szolnoki egyházmegyénk derék es-perese, mint értesülünk, esperesi hivataláról lemondott, meg-rongált egészségi állapotát hozván fel indokul. Felette saj-nálnók, ha az egyházi közigazgatás e kipróbált és hű baj-noka végleg visszavonulna, s reméljük, hogy az egyházme-gye mindent el fog követelni, hogy lemondásának visszavéte-lére rábirja. Az esperesi teendőket, helyettesképen, Nagy László, egyházmegyei jegyző, végzi ez idő szerint.

— Vettük a zilahi ev. ref. főtanoda múlt évi har-madik értesítőjét. Szerkesztette: Török István ez évi tanveze-tő tanár. A múlt év folyamában a főtanodánál a gymnási-umban és elemi iskolában 5 rendes segédtanár, 4 változó köz-és 7 változó szaktanító, összesen 17 tanerő működött. A tanulók létszáma a gymnasiumban 47, az elemi iskolá-ban 177, összesen 224 volt. Kitűnő osztályzatot nyert 60. Nemzetiségre nézve 6 német, 13 román, 14 zsidó s a töb-bi magyar volt. A tanulók között segély és jutalom czimén pénzben 290 frt 25 kr, könyvben 33 darab osztatott ki.

— A „Nemzeti Nőnevelés“ havi folyóirat IX-ik szeptemberi füzete következő gazdag és változatos tartalom-mal jelent meg: Iskolai oktatásunk hibái s a vall. és köz-ukt. m. k. miniszter legújabb körrendelete. Sebestyén Gyu-

la. — A nevelési egyesületekről. — Nyelvészeti levelek. I. A nyelvtudományról általában. Simonyi Zsigm. — A népek táplálkozásáról a műveltség különböző fokán. Lád Károly. — A gyermekek olvasásáról. Laczkovics Ida. — Útastás a népkönyvtárak alapítása, szervezése s kezelése tárgyában. — Az orsz. nőiparegylet nőipariskolájának megnyitása 1880. szept. 12-én. — A vegytan köréből. I. Az erjedés ismertetése a polgári leányiskola negyedik osztályában. Stetina Ilona. II. Égési tünetmények. Mutatvány Rybár István sajtó alatt lévő Vegytanából. — Vegyesek.

— **Beküldetett:** Beszéd, a h.-m.-vásárhelyi ref. ótemplom mellett nyugvó régi lelkészek emléktáblája föllállításakor elmondta Szeremlei Sámuel, lelkész. Kiadta a h.-m.-vásárhelyi ref. egyház. E füzetke az egyházközség kegyeletes érzelmeinek szép bizonyítványa. Megtudjuk belőle, hogy a múlt században volt három derék papja: Füredi Mihály, Szőnye Beniamin és Füredi Sándor, kik méltókká tették magukat az utókor hálás emlékezetére. A beszéd e derék papok életrajzát s munkásságuk történetét tartalmazza. Nyugvó helyük szürke porosz gránitból művészi vésettel díszített emléktáblával lett megjelölve, múlt hó 12-én.

A FŐTISZT. PÜSPÖK ÚR A KÖVETKEZŐ KÖRÖZVÉNYEKET BOCSÁTOTTA KI:

Köröztetnek:

1004—1880. Nagy-enyedi egyh. megyénkben a sz.-földvári III. osztályú papi állomás, melylyel a keves számú tankötelesek tanítása is kapcsolatos.

Pályázati határnap október 31-ike. Folyamodványok t. Hegedűs Lajos esperes aához Gerendre (u. p. Gyéres) küldendők.

1018—1880. Küküllői egyh. megyénkben a csapói kántortanítói állomás. Javadalma: 27 véka szemes kukuricza, 20 hold 1000 □ öl szántó II-od és III-ad osztályú; 4 hold kaszáló I. oszt. haszonélvezet; minden tanulótlól (jelenben 15) 1 véka kukuricza, temetésért 12 kr. Tisztességes lakás kerttel. A kanonika portio, melynek adóját a kántortanító fizeti, egy tagban van közel a vasúti állomáshoz. Évi jövedelmének $\frac{1}{6}$ -át: 41 frtot az özv. ár. pénztárba előzetesen befizeti; ezen kívül a m.-vásárhelyi főtanodának két évig 1—1 frt, bekebelezési díjban egyszersmindenkorra 1 frtot fizet.

Pályázati határnap október vége. Folyamodványok t. Benedek Ferencz esp. aához Haranglábba küldendők.

1032—1880. Szilágy-szolnoki egyh. megyénkben a szil.-cehi kántortanítói állomás. Javadalmi: 210 frt o. é. évnegyedi részletekben előlegesen fizetve. Minden szőlős gazdától 5 liter must; a szőlővel nem bíróktól

17 kr. 3 hold 605 □ öl tagosított szántó és 1661 □ öl kaszáló haszonélvezete. Temetésért énekkal 20 kr, búcsúztatóval 40 kr. Tandíj: minden gyermektől 30 liter kukuricza; kezdőktől 20 kr., a többitől 40 kr.

Pályázati határnap október vége. Folyamodványok t. Szabó Pál esp. aához Diósdra küldendők.

1034—1880. Marosi egyhm. a vadassdi papi állomás. Fizetése 248 frt 1 kr. Első évi jövedelmének $\frac{1}{6}$ -át az özvegy-árvi pénztárba köteles fizetni.

Pályázati határnap november 12-ike. Folyamodványok t. Vályi Pál esp. aához Ny.-Szt.-Benedekre (u. p. Ákosfalva) küldendők.

1035—1880. Udvarhelyszéki egyhm. a homorod-szt. mártóni kántortanítói állomás. Javadalmi: 18 kal. búza, ugyanannyi zab, 7 véka szemes búza, 3 véka zab, 7 szekér fa. Ez a nyugalmazott tanító halálával két annyira fog emelkedni; addig kárpótlásul a magtárból jár a tanítónak 17 véka búza, 10 véka zab. Tandíj: minden tanuló (jelenben 40) 1 frtot vagy 1 szekér fát fizet, 3 hold szántó 430 □ öl kaszáló haszonélvezete; tisztességes lakás, terjedelmes veteményezővel.

Pályázati határnap október 25-ike. Folyamodványok t. Solymosi István esp. aához Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

1056—1880. Kol.-kalotai egyh. a m.-létaikántortanítói állomás. Javadalmi: minden ágytól (van 25) egy véka búza, egy szekér fa, temetésért énekkal 21 kr. búcsúztatóval 52 kr. Tandíj: kezdők 12 kr, könyvnevelők 32 kr, zsolttart tanulók 42 kr. Minden tavasszal elvet az egyhközség 4 véka búzát, a magot és a szántásán kívül a többi munkát a kántortanító adja. Minden forduló egy vékás kenderföld; az erdőben $\frac{1}{4}$ szekér szénát termő hely.

Pályázati határnap október vége. Folyamodványok t. Szakács István aához Sz.-Lónára (u. p. Gyalú) küldendők.

Felhívom és kérem az illetőket a névkönyvi adatok beküldésére.

Kolozsvártt, 1880. szept. 25-én.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

X. Y.-nak Nagy-Sebenbe. A cikl nem közzétehető.

Révai Pálnak, N.-Baczon. Tárgyhalmaz megkésik.

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztési s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Aggály és vigasz. Bierbrunner Gusztáv. — Az utolsó konvent. — Vidéki élet: Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyéből. r. t. — Az áll. ig. tanács r. gyűléséből. r. t. — Egyházi lapszemle. — Tárca: A szép Harmath László. (Egy bérő elbeszélése.) (Folytatás.) Tolnai Lajos. — Különfélék. — Szerkesztő postája.

AGGÁLY ÉS VIGASZ.

Ókér, 1880 okt. 15.

Sokan állítják, hogy a jelenkor ismertető jegyei: politikai, nemzetiségi és hitfelekezeti türelmetlenség, egymás elleni gyűlölködés és általános bizalmatlanság. Ez állításukat igazolni a következő érvekkel kísértik meg:

Azon kérdés, vajjon az emberiség előrehalad-e rendeltetése, azaz tökéletesbülése pályáján, avagy csak körben forog? még mindig nincs tisztába hozva és eldöntve, ám-bár hőcsészek és történetírók már egész könyvtárakat írtak össze e tárgyban. A tudományban és iparágakban való előhaladottság, igaz, szembeszökő. Egy futólagos körülrtekintés szobáinkban; néhány lépés városaink utczáin; a sajtó megtekintése és különösen a mechanika terén körünkben történt ezer meg ezer találmány figyelembevételé egy szempillantás alatt jelzi a nagymérvű haladást. A műveltség ma nem egy elszigetelt, kiváltságos osztály kizárólagos birtoka, hanem a népek millióit árasztja el fényével és világosságá behat a szegény kunyhójába is, hol az előtt a tudatlanság és babona éjjele uralkodott. A hírlapok a legelrejtettebb helyre elviszik a tudást, s ha a népoktatás, mely ma már Európában csaknem mindenütt kötelező, csak még a kulesot képezi is ama tömérdek tudomány kincseihez, melyeket évezrek lefolyása reánk hagyott, mégis az itt szerzett ismeretek már magokban véve többet nyujtanak, mint a menyit az ó- vagy középkor: tudomány hősei maguknak megszerezni tudtak.

A mai emberiség azonban csak külső szokásaiban, kényelmi eszközeiben különbözik elődeitől, de lényegében nem nemesbült, és természeti szenvedélyei ugyanazok, mik hajdan voltak. A sajtó és a parlamentek, melyek a népek tükreinek tekintetnek, azt bizonyítják, hogy hátrább vagyunk a tizenhetezadik századnál, mert ismét napirenden vannak a villongások a vallásos kérdések fölött, melyeket végleg eldöntötteknek hittünk. A harcoló egyház oly kö-

vetelésekkel lép föl, melyek azon században is, midőn a pápaság a Hohenstaufok felett diadalmaskodott, legfeljebb kegyes óhajoknak tartattak. Kételkedni lehetne, ha vajjon Rousseau és Lessing valaha éltek é; Voltaire, Göthe, Schiller és Humboldt irtak-é valaha valamit? Ime, Ausztriában a tiroli püspök ugyanazon elveket hirdeti, melyek alapján hajdan a protestánsok ezrei száműzettek, vagy máglyára hurcoztattak. Németországban a keserves kinok alatt létrejött canossai törvény a már csillapulóban lévő felekezeti ingerültséget ismét lángra gyujtotta, és a porosz parlamentben oly szennyes kifakadásokat lehet hallani a protestántismus ellen, melyeket száz év előtt a legtudatlanabb és legrajongóbb ultramon'án pápista is szégyenlett volna ajkaira venni. A kis Belgium a római kuriának halatlan szószegése folytán kénytelenítettett vatikáni követjét hazahívni, és a pápai nuntius kiutasítani. Franciaországban, melynek állami egysége létrehozása körül egy bíbornok — Richelieu — fáradozott, a püspökök és valási testületek azon követelésükkel, hogy a törvények felett álljanak, a kormányt oly harciba sodorták, melynek kimenetele kétes. A jezsuiták kiutasítása oly jeleneteket idézett elő, melyek a hugenották harczai óta ismeretlenek voltak. Midőn száz év előtt a jezsuiták Franciaországból kiűzettek, a nemzet soraiban semmiféle ingerültség nem merült fel. Most csak rendőri szigorú közbenjárással lehetett a zavarokat és kihágásokat elnyomni. Az angol parlamentben nem régen oly vita merült föl, mely az államnak abszolnt hitfelekezet-nélkülisége körül forgott. Olaszországban a klerikálisok alig hogy a politikai küzdtérre kiléptek, a választáscknál győztek. Visszahanyatlottak-é a mai olaszok Machiavelli avagy Dante korába? Nem képesek a mostani francziák mérközni apáikkal, kiknek idejében Rousseau és Voltaire az ismeret fáklájával a szellemi sötétséget elriasztották? Méltatlan utódaikká lettek-é a németek őseiknek, kiknek élén egy Lessing és Schiller tündökötek?

Sőt—mondják—a világpolitika egész folyása egy évtíz óta visszaesést jelez a keresztes hadjáratok és valláshaborúk barbárságába. Azon sirhalmok, melyek a keresztyénség nevében a Balkán félszigetet fedik, néma, de borzasztó vádat képeznek a jelenkor ellen. Avagy nézhette volna-é Európa feljajdulás és közbelépés nélkül, hogyan tiporja szét Oroszország jogtalanul és nemtelenül a török nemzetet?

Avagy van é Görögországnak más jogcíme a töröktől két tartományt követelni, mint az, hogy a görögök keresztyének, a törökök pedig mozlimek? Avagy a keresztyének a nem keresztyén ellen minden jogtalanság meg van-e engedve? E tünetek azt tanúsítják, hogy az európai állam és népelet jellemző vonása a jelenkorban az a türelmetlenség, melyet a tizennyolczadik század szellemi korypheusai örökre eltemetettnek hittek. Harczokat látunk ismét visszaidézve, melyeket mindenkorra elintézeteknek tartottunk. Látjuk világrészünket ismét visszahullani oly tévedésekbe, melyekre eddig csak irtózáttal gondoltunk. Hadaink sokkal nagyobbak, fegyvereink sokkal tökéletesebbek, közlekedési eszközeink sokkal gyorsabbak; egyetemes műveltségünk sokkal magasabb, mint őseink idejében: de milliók és milliók nélkülözök azon vallási türelmességet, mely őseink dicsőségét képezte. Századunk hadvezérei felülmulhatják a múlt század hadvezéreit, de hiába epedünk a szellemi harcz oly hősei után, kik mint Voltaire és Lessing a babonát és a türelmetlenséget dicsőben legyőzni tudták!

Igy szólnak sokan. Igazuk van-e? kétségbe vonjuk.

Sem Nagy Frigyesnek hétéves háborúja, sem Észak-Amerikának Anglia elleni szabadságharca, sem Lengyelhon felosztása, sem II. Katalinnak a törökök elleni hadjáratai, sem I. Napoleon hódításai nem voltak vallásos háborúk. A porosz állam növekedése és a török hanyatlása óta a háborúk vagy a népek szabadság utáni vágyaiból, nemzetiségi aspirációiból, vagy az uralkodók hódítási, nagyra-vágyási és elégtételt követelő szenvedélyeiből keletkeztek.

Igaz, hogy az új rend, mely 1815-ben Európában létrejött, be lett tetőzve a szent szövetség által, mely Orosz-Poroszország és Ausztria között kötöttet. Azonban a pápa áldása nem lett számára kikérve. Sőt ellenkezőleg, azóta a katolikusok és protestánsok egyaránt úgy tapasztalják, hogy a diplomatikai érdekek a vallást csak eszköznek, ha kell, fegyvernek tartják. Ez az oka, hogy a népek a bécsi kongressus és párisi második béke által teremtettt renddel egyáltalában nem voltak megelégedve. Szabadságot és igazságot kerestek és nem találtak. Csak Angol- és Oroszország nyertek általuk, a többi államok jogai meg lettek rövidítve. De mert a francia forradalom eszméit a szent szövetség nem semmisíthette meg, e század háborúinak nagy része a nemzetek szabadsága érdekében vivott: 1830 és 1848-ban. Fájdalom, oly dicső győzelmet nem mutathatnak fel, mint az észak-amerikai háború 1863—1864-ben, mely a rabszolgaságot megszüntette. A többi háborúk pedig, melyek napjainkban folytak le: a schleswig-holsteini, a porosz-osztrák, a porosz-francia, az orosz-török, az osztrák-boszniai, hódítási harczok voltak, s ha itt-ott emlegetve is lett a vallás, az épen úgy, mint a bécsi congressus ajakán, nem volt egyéb üres phrasisnál.

Más kérdés az: vajjon a vallás kigunyolása, az emberek erkölcsi léhasága, a felekezetek türelmetlensége nagyobb fokú-e ma, mint a múlt században?

Lessing atyja 1772-ben ezt írta: „Istennek meg nem érdemelt jóságát életemnek 70-ik és papihivataloskodásom 50-ik évét megérnem engedte. Ez idő alatt számtalan változás történt melyek az emberiség helyzetét, a keresztyénségen belül és kívül, valóban mássá, de sokkal jobba nem tették. Lelkiismereti kényszer és üdözési szellem ugyan meglehetősen eltűntek, de a helyett túlsúlyra kapott a határtalan szabadosság és pöffeszkedő arczatlanság, mely abban keresi büszkeségét, hogy isteni és lelki dolgokról ír, a mi neki tetszik. Az elharapódzott hitetlenség a babonahitnek trónusára ült. A szentírást mindenkinél szabadságában áll olvasni, de gyalázni is. Jó és dicséretes intézkedések történtek az egyházi és rendőri téren, de igazságtalanság, könyörületlenség, tudatlanság és féktelenség még sem ritkultak. A tudományok emelkedtek, de az emberek erkölcei nem javultak. Tudományosság és nem isteni félelem által híresekké akarnak lenni az emberek. Úgy vélekedem, hogy ha a múlt és a jelenidőtés embereket párhuzamba teszem: amazokat nem itélem el, emezeket nem igen magasztalom. Sok fog változni az embereknél, de javulni kevés. A régít mindig a rossz, az újat a jó oldalról szokták megítélni.“

Ime, minden időnek meg van a maga árnyoldala és minden szivnek a maga panasza; de megjegyezzük, hogy az öreg Lessing idézett szavainak utolsó tételét a tapasztalat gyakran megczáfolja.

A fennebb vázolt történelmi aggályok ugyanis fellette magasztalják Lessing és Schiller korát, mint olyat, melyben a föléledett műveltség első lelkesedése a türelmesség non plus ultráját szülte. De ha közelebről megtekintjük az akkori viszonyokat, mutatnak föl azok elég gyarlóságot is. Nikolai Frigyes például 1762-ben kezdte szerkeszteni az úgynevezett „Allgemeine deutsche Bibliothek“-et, melynek 130 munkatársa volt. Az úgynevezett felvilágosultságnak ítélőszéke volt e folyóirat. A hideg, zord értelem, mely nélkülöz minden magasabb röpöt, a szivtelen élez, mely kigúnyol mindent, a mit nem ért: ebben emelik fel kiméletlen ítészetük trónusát. Nem pusztán orthodox férfiakat és vélt pietistikat, nemcsak Lavatert, hanem a költészetet is, hol az a sivár prózával elmentébe jött, sőt magát a költészetet is, ha magasabb régiókba szárnyalt, kigúnyolta, s bolondságnak, titkos jesus-tismusnak bélyegezte. Ez eljárás Göthét arra indította, hogy Nikolainak emigy bókolt:

„Was du mit Händen nicht greifst, das scheint dir Blir
den ein Unding

Und betastest du was, gleich ist das Ding auch beschmutet

Vagy:

„Querkopf! schreiet ergrimmt in unsere Wälder Her
Nicke

Lee r Kopf! schallt es drauf lustig zum Walde heraus

Igen! a vázolt történelmi aggályok daczára sem vagyunk ma hátrább a tizennyolczadik századnál, és különösen mi protestánsok — hazánkban is — vigasztalhatjuk magunkat Hagenbach következő igaz szavaival:

„Még borusabban nézett ki az idő a 30 éves háborúban I. Károly alatt; még borusabban más tekintetben is a francia forradalomkor. Mégis mindezen zivatarokon keresztül hatolt a protestantismus, és mindig újra győztesen emelte fel fejét a babona és hitetlenség fölébe. Távol attól, hogy a római járomba hajolt volna saját kebeléből indultak ki azon mozgalmak, melyek a katolicizmus is új életet öntöttek. És ha körén belül is akart új divatú pápaság kezni, azt mindig le tudta rázni magáról. A reformáció szülte léte

mindig távol maradt a forradalomtól, megadván az Istennek, a mi az Istené és a császárnak, a mi a császáré, tisztelvén az államot és a családot, mint isteni intézményeket és azokban az egyén méltóságát és örökkévalóságát soha sem tévesztvén el szemei elől. Ennek köszönhető, hogy nem lett büntársa sem a despotizmusnak, sem a jezsuita és demagog kényszeruralomnak. A hol rendeltetése ösvényéről eltévedett, ott Isten nehéz megpróbáltatások általismét eszméltre hozta, s tartalomban gazdag történelme éppen azért van letéve az évkönyvekben, hogy minket oktasson, intsen, erősítsen és buzdítson, a szerint, a mint szükségünk van. Vajha Isten áldásteljes fejlődését elősegítene!"

Ne csüggedjünk!

Bierbrunner Gusztáv.

AZ UTOLSÓ CONVENT.

(Hetedik nap.)

Szeptember 19.

A convent délelőtti ülésében folytatták a közoktatási szervezetnek a középiskolákról szóló része fölött a vitát.

A 135. §-nál (az egyetemes tanügyi bizottság javaslata), mely a tanárok alkalmazhatóságáról szól:

Molnár Aladár határozottan ellenzi azt, hogy valakit tanárul oklevél nélkül alkalmazzanak. A ki tudja az illető szakot, az leteheti és tegye is le a vizsgálatot. Ezzel kapcsolatban a képesítés kérdéséről is szól, s az eredeti szöveg elfogadását ajánlja.

Tóth Sámuel védi a tanügyi bizottság szövegét.

Dr. Kovács Ödön beveendőnek véli, hogy tanároknak alkalmazhatók oly egyének, kik valamely tudományos művet irtak.

Molnár Aladár egyáltalán nem alkalmazna oklevéllel nem bíró egyéneket.

Hegedűs László. Az eredeti szöveg mellett van, azon módosítással, hogy az irodalmi téren magukat kitüntett egyének is meg legyenek választhatók tanároknak.

A convent végre a bizottság javaslatát fogadta el e módosítással: „Rendes tanároknak csak oly feddhetlen erkölcsű protestáns egyének alkalmazhatók, kik valamelyik hazai egyetemen, vagy általában oly nyilvános főtanodánál, melyen a jelen szabályzatnak megfelelő bölcsészeti-természettudományi tanfolyam és középtanodai tanárképző van, az illetékes vizsgáló bizottság előtt, úgy az általános műveltségre tartozó tárgyakból, mint a tanszakukból és a szükséges didactikai ismeretekből a képesítő vizsgálatot letették, és az illető tanszakban középiskolára tanári oklevelet szerzetek; továbbá, a kik a tudományos irodalom terén az illető szakon kitüntették magukat.“ A többi része marad a bizottság javaslata szerint.

136. 137. §§. maradnak. 138. §. úgy módosul, hogy az egyes egyházak és egyházmegyék által főtartott tanintézetek tanárai felett bíraskodik az egyházmegye, kerület; az e. kerület tanintézeteire nézve pedig az e. kerület és convent. 139. §. marad. A 40. §. (eredeti 131) megkívánja, hogy a 8 osztályú gymnasiumban legyen legalább 12 tanár, az igazgatóval együtt, a 6 osztályúnál 8, a négy osztályúnál legalább 5 tanár. Ellenben a tanügyi bizottság

azt javasolja, hogy legyen legalább annyi tanár, a bányaosztály.

Molnár Aladár szerint a tanárok számát a mai kor viszonyaihoz képest kell megállapítani.

Hegedűs László pártolja a tanügyi bizottság javaslatát, egyszersmind meleg védelmezésére kel a prot. tanintézeteknek.

Kovács Ödön Molnár javaslatát nem tartja keresztülvihetőnek.

Balogh Ferencz indítványozza, hogy a 4 osztálynál 4, 6 osztálynál 7, a 8 osztálynál 10 tanár alkalmaztassék.

Szász Domokos: Mindenki óhajtja, hogy tanintézeteink minél magasabb színvonalra emeltessenek. Eötvös ellen, mikor a népkolai javaslatot az országgyűlés elé terjesztette, azt hozták fel, hogy túl magas, ideális azon mérték, melyet föllállított, — Eötvös azt felelé: igaz, hogy ideális, de meg fogják látni, hogy ezen ideális mérték mily magasra fogja fejleszteni népnevelésünket, és ime 12 év eltelté után mily nagy haladást, emelkedést látunk. Így leszünk a középtanodákkal is. A törvénynek némileg ideálisnak kell lenni, előtte kell járnia a jelenlegi tényleges viszonyoknak, hogy azután fejlődésünknek irányt, ösztönt adjon. Különbösen is nem véli azt, hogy ezen törvény rögtön a szó szoros értelmében valósíttatnék, hanem ez csak megjelölne azon színvonalat, melyre iskoláink szervezésénél emelkedni törekednünk kell. Háromszáz év óta prot. egyházunkat a tudományos fáklyavivők között látja, lelki szemmel, a történelem tanúsága szerint, ott akarja látni ezentúl is. Vezér- vagy legalább versenyképes szerepét egyházunk igyekezzék továbbra is megtartani, feszítsük meg minden erőnket, ha másképp nem bírjuk, vigyük le ezen ügyet a nép közé is, indítsunk egy nagy agitációt, úgy tüntetvén föl, mint egyházunk életkérdését; a minthogy valóban, ha mi a kulturális téren nem leendünk képesek az állammal és más felekezettel versenyezni, megszűnik egyházunk is. És éppen — Fejes szavaira reflektálva — ha az állam, vagy a fundus stud. részéről is magunkat segélyeztetni akarjuk, szükséges, hogy lehető magas színvonalat állapítsunk meg, és így jogosítva legyünk a segélyezés sürgetésére.

Mocsáry Lajos indítványozza, hogy a tanárok száma ne szabassék meg.

Szantpéter. A tanügyi bizottság javaslatához járul.

Nagy Péter superintendens a conventi munkálatban megadott mérvet ajánlja azon módosítással, melyet Balogh Ferencz tett.

A dolog érdeméhez szóltak még Papp Gábor, Csónka Ferencz, mire einök föltette a kérdést, elfogadja-e a convent a §-t az eredeti szövegezés szerint; igen vagy nem? A kérdésre 16 nemmel, 4 igennel szavazott. S így az eredeti szöveget elejtették, ellenben 11 szóval 9 ellenében Balogh Ferencz indítványát elfogadták.

140. §. marad. A 141. §-t, mely a tanárok és igazgató fizetéséről szól, szintén elfogadták, hanem az első alineát, mely a minimumot 1000, 800 és 700 forintban állapít-

ja meg, kihagyták, úgyszintén a másodikat, mely ötödéves pótlékról szól. Ehhez képest módosult a §. többi része is. Elfogadták még a tanügyi bizottság szövegezése szerint a 142. §-t, mely a nyugdíjról intézkedik.

Ezzel a tárgyalás d. u. 1 órakor félbeszakadt.

A délutáni ülésben folytatták a középiskolai javaslat fölött a vitát. Tárgyalás alá került a 143. §., mely a kötelezett tantárgyakról szól. E §-ban felsorolt tantárgyak közül hiányzik a német nyelv.

Révay védelmére kel a német nyelv tanításának, mert meggyőződése szerint mi magyarok a német nemzettel mültra, jelenre s jövőre nézve annyira egybe vagyunk forrva, hogy a német nyelv tanulását nem nélkülözhetjük. (Nem áll! zajos mozgás.)

Hegedűs László alaki képzés tekintetében egyáltalán nem tartja a német nyelvet olyannak, melyet a kötelezett tantárgyak sorából ki ne lehetne hagyni.

Antal Gábor hosszabb indokolás után azt kívánja, hogy a német nyelv vétessék föl a kötelezett tantárgyak sorába, de korlátozással.

Molnár Aladár. Ezen az úton a germanisáló hatástól félni nem lehet. Igen is elnémetesedett az aristocratia. De az nem a mi tanintézetekben történt; minthogy a nyugattal közvetítő nyelvre szükség van, ajánlja, hogy a német nyelv a kötelezett tantárgyak sorába vétessék föl.

Pap Gábor superintendens szintén Molnár nézete mellett van.

Mocsáry Lajos. Az okból, mert oly kevés haszonnal járó módon tanítják a német nyelvet, úgy hogy annak egyáltalán eredménye nincs, nem tartja szükségesnek, hogy e nyelv a tantárgyak sorába fölvetessék.

Szász D. Népszerűségi tekintetek meggyőződése nyilvánításában nem gátolják. Ő csak azt a kérdést tartja szem előtt, hogy iskoláinknak miképen, mely javaslat készítése által teszünk jó szolgálatot, s ő helyesnek, szükségesnek tartja ezen szempontból a német nyelv tanítását, annyival is inkább, mert most csak javaslat készítették a zsinat számára, a zsinat pedig, ha ezt törvénynyé akarná emelni, a király szentesítése alá menne, s nem hiszi, hogy ő felsége oly törvényt szentesítene, melyből a német nyelv hiányzik; valamint azt sem képzei, hogy érettségi bizonyítványunkkal is a műegyetembe, vagy más állami fensőbb tanintézetbe ifjainkat fölvennék. Elméletileg lehet e felett vitázni, lehet beszélni a nemzetiség megvesztegetéséről, lehet a német helyett más élő nyelvet ajánlani, de a gyakorlati élet parancsolja, hogy a mennyire lehető, eljuttassuk ifjaink birtokába, ha csak némileg is ezen — fájdalom — minden lépten-nyomon szükséges nyelvet. Protest. közéletünkbe 3000 ifjú jár, s ezek közt nem hiszi, hogy volna 500 olyan, kiknek tehetségük volna más úton, hanem ha gymnasiumainkban elsajátíthatni.

Szentpéteri. A gyakorlati szükség kényszerűsége alatt kijelenti, hogy ő a kötelező tanítás mellett van.

Szóltak még Fejes István, Kiss Áron, Szabó János és Baksai Sándor, mire a convent 15 szóval 6 elnökében a német nyelvet és irodalmat fölvette a köteles

tantárgyak közé. A convent ezután a fejezet többi §§-ait részint az eredeti (conventi), részint a tanügyi bizottság szövegezése szerint több kisebb módosítással elfogadta.

Ezzel a tárgyalás esti 8 órakor félbeszakadt.

(Nyolczadik nap.)

Szeptember 20.

A convent délelőtti ülésében folytatta a középtanodai tervezet fölött tanácskozását. Tárgyalás alá került a második fejezet, melynek §§-ai a középiskolák igazgatásáról és hatóságairól intézkednek. A convent e fejezet §§-ait részint az egyetemes tanügyi bizottság, részint az eredeti (conventi) szövegezése szerint több kisebb módosítással elfogadta. Elfogadta egyszersmind az iskolai vagyonyügyre vonatkozó §§-okat, s ezzel a közoktatási tervezet fölött a tanácskozás véget ért.

Következett a suprema inspectio kérdése. Hegedűs László előadja, hogy a protestáns egyház az állam közvetlen felügyelete, beavatkozása ellen tiltakozik, s midőn ezt teszi, csak ősei példáját követi. Ezután hosszabb indokolás után indítványozza, hogy az egyház ne menjen tovább e tekintetben, mint azt a régi jogok és szokások megállapítják, azaz a kormányhoz csupán jelentés terjesztendő föl. Indítványozza egyszersmind, hogy e javaslat külön §-úl vétessék föl a szabályzatba.

A convent Molnár és Mocsáry felszólalása után az indítványt következő szövegezésben állapította meg, s mint önálló §-t a szabályzat végére függesztette: „Az állami legfőbb felügyelet gyakorolhatása érdekében, a fennálló törvény és szokás szerint, minden igazgató az illető hatóság útján az államkormányának évenként fölterjeszti: a statisztikai adatokat, tanévi jelentéseket, melyekben a tanrend és felosztás, a tanárok létszáma, képesítése és működési köre, az osztályonkénti óraszám, az oktatás eredménye, valamint az érettségi és egyéb vizsgálatokról szóló kimutatások foglaltnak. Fölterjesztendő továbbá a megállapított tanrendszerben minden lényegesebb változtatás, valamint az iskola körében évenként történendő változás tan- és vezérkönyvek és kívánatra magok a tankönyvek.

A convent ezután határozatilag kimondotta, hogy a suprema inspectio kérdése ügyében kiküldött bizottság jelentését elfogadja, mely szerint a püspökök és főgondnokok által fölterjesztett kérvényben kifejezett elveket helyesli.

Ezzel a convent délután fél 1 órakor tanácskozását végleg befejezte.

VIDÉKI ÉLET.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyéből.

Erdővidék, 1880. okt. hó.

Egyházmegyénk f. hó 11-én tartotta őszi rendes közgyűlését. A közgyűlés istenisztelettel vette kezdetét, melyen a szolgálatot Révay Pál egyhm. aljegyző végezte.

A tárgysorozat rendjén, elsőben is a felsőbb leintézetek vétettek tárgyalás alá. Ezek közül a legelső: a tanári qualificatio és tanárválasztás tárgyában, Révay Pál elnök

lete alatt, Barthos László és Borbáth Márton személyében kiküldött bizottságnak adatott ki, ezen útasítással: minthogy közgyűlésünk ily lényeges kérdés felett, mely az eddigi gyakorlattól teljesen eltérve, egyházi alkotmányunk keretében akar helyet foglalni, nem akar elhamarkodott véleményt mondani: a kérdést tüzetesen tanulmányozza, és a tavaszi közgyűlésre előkészítvén, adjon véleményt róla.

Ezután tárgyalatott a domestica ügyében jött leirat, melyre nézve közgyűlésünk következőleg vélekedik: minthogy egyházmegyénkben a gyűjtéssel buzgóságunknak legtöbb jelét adott férfiak lettek megbizva, s el is jártak küldetésükben, jóllehet kevés, de mégis volt mindig valami eredmény, ha ezen eredmény nem felelt meg a várakozásnak, — a mit közgyűlésünk is beismer, — nincs más mód, mint a közgyűlés előtt véleményezni, hogy az évenként kiosztott államsegély azon része, mely személyes dotatiokra fordított, jövőre vonassék el és tétessék, illetőleg fordítottassék a domestica alapjára; most a sok terméketlen év a népet kimerítette, s a mindenfelől fölszaporodott, minden napivá lett könyöradományi gyűjtések miatt, alig lehet többre számítani ezután is, az eddigi eredménynél.

Néhány közigazgatási és pár köztörvényszéki tárgy jött még, melyek után következett a tanügyi előző gondolat összeállított és terjedelmes jelentése, melyből a nt. szerkesztő úr engedelmével, egy rövid kivonatot adunk e helyen.

Mielőtt a részletekbe bocsátkoznám — úgymond tanügyi előadónk — általánosságban megjegyzem, miszerint egyházmegyénk tanügyi állapota a lefolyt évben sem volt sokkal kedvezőtlenebb, mint a megelőzőtben; az 1879—80-ikban pedig az egész egyházkerületben a legkedvezőbbek egyike volt, mert a tanköteleseknek 70%-ka járt föl.

Az egyházmegye népessége jelenleg 12,408 lelket számlál; ebből a férfinen 6147, a nőnemen lévők száma pedig 6261. Ez adatokat a megelőzőt évekkel összemérve: 204 férfi és 23 nőnemen lévővel, s így összesen 227 lélekszámmal szaporodott egyházmegyénk.

Előadó ez örvendetes jelenség okát két dologban véli feltalálni Egyik: hogy az egyházmegyének területén 1871 óta pusztított toroklob bevégezte ádáz munkáját, s ma teljesen megszűnt; másik pedig az, hogy a törvényhatóságok melyeknek területén fekszik egyházmegyénk, mind nagyobb erélyt fejtenek ki a közegészségügyi állapot javítása érdekében, s ennek folytán ma egy szakképzett orvossal több van, ki életünk fentartására emberi segílyt képes nyújtani.

Egyházmegyénkben 10 anya- 1 leányegyházközség, 8549 lélekszámmal, tartart 14 felekezeti elemi népiskolát, 14 tanítóval. E szerint minden 610.6 lélekre esik 1 tanító és 1 iskola.

Egy anya- és 2 leányegyházközségünkben nincs se iskola, se tanító. Ezek lélekszáma 333.

3 anya- és 1 leányegyházközségünkben községi iskola van. Ezek lélekszáma: 9, az iskoláké: 4. E szerint csak felekezetünk lélekszámát véve, minden 881.5 lélekre esik 1 iskola és minden 391 lélekre 1 tanító.

Az egyes egyházközségekről szólván, első helyen ki-

emeli a közép-ajtai iskola állapotát, mely minden várakozást kielégítőleg oldotta meg feladatát. Ez iskola fölszerelése olyan, mint akár az állami képezdek mellett föllállított gyakorló iskoláké. Nagy elismeréssel szolt úgy a fiú- mint a leányiskola derék tanítóiról, különösen Veres Károly ariáról, kinek a szemléltetési eszközökből egész kis muzeuma van. Mindenféle gazdasági és konyhakertészeti magvak, faj szerint osztályozva, kis fiókokban elhelyezve, több mint 63—70 darab igen szépen kitömött madár- és állatgyűjtemény a legjobban gondozva. A madaraknál mindeniknek ott van a fészke, a fészkekben tojása, szájában szokott eledele; a mókus, hörcsög kis szájában a makk és maggyaró; száritott növény-gyűjtemény, osztályozva a szerint, a mint azok gazdasági, táp- és gyógyszerkül használatnak és külön osztálya a mérges növényeknek. 100 drbból álló ásványgyűjtemény. Milyen áldás egy ily tanító, ki ezt 24 év óta gyűjtögeti, s nagy sikerrel használja föl a tanításnál? És mily gúnyja a sorsnak, hogy népes családjával 300 frt mellett küzd az éhenhalással! Szegény buzgó néptanítók, mikor nő meg számotokra — érdemeteikhez mérten — „a kenyérnek botja?!“

Azt is felemlíti előadó, hogy Veres Károly ariát az erdővidéki tantestület, a tanszer-kiállításán 15 frt — pénztárához mért — anyagi jutalom és jegyzőkönyvileg kifejezett elismerésben részesítette.

Egyházmegyénk is jegyzőkönyvileg fejezte ki legmelegebb elismerését nevezett tanító atyánkfia buzgósága felett.

Elismeréssel emlékezik meg továbbá a köpeczi és kisbaczoni iskolák és ezek tanítóiról is. Az említett három iskolát találta úgy a beérkezett jelentések, mint körúttjai alkalmával a legjobb állapotban, s különösen a növendékek pontos feljártásában úgy az iskolaszéket, mint a politikai előljáróságot kellő erélyesnek.

Bodos és Bölönre nézve azonban igen szomorú dolgokat mondott. Előbbinél a tanító működését elismeri, de utóbbinál ezt is kétségbe vonja. A mulasztásoknak nincs vége-hossza, jóllehet az iskolaszék megtette a följelentéseket, de a községi előljáróság még a szenvedett büntetések után is hanyag volt a növendékek följárásában.

A faiskolák ügye sem a legjobban áll. Néhány helyt épen semmi sincs, a hol pedig van: ott még bekerítetlen. Azonban a kellő lépések az illető helyen megtétetvén, már jövő évi jelentésében örvendetesebb dolgokat fog mondani. Ez idő szerint csak Füle, Bardócz, Száldobos, Olasztelek, Köpecz, Közép-Ajta és Kis-Baczonban van faiskola, melyekben összesen 250—300 nemesített oltovány és 2—300 vadoncz van

r. t.

(Vége következik.)

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvártt, 1880. okt. 10.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter, elnök; Benkő János, Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, Szász Béla, Parádi Kálmán, Szabó Ádám, Bodor Antal, Balogh György.

Az ülésen kívül ellátott ügyek tudomásul vétele után, az elnök bemutattván az egyetemes közoktatásnak a konvent által megállapított szabályzatát, a példányok megküldetnek a tanodáknak és egyházmegyéknek.

Egy 6000 frtos kölcsönkérvény teljesítettik, ha a jogügyi bizottság a telekkönyvezést rendben találja, és a közjegyzői okmány ide bemutatatik. Az egyházkerületi elhelyezhető tőkék kimutatása alapján további elhelyezések fognak történni, részint magánfeleknél, részint értékpapírokban.

A pánczélecehi új papi díjlevelet igazgató tanácsunk kész megerősíteni, ha az esperes kimutatja a fizetés fölemelésére előirányzott tőkék biztosított voltát.

A nagy-solymosi pap vonakodván hidegkúti fiájában a vallástanítás végzésétől, az esperes jelentéstételre utasítatik az iránt, milyen korú és állapotú az illető pap afia.

Az alsó-rákosi egyházak is orgonát akarván csináltatni, az orgonakészítővel kötött szerződés helyben hagyatik.

A maros-tordamegyei alispán a hatósága alatt álló községségeihez, az új büntető-törvény értelmében, rendeletet intézván a vasárnap megünneplése iránt, az egyházmegye keveselvén a rendeletben tett intézkedéseket, orvoslásért folyamodik. Miután az alispáni rendelet a törvény értelmében bocsáttatott ki, s különben is jóakaratot tanúsít az egyházak iránt: az egyházmegye elutasítatik kérésével. Az igazgató tanács egyszersmind Szász Béla indítványára utasítja a jogügyi bizottságot, hogy foglalja össze az új büntető-törvény ama határozmányait, melyek papjaink hivatalos eljárására vonatkoznak, hogy utasítás legyen lelkészeinknek adható magatartásukra nézve.

A sz.-kocsárdi pap ellen több hiva panaszt emelvén, a panasz közöltetik az esperessel és pappal, feleletük megtevétele végett.

A szászvárosi Kún-tanoda egyik állami ösztöndíja megürülvén, a miniszter felkéretik, hogy az ösztöndíjat a fölajánlott Farkas Árpád részére utalványozza ki.

A m.-u.-zsombori pap kölcsön-kérvénye a szabályoknak meg nem felelvén, nem teljesítettik.

A közoktatási miniszter véleményét kérvén egy folyamodványra nézve, melyben az illető a görög nyelv elengedése mellett óhajt egyik tanodánknál érettségi vizsgálatot állani: közöltetik a miniszter ural korábbi határozatunk, mely szerint rendes tantárgy elengedésével nálunk érettségi vizsgálatot tenni nem lehet.

A sepsi-szt.-györgyi tanoda fölterjesztése alapján a magán-tanítói díjak kezelésének módja egyelőre tudomásul vétetik, és az előjáróság utasítottatik a tanerők qualificatiojának följelentésére.

Kondor Endre, volt hadadi pap fizetése ügyében a számvevő jelentése közöltetik az esperessel és a folyamodó volt pappal.

A m.-frátai püspöki birtokrész után a végleges kárpótlás kiúttaltatván, a számvevő utasítottatik a részesedési arány kiszámítására.

Ellátatott még néhány csekélyebb jelentőségű ügy.

r. t.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 41-ik számában Kolbenbeyer Albert „A prot. lelkész hivatalánál fogva reformátor“ feliratú vezércikkében ezt mondja:

Nehéznek mondják a prot. lelkész életpályáját. És mi teszi nehezzé? Az egyház hivatalosan megállapított hittantételei és a lelkész subjectiv meggyőződése közt létező ellentmondás, az összeütközés a dogma és a kritikai tudomány között. Boldog, kinek ez összeütközésről nincs tudomása, ki a dolgokat bagyja úgy, a mint vannak. De mi e példát nem követhetjük, ha Jézusnak hű tanítványai akarunk lenni. Nekünk az igazságot kell keresnünk. Feladatunk: kutatni hitünk tárgyait, megvizsgálni, hogy az, a mit hittanunk igazság gyanánt hirdet, kielégíti-é, kielégitheti-é azokat, kiket a vallás igaz ismeretére kell vezetnünk? Ha a lelkészek nem ezt tekintenek legfőbb feladatuknak, a prot. egyh. önmagát tagadná meg. Hiszen épenazon elv különbözteti meg a r. kath. és prot. egyházat, hogy ez szabad tért enged a tudományos vizsgálódásnak, amaz pedig nem, formulázott hittantételeit örök időkre megállapított szent és sérthetlen igazságoknak tekintvén.

A prot. egyház, melynek legelső dogmája a haladás, szabad vizsgálódás, lelkészeitől sem követelhet vak engedelmességet a 16-ik évszázban formulázott hitcikkék iránt. Sőt ellenkezőleg a prot. lelkésznek hivatalánál fogva reformátornak kell lennie. Vallási nézeteinket összhangzásba kell hozni az előre haladott kor összes mivelődésével. Ez igen könnyű munka volna, ha egyházunk tagjai csupa theologusok volnának, mert ez esetben a hittanok felől a nézeteket csak ki kellene cserélni, tartalmukat megvitatni, az eredmény alapján új formákat kivatalosan — például zsinaton — megállapítani. Csakhogy prot. egyházunknak kevés részét teszik a theologusok, a nép pedig nincs qualificálva arra, hogy a hittanok reformálásához érvényesen hozzászóljon. Már pedig nálunk a hívők nélkül nem lehet változtatni a dogmákon. Tehát a prot. egyház kebelében összehívott zsinat épen nem volna képes a dogmák szükséges reformját keresztülvinni. Hiú remény prot. zsinattól dogmareformot várni, míg a nép a mainál nagyobb érdeklődést nem tanúsít a vallási ügyek iránt.

Tehát mit tegyünk? Reformáljunk óvatosan és kitaratóan. Kövessük Jézus példáját, ki sok tekintetben alkalmazkodott kora népének fölfogásához, és a Pál apostolét, ki a gyengéknek csak tejet óhajtott táplálékul nyújtani. A lelkész reformatori működésének sikerére nézve szükséges volna, hogy ő tanítsa a vallást az elemi iskolában, mert a tanítónak nincsenek theologiai ismeretei. Csak a kellően képzett lelkész volna képes a vallástudomány betűibe életet lehelni, s Jézus tiszta vallásának ismeretére vezetni a növendékeket. A megvetett alapon tovább építhetné az ifjú serget a confirmacioi oktatásnál. Az ekkép elkészített és a Jézus szellemében nevelt újabb nemzedék bizonyára fogakonyabb volna a templomi igehirdetés iránt, melynél szintén a szellemre kellene a fősúlyt fektetni. Szükségtelen, sőt veszedelmes felülről — zsinattól, vagy vallási forradalomtól

várni a hitjavítást, mert az csak zavart és újabb meghasonlást okozna. Korunk nem volna fogékony forradalmi nyilvános reformáció iránt. Ne várjuk tehát a hitjavítást más-honnan, hanem mi, lelkesek működünk rajta népünk között.

A „Protestáns Hetilap“ „Komoly szavak komoly ügyben“ feliratú cikksorozat harmadik közleménye ezt mondja:

A népiskola által terjesztett műveltség, bár magas fokú nem lehet, igen nagy becsű, mert milliók erkölcsi és értelmi értékét emeli. A népoktatási intézetek élesztik a tudományok oltárainak tűzét is. A népoktatás és népiskolák fejlettsége jótékony hatással van a tudományos irányú iskolákra is.

Minél intenzívebb a népmiveltés, annál inkább méltányolja a nagy tömeg a tudomány áldásait, s kész meghozni áldozatát. A népoktatás azért látszik évek óta oly elhanyagoltnak, mert a hatalom emberei szerint e téren talán már mit sem kell tenni. De azok, kik a nép jóllé-

tével komolyan foglalkoznak, látják, hogy népünk értelmi foka oly alant áll, miszerint arra nagy czélok és vállalatok kivételében még biztosan nem lehet építeni. A lelkes gróf Zichy Jenő a közgazdaság és ipar fölvirágoztatását tűzte maga elé czélul, de azon szomorú tapasztalatra jutott, hogy a haladásnak népünk értelmi fejletlensége a legnagyobb akadály. Ő az értelmes néptől várja az ipar és közgazdaság fölvirulását és így a nemzeti vagyonosodás emelkedését. Nagyon helyesen. De Trefort ő excja alatt a középiskolák napja ragyog. Neki tető kell alap nélkül; a népiskolák ügye lehető fejletlen, zavart állapotban tengődik, de ez nem baj, csak legyenek középiskolák. A gymnasiumok és reáliskolák czélja s rendeltetésére nézve is annyi a fogalomzavar és határozatlanság, hogy e két középiskola ügyében megindult mozgalomtól sem lehet jót várni, pedig a gymnasiumi és reáliskolai kérdés szerencsés megoldása nélkül a tudományos fejlődés és sok fontos érdek egészséges alapjai hiányozni fognak.

AZ „ERŐ. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCSÁJA.

A szép Harmath László.

(Egy bérlő elbeszélése.)

(Folytatás.)

Egyszer ismerős hangot hallok. István volt, a derék jó István.

— Melyik vendéglőbe szállítsuk a pakkot? — kérdé szomorú könyes tekintettel.

S valami alpári régi vendéglő nevét neveztem meg a vasút felé. Másnap jókor már úton voltam. Soha ilyen éjszakát. Mit tettél bolond ember? — kérdém magamtól, — mit akartál te? irigység dolgozott-e benned, vagy valami együgyű plánum. Szégyelted, hogy az olyan magasan fog majd állani, s te olyan alant? Fájt, hogy te is mért nem kapaszkodtál nagyobb fába? Ezeket könnyű volt megczáfolnom, mert Isten látta a paraszt lelkemet, hogy rosztat nem akartam. Csak nem tudtam, mit akarok. Képzelted, hogy milyen vigan igyekeztem Madaras felé. Csak mikor leszálltam, s nevettek a gyerekek, a feleségem meg sirt a bajuszom miatt, a guttaütött apósom meg magyarázta, hogy de hisz az nagy uraknál úgy szokás, nagy ünnepélyekkor mind leborotválkoznak, s Bélának is úgy kellett: akkor vettem jobban észre, mit csináltam, mi történt. Persze elhímeltem hámoltam a nagy lakodalmat — csak soká-soká vallottam be egyszer a feleségemnek, a ki mindegyre kért, hogy a Jánoska keresztanyjául (ez a főispáni lakodalom után nemsokára született) hívóék meg a Harmath Lászlónét.

— Nem lehet angyalom — mondtam.

— Már ugyan miért ne?

— Csak.

— Úgy ellátom, hogy külön ételt soha sem evett.

— Már még se most.

— Már én pedig irtam is neki egy szép levelet.

— Asszony! — kiáltám haraggal — meg is boldultál akkor.

— Ugyan! ne nézzen az ember embert!

S szaladt, hogy hívja az apját, meg az anyámat.

Elmondtam mindent a maga nyomorult valóságában.

Nem védett senki. Hallgattak, néztek egymásra, s várták a szót apósomtól. Ő azonban, azon okból, hogy a ballábát épen nem mozdíthatja — hallgatott.

Egyre jobban meggyőződtem, hogy nem volt jogom olyan censorságra.

Sokszor, főképp a téli napokban, mikor a munka szünetelt, neki-neki fogtam, hogy irástól elszokott nehéz kezemmél valamely szép, érzékeny levelet írjak, s üssek helyre mindent.

Egyet, épen a Jánoska nevenapján, a ki akkor betegnek feküdt himlőben, de már Istennek hála jobban volt, — mint rég elkészült és a zsebemben hordogatott levelet, — ugyancsak felolvastam a feleségemnek. Sirt az asszony. A zajra betopogott az anyám is — fel kellett neki is olvasnom. Az asszonyok sehogy sem engedték, hogy apósom kimaradjon a dologból: oda kellett mennem az ágyához, hogy most már harmadszor felolvassam a levelet előtte is.

Elhittem, hogy a levél igen-igen szép és jó levél. Alig vártam, hogy pitymallodjék, s feltehessem a postára. Nem tettem föl. Miért? Mert úgy tapasztaltam, hogy hibáinkat egy-egy engesztelő levél még nagyobbakká teszi. Ha addig szántak bennünket: most gyűlölnék; ha addig érezték hiányunkat: most ellőknék; ha addig azt gondolták: eh, mégis jobb tán a békesség: most csak a fenekedő harag az úr. Nem, nem, azt nem tanácslom senkinek, hogy valakit levélben megkérjen, annál bolondabbat készakarva sem csinálhatna soha. Ha szereted azt, a kitől elszakadtál egy roszt órában; ha fájlalod, hogy nem ül melletted többé; hogy örömdöt nem látja, bánatodban ő épen nem vesz részt: türd és folytonosan csak türd. Majd, ha épen a há-

zad előtt dőlt a sárba, s karja, lába kitörött: siess, emeld ki, egy szót se szólj, vidd be a szobádba, bontsd fel a legjobb ágyadat, ülj ott mellette éjjel-nappal, a mig meggyógyul, s majd mikor épen odább akar állni — maraszd még, s akkor ne félj, visszaadja az Isten tenéked egészen.

Igy gondolkoztam, mert így olvastam egyszer valami jóízű könyvből. Úgy találtam akkor is, hogy igaz, de úgy találok ma is.

Otthon nem szóltam a levélről. Kellott is őket tartanom sokszor bölcs szavakkal. Alig birtam, különösen a feleségemmel, a ki mindenkép szeretett volna megmérkőzni a fényes úri dámával.

Kedves lelkem asszonyom Marikám, ha élnél: de nem adnálak olyan százezerért!

A hetvenes évek elején sokszor nagyon megrongálták vetéseimet a vizek, szép repezém kifagytak, zabom, árpám ki sem igen kelhetett, — kukuriczámm oly hitvány volt, mint a sovány csaté; a mi kis tiszta búzámm termett a papok hátán: azzal maradtam. A gyerekek meg bezzeg nőtttek, hiszen ugyan jó, hogy nőttek, de boglyasodott a kiadás is. Már azon voltam, hogy eladok mindent, s beállok valami kópáruló útzónának, — de a gazdálkodásról le kell tennem. Hej! — gondolám nem egyszer — ha akkor olyan bolondot nem teszek a lakodalom előtt. Harmath Laci be sokszor kisegített volna már. Elmúlt! azzal nem beszélünk többet. Akárhányszor fölmentem Pestre — titkon mindig tudakozódtam, hogy van, hogy folynak a dolgai: azonban csak annyit tudtam meg, hogy felhagyott az ügyvédséggel, s átvette az apósa jószágát. Most gazdálkodik ő is.

Tépelődéseimben szegény apósom adott egy kis támaszt.

Toinaí Lajos.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. október 17-én.

— Szabadságharcunk egyik legnagyobb alakjának, a szabad szó és szabad gondolat világ-bajnokának szép emlékünnepeit üli a magyar nemzet Marosvásárhelyt, — ma leplezik le a nemzet közadakozásából a székely főváros piacán emelt érc-szobrot: Bem József legendaszerű alakjának érc-mását. Mi egyházi lap sem maradhatunk ez ünnepetől távol, kegyeletünk ciprus ágát mi is leteszszük a szobor talapzatára, mert hiszen mesterünk is fegyvert hozott e földre, az ő világ ellen, s a mi példaadónk is a szabad szó, a szabad tett világát hirdeté nekünk. A marosvásárhelyi ünnep nemcsak az ország különböző részeiből látja egybegyűlve a nagy tábornagy tisztelőit, hanem a lengyel egyetemek ifjúsága is számos küldött által vesz részt nemzetük fiának szobra leleplezésében. Az ünnepi ódát Szász Károly írta, s maga a költő szavalja. Beszédet tart még a szobor-bizottság elnöke, átadva a szobrot a város tulajdonába. Gondolatban az erdélyrészi reformátusok is jelenlesznek a kegyelet e szép ünnepén.

— Kolozsvári ref. főtanodánkban az új iskolai éven kezdve, egy nemesen emberies intézmény lépett életbe. Harminczöt nemes szívű urnő vállalkozott arra, hogy a tanoda legszegényebb sorsú s jó tanuló növendékei számára ebédet ad. E jótéteményben, ez idő szerint, 32 tanuló részesül. A tanodában e célra egy alkalmas terem van berendezve s ugyancsak könyöradományokból felszerelve.

— A bukaresti ref. egyházközség, felsőbb engedélyvel segédlelkészi állomást szervezett szabad lakással s havi 120 frank javadalommal. Az egyházközség ez új állomásra Balla Károly, végzett hittanhallgatót hívta meg, kinek tiszte leendő, a lelkészi teendőkből segédkezés mellett, a tanítás is a felekezeti népiszkolában.

— Nyilvános köszönet. A kolozsvári államilag segélyezett felsőbb kereskedelmi iskola javára újabban a következő hazafias adakozások történtek: ngs Finály Henrik egyet. tanár úr az intézet könyvtára javára kétszáznyolcvan frtot és 10 drb könyvet; tek. dr. Bartók István tanár úr 2 kitömött madarat, 1 mammuth fogat, 1 arany stufát, néhány ritka rovar s egy szétszedhető emberi koponyát; t. Graf Jakab tanár úr egy rendezett rovargyűjteményt; t. Deési László tanító úr és Jacskó Károly intézeti növendék néhány értékes ásványdarabot; dr. Ferenczi Zoltán tanár úr Petőfi költeményeit; — továbbá az árúismeí szertár berendezéséhez t. Vagner Frigyes úr 105 különböző árúszert; t. Tauffer Ferencz kisegítő-pénztári igazgató úr 27— és t. Gergely Ferencz úr 12 különböző árúszert voltak szívesek adományozni. Midőn kezdő intézetünknek e nemes keblű támogatásáért az igen tisztelt adakozóknak a nyilvánosság terén is hálás köszönetünket nyilvánítjuk, egy szersmind szabadságot veszünk magunknak, hogy ismételtén becses figyelmébe ajánljuk a n. é. közönségnek „Értesítő“-nk következő zárszavait: Iskolánkban, mint kezdő intézetnek a kor igényeinek megfelelő felszerelése tetemes áldozatokba kerül. Ha e nehézségeken azon ország rész mivelt lelkű közönsége, melynek érdekében az első sorban létrehozott, bármily csekély mérvben is könnyít, s tanodánk könyvtára vagy tanszergyűjteményének gyarapításához szíves adományával hozzájárul, a f. bizottság azt hazafias köszönettel veszi. Kimondotta a felügyelő bizottság továbbá, hogy a ki a tanoda fentartásának alapjához legalább száz frt adománnyal járul, az e felsőbb kereskedelmi tanoda alapító tagja lesz, s mint ilyennek jogában áll minden 500 frtot tevő adománya után egy-egy növendéket a tandíj fizetés alól a f. bizottság által fölmentetni. Vajha szerencsések lehetnénk az első erdélyi kereskedelmi szaktanoda alapító tagjainak hazánk nemeslelkű fiainak egy hosszú névsorát megörökíteni. Kolozsvárt, 1880. október 9-én. A felügyelő bizottság nevében Kis Sándor, igazgató tanár.

— Nyomatásban megjelent s az illető hatóságoknak hozzászólás végett beküldetett: a) „A köznevelés és közoktatás szervezetének szabályzata a magyar reformált egyházban. Az egyetemes konvent által általánosságban, elfogadott, s az egyetemes tanügyi bizottság módosításai szerint átalakított tervezet“; b) „A magyarországi reformált egyház egyetemes tanügyi bizottsága által IX. és VIII. osztályú gymnasiumra készített és megállapított tanterv“ c) „A középiskolai oktatás szervezetének szabályzata a magyar reformált egyházban. Az egyetemes konvent által megállapított s a zsinati törvényhozás elé terjesztendő javaslat.“ Az a) és b) alatt czimzett munkálatok, mint az egyetemes tanügyi bizottság által f. é. július első napjain megállapított előkészítő javaslatok, az illető bizottság jegyzőkönyve kiegészítő részeinek tekintendők, s így a f. é. szeptember havában tartott egyetemes konvent módosításai szerint változott tartalommal és szövegezéssel újra ki kell nyomtatniok. Ez még nem történt meg. De miután a c) alatt czimzett munkálatban azt látjuk, hogy a tanügyi szervezet, különösen a középiskolai, az egyetemes konvent megállapodásai után, s ezek szerint újból nyomatik ki, reméljük s vájuk az egyetemes konvent jegyzőkönyvének s a módosított középiskolai tantervnek a megjelenését is. Csak ezek megjelenése után szólhatnak sajtó útján az arra hivottak az egész szervezet elvi ágához, s vitathatják meg érdemileg egyes részleteit.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Egy végzett hittanhallgatónak, M. V. s á r h e l y t t. A beküldött beszéd nem üti meg a közölhetőség mértékét. Különben is megjegyzem, hogy a titkolódzásokból elég volt

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldem-
ények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Révész Imre vetoja. (L—t.) — Bersier Eugén. Dúzs Sándor. — Vidéki élet: Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyéből. r. t. — Egyházi lapszemle. — Tárca: A szép Harmath László. (Egy bérlő elbeszélése.) (Vége.) Tolnai Lajos. — Különfélék. — Szerkesztő postája.

RÉVÉSZ IMRE VETOJA.

Kolozsvár, 1880 okt. 24.

(L—t.) Mindig valódi eseménynek tekintjük, ha Révész Imre szavát fölemeli, s megjelenve a nyilvánosság terén, véleményét nyilvánít egyházunk főnforgó kérdéseiben. Különösen mióta Figyelmezőjét megszüntette, sőt a zsinat kérdésében közreadott előfizetési felhívását is visszavonta, kétszeres fontosságot kell tulajdonitanunk minden nyilatkozatának, mivel legalább is különösnek tetszhetik, hogy egy olyan tudományos és közpályán szereplő férfiú, mint Révész; hogy ő, ki a zsinat ügyében a nagy harcokat megküzdötte; ki megkezdé az alkotmánytervezet kidolgozását, de abban hagyta; ki már megnyitá ajkát (előfizetést hirdetővén) a munkálatok megbirálására, s aztán mégis hallgatag maradt, különösnek tetszhetik, mondjuk, hogy egy ilyen férfiú ne érezze az állásával és egyéniségével járó kötelezettséget az irányadásra, a tanításra, a vezetésre. A midőn tehát most Ballagi lapjának idei 40-dik számában szót emelt, mohón kaptuk czikkét kezünkbe, s szívesen raktuk zsebre még azt a kemény vádat is, melylyel épen Révész Imre illeti felekezetünket, hogy „nálunk rendkívüli indifferentismus, sőt itt-ott csaknem végső elfásultság és sötét kétségbeesés borította el a lelkeket“ — mert számítottunk rá, hogy Révész, — bár már-már egészen elfásultnak látszott a zsinat ügye iránt, — megmutatja a helyes utat, melyet követnünk kell.

De a mily örömmel kaptuk kezünkbe a lapot, oly lehangoztás vett rajtunk erőt, minél tovább haladtunk a czikk olvasásában, s végezve, megdöbbenéssel kérdeztük magunktól, hogy immár merre a helyes út, melyen haladjunk, ha ezt a sokat vitatott zsinati kérdést jól és protestáns módon akarjuk megoldani? Mert ime, Révész Imre szokott keserű modorában, — szinte, szinte halljuk hangja átható dörgését, — azt adja tudtunkra, hogy egyházunk az elálmosodás és elsatnyulás végstadiuma felé közeledik, a

midőn határozatait a többség szavazása útján állapítja meg.

Okot ad e sajátos gáncs kimondására Révész Imrének a legutóbbi conventi szavazás, a midőn a többség a zsinat megtartását a jövő év októberének végnapjára határozta, s levonja ebből azt a következtetést, hogy az állam megmételvező példája után indultunkban kivetközünk protesáns voltunkból, holott az alkotmány kérdésében „a vizsgálat és végeldöntés joga, vagyis az egyházi hatalom teljessége, magoknál a gyülekezeteknél van.“

Valóban sejtteni sem tudjuk, hol a nyitja, ennek a circulus vitiosusnak, melyben Révész Imre forog. Ő az, ki hatalmas vehementiával követelte a törvényhozó zsinatot, s most ő az, ki a zsinattól, hol a többség fogna dönteni, félti a gyülekezetek souverain jogát.

Mi eddig azt hittük, hogy a protestáns felfogás szerint semmiféle többség nem octroyálhat senkire bármely hittételt, — sem a zsinat, sem a convent, sem az egyházkerület, sem az egyházmegye, — de ép oly kevésbé a gyülekezet; ellenben az alkotmányszervezeti, közigazgatási és igazságszolgáltatási kérdésekben, elkezdve a gyülekezeteken, föl a zsinat legfelső fórumáig lehetetlen másként megállapodásra jutni, ha nem a véleménycsere és capacitatio nyomán keletkezett többségi határozatok útján, ha végzendő munkáinkkal nem akarunk akkorra várni, a mikor majd a „nem e világból való ország“ teljességében mindnyájan egy véleményen és egy akarattal leendünk. Révész Imre, azonban, most épen az ellenkezőre tanít, arra, hogy fölsőlegesen a mi egész szervezkedési és egyesülési mozgalmunk, mert sem a zsinat, sem a convent nem határozhat a többség útján, — s így igazán merő luxus az az idő és pénz, a mit ott elfecsérelnénk, — mert minden jogok összesége a gyülekezetekben foglaltatik; ellenben a gyülekezeteknek megadván az összes jogok tulajdonjogát, úgy látszik arra is kötelezni akar engem, mint protestáns egyháztagot, hogy a hittételek tekintetében is feltétlenül engedelmességek gyülekezetemnek.

Igen óhajtanónak tartottuk volna továbbá, ha Révész Imre kiterjeszkedett volna annak fejtegetésére is, hogy miként kívánja a gyülekezetek e mindeneket magában foglaló jogát a gyakorlatban érvényesíteni, s megkívánja-e a gyülekezetben engedni a többségnek, hogy a kisebbségnek rendelkezék, vagy addig olvastatja az ecclesia gyűlésében

Megyesi idézett prédikációját, míg minden tag egy véleményre tér?

Hogy Zorn, Mill és hazai példát is idézve: Eötvös az egyéni akarat lehető érvényesülésének problémáját fölvetik, s megoldására kísérletet tesznek, valóban protestáns szellemű törekvés, de tudtunkkal egyikök sem megy odáig, hogy a törvényes és illetékes testületek többségének határozati jogát megtagadná, s legkevésbé hirdetik azt az elméletet, hogy a fensőbb forum (zsinat) nem hozhat többségi határozatot, de az alsóbb (gyülekezet) igen, és legkevésbé azt, hogy a minden emberi intézményben rejlő hiány fölismerésével az előtt sístáljuk a hiányos institutiot, míg meg nem találtuk orvosserét.

A jobb a jónak ellensége, de még nagyobb ellensége a valami a semminek, s ha minden fölőselegest semmivé teszünk, míg a tökéletest ki nem találjuk: nem tudom, hogyan menekülünk az indifferentismustól, a végső elfásultságtól és sötét kétségbeeséstől.

BERSIER EUGÉN.*)

A protestáns külföld jelesei közül Bersier Eugént, a kitűnő francia egyházi szónokot és író, szándékozunk olvasó közönségünkkel megismertetni. Hazai jeleseinél hadd álljon itt — egy angol folyóirat (The Sunday at home) után — megismerésre méltó életrajza. Működése tanulságul, buzdításul szolgálhat, s kivált oly igen elterjedt egyházi beszédei, melyek forma és tartalom tekintetében egyaránt kitűnőek, szélesebb körben is méltán megérdemlik a figyelmet, tanulmányozást, nem azért, hogy egyszerűen lefordítva használtatnának, hanem azért, mert belőlök gondolatot, ihlettséget s buzgóságot merithetni.

Bersier Eugén, református lelkész az Église de l'Étoile-ban Párisban s a „Revue chrétienne“ szerkesztője, született 1831. febr. 5-kén francia eredetű szülőktől Morges-ban, egy kedves kis városban, mely a gyönyörű genfi tó északi partján fekszik, Svájcban. A Mont-Blanc áttelében, Vaud canton kies térségein, egy szabad és protestáns országban nyerte az ifjú Bersier Eugén sikeres kiképzetésének első elemeit és azon vallásos eszmék csiráit, melyek erőben és mély meggyőződésben mindinkább növekedtek és idővel a „mivelt világ vidám fővárosában“ oly bő gyümölcsöket termettek. Classicus neveltetése, mely Genfben kezdődött, Párisban fejeztetett be.

Bersier 1848-ban átvitorlázott az Atlanti-tengeren, s két évet az Egyesült-Államokban, Észak-Amerikában töltött el. Ezen utazásból visszatérte után, komoly s ellenállhatatlan benső sugallat folytán, arra határozta el magát, hogy egyházi szolgálatra szenteli életét, és ezen elhatározás után, három évet töltött a genfi theologiai collegiumban, a melynek azon időben egy Merle d'Aubigné, Gaussen és más kitűnő férfiak voltak tanárai, kik maradandó hatást gyakorol-

*) Mutatvány a „Protestáns új képes naptár“ 1881-iki évfolyamából.

tak az akkori ifjú theologusok jellemére és életpályájára. Azután több ifjú barátával útra kelve, Németországba ment, hogy az ottani vallási élet s gondolat világába bepillantást vessen, és egy évet Halleban és Göttingenben töltött.

Tanulmányainak befejeztével Bersier Párisba hivattott, a hol ő, mint a St. Antoine külvárosi reformátusok lelképásztora, több éven át, főként e nagy világváros keleti részén lakó munkás osztály evangelizációjában buzgolkodott. Munkája igen áldásos volt ezen valóban értelmes népség között, de a melylyel, mint minden munkás néppel, nem könnyű volt bánni. Ezen működése folytán Páris protestáns közönsége előtt, mint hitbuzgó lelképásztor, mint az evangéliomnak sikeres hirdetője, mint tüzes és ékesnyelvű szónok lett ismeretes. Alkalmoszerűleg Páris előkelőbb templomaiban is prédikált, s ezért gyakran lohetett észre venni, hogy a város keleti részébe alacsonyabb sorsú hívei közé is eljártak őt hallgatni a nyugati városrész előkelő hölgyei s a tudomány és classica miveltség férfiai, kik őt, mint vendégszónokot a magok városrészében egyszer hallgatták.

1862-ben a Taitbout-utcai szabad egyház lelkészévé hivatott meg, s így tisztársává lett Pressensé Ödönnek, ki az egyházi élet s irodalom terén oly nagy hírnévben állott. Itt csakhamar nagy kedvenczévé lőn a francia evangelicus társadalom választottjainak. A szabad egyház a francia állami református egyház mellett önálló, ettől függetlenül követi saját kitűzött céljait. Bersier, bár e saját célok valószínűsítésén munkálkodott is, nagy ragaszkodást tanusított az állami református egyház iránt, míg szelid és szívhez szóló beszédei, feddő és méltóságos szónoki stílja és ékesszólásának közben-közben szenvedélyes kitörései nagyszámú hallgatókat gyűjtöttek körüle. Volt valami megnyerő arcvonásaiban, valami oly kedves, szeretetreméltó magatartásában, a mi kétségtelenül sokakra nézve ellenállhatatlanul vonzó volt. Mindez a rokonszenves alakok kiváltsága. Megtörtént, hogy egy alkalommal egy jól ismert és érdemteljes népies szónok tréfásan azt a megjegyzést tette társaságban egy szeretetreméltó grófnőnek: „Valóban azt gondolom, hogy a mi jó barátunk, Bersier a hölgyek előtt népszerűségének jó részét szép szemeinek köszönheti.“ „Jó, jó!“, viszonzá az eszes grófnő, „hálát adhat ön, hogy nincs kitéve ilyen kísértésnek.“

Majd szónoki hírnevé a külföldre is elterjedt, s 1867 aug. 18-án az evangéliomi szövetség Amsterdamban tartott 5-ik egyetemes gyűlésének megnyitásakor ő volt az ünnepléses egyházi szónok.

Bersier hat évig volt a Taitbout-utcai egyháznál, midőn 1868-ban esti isteni tiszteletet kezdett tartani az Arc de Triomphe közelében, mely Páris nyugati részén, az előkelő világ gyönyörű városrészében van, s e célból egy imaházat bérelt, a melyet már kevés év múlva el kellett hagyni, mert nagyon kicsiny volt a megszaporodott halgatóság számára, és egy telket vásároltak meg, a melyen egy új nagyobb és diszes templom építéséhez fogtak.

Azonban az 1870-iki szerencsétlen háború meak-

dályozta Bersiert darab időre szándékának kivitelében. Az ostrom alatt a protestáns ambuláns betegápolás igazgatásával bízott meg, mely intézmény oly kitűnő szolgálatokat tett a sebesülteknek és betegeknek. A folytonos szenvedések, küzdelem és inség nehéz korszaka alatt, melyen naponként annyi sebesült és holt áldozat esett Páris falai alatt, számtalan francia hölgy önfeláldozása is dicséretes elismerést érdemel. A sánczok és a német előőrsök között gyakran lehetett látni nemcsak magát Bersier-t betegápoló segédletével, hanem velők együtt előkelő elegáns hölgyeket is, a kik finom kézzel s gyöngéd érzéssel kötözgették a visszavonuló harcosok sebeit. Bersier mindenkor s mindenhol fáradhatatlan volt a szeretet missiójának gyakorlásában. Imaháza kórháznál szolgált.

A Commune lázadása idejében Bersier csak alig tudott megmenekedni. A párisi érsek és mások a legkitűnőbb és legelőkelőbb polgárok közül, akkor a communisták kezében voltak s kezesekül tartattak, hogy kivégeztessenek azon esetre, ha a köztársasági hadsereg a városba vonulna be. Ezen inquisitori határozattal szemben, a mely azután oly barbar módon hajtatott végre, Bersier nyilvánosan protestált a szószékről. Mit lehetett várni mást egy ily nemes szívtől? De egyszerre rendeletet adtak ki elfogatására és több napig élete a legnagyobb veszélyben forgott. Ezen az ostrom és a Commune ideje alatti bátor és elszánt magaviseletéért 1871. decemberben a becsületrend veres szalagjával diszített fel.

Mialatt a német hadsereg Páriszt ostrommal vette körül, azalatt Bersier szeretetreméltó családja egy kis fürdőhelyen Beuzevalban vonta meg magát, elzárva a szeretett férjtől és atyától. Neje, született Hollard Mária, maga is írónő azon fajból, kik komoly irányú elbeszéléseikkel erkölcsi tanuságokat hirdetnek. A kis család sok aggodalmas hetet, hónapot töltött el számkivetettségben, egyedüli védelme a Seregeknek Ura, egyedüli vigasza az imádság volt. Bersier semmi hírt szeretteitől nem kaphatott, de ezekhez léghajón néha levelek érkeztek Párisból; s mindannyiszor hálakönyvekben tört ki a család s velők lévő tiszteletre méltó rokonuk Pressensé Viktor, a bibliatársulat jól ismert ügynöke, valahányszor Bersier és más előttök kedves rokonok s ismerősök életben létéről hírek érkeztek hozzájuk.

Az idegen invasio és a belháború csapásai, a béke visszatértével a rombadőlt paloták s egész utcaszorok kisereties maradványait hagyták hátra, mint a düh, örültség és bűn következményeit. Bersier imaháza rommá lón. Miután a kárt kijavíttatta, ismét egy nagyobb s illendőbb épület felállításával foglalkozott, mely mindinkább növekedő gyülekezete szükségének megfelelőhessen. Azon tanuságok, melyeket a nemzeti szerencsétlenségből meritettek, jótékony hatással voltak a gondolkozó protestánsok lelkére. A kis szentély zsufolásig megtelt. Az építéshez szükséges pénz végre összegyűjtetett. Az új egyház alapköve letétezt. De a dolog csak lassan haladhatott előre; a szeretett lelkipásztor megbetegedett s több hétig szenvedett. Gyülekezetének érte velő aggodalma és buzgó imádkozása bizonyossága volt egyszersmind iránta való ragaszkodásuknak és az Isten ha-

talmában és szeretetében való hitőknek; azon önkéntes vállalkozás pedig, mely szerint más egyházak lelkészei sorban helyette gyülekezete számára isteni tiszteleteket tartottak, mutatta a közbecsülést, a melyben ő és munkája mindenki előtt állott. Bersier felgyógyult egyháza számára, megújult és megerősödött hitben, látköre szélesedett az isteni dolgokban, s ő, ki az Úr kegyelmét magán tapasztalta, annyival bensőbb meggyőződéssel hirdethette újra „Istennek csodaműveit“. Az új templom felavatása ünnepélyes isteni tisztelettel 1874. nov. 29-én történt meg.

A diszes egyház az Arc de Triomphe közelében, kereszt alakjára épült, tiszta góth építészeti stílusban. Ezen egyházba Bersier az antiphoniás isteni tiszteletet hozta be, oly szertartásokat és szokásokat, melyeknél fogva az isteni tisztelet menetében maga a gyülekezet is közbeszólásaival ténylegesen részt veszen. Ezen cultus okadatolására, megértetésére s elfogadtatására Bersier kiadott egy liturgicus könyvet: „Liturgie à l'usage des églises réformées“ címen. Bersier az általa ajánlott s tényleg behozott antiphoniás cultust a keresztyén isteni tisztelet történelmi fejlődésén alapútnak állítja, s nem tartja újításnak, de újnak tűnt az fel a francia protestánsok jelen nemzedéke előtt, a mely az isteni tisztelet legegyszerűbb presbyteri formájához van szokva, s a helyeslés és ellenzés különböző kifejezéseivel találkozott.

De bármennyire barátja is Bersier a művészinek, mindannak, a mi az érzés emelésére hat, azért ő a formáért a lényegét feláldozni nem kívánja, sem az egyház virágzását kizárólag amattól nem várja. Kitetszik ez liturgiájának előszavából: „Szükséges-e végül megjegyeznünk, hogy bármilyen fontos legyen is előttünk egyházaink cultusa, felemelkedésüket és haladásukat nem csupán ettől várjuk. Az élet forrása a szeretet és a hit mélységeiből buzog fel és a legszeb: cultus is csak hiú előterjesztés, csak haszontalan káprázat, ha gyakorlása közben megfélekedünk a Mester nagy szavairól: „Az Isten lélek, és a kik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.“

Nem lett volna hű e rajz, ha fel nem tüntettük volna Bersier szellemének ezen vonását s nézetét a közisteni tisztelet módjára nézve. Egyébként egyházfelavatási beszédében határozottan kinyilatkoztatta, hogy mind egyháztársadalmi, mind hitvallási tekintetben ragaszkodik eddigi álláspontjához, hogy független, s teljes szívből a szabad egyház hive marad: de habár az állami református egyházzal semmi hivatalos összeköttetésben nem áll is, elfogadja annak hitvallását s teljesen s önként egyesül s egynek tudja magát Franciaország régi hugenot egyházával.

Mint egyházi beszédíró Bersier épen oly kitűnő, mint egyházi szónok. Egyházi beszédei (Sermons 5 kötet, kötetenként 3 frank 50 c.) újabb meg újabb kiadásban jelennek meg. Magyar fordításban azonban csak úgy elszórva jelent meg egy-két egyházi beszéde s imája. Beszédeit olvassák és nagybecsülik sokan, a kikhez szava nem érhet is el. E beszédek egy kitűnő francia r. kath. író, Silvestre de Sacy kezeibe jutottak. Ezen író neve oly magasan

áll az irodalmi világban, és annyira ismeretes nemcsak Franciaországban, hanem az egész ó- és új világban, hogy reá, mint kiváló s illetékes művészre bátran hivatkozhatunk. Sacy, ismertetvén Bersier-t, mint egyházi író és protestáns a „Journal des Debats“ 1876. aug. 15-iki számában, a többek között erkölcsi tanítására nézve ezeket jegyzi meg: „E tekintetben nem habozom kimondani, hogy Bersier egyenlő az ó-katholikus iskola legkitünőbb szónokaival. Egyiknél sem áll alább a vizsgálódás precisiójában és finomságában, sem az igazság evangyéliomi szigorában. Beszédében szintűgy meg van az erkölcsi-, mint a tanellem. A tiszta igt az. Ah! így Isten nevében protestánsokká kell lennünk hogy megszeressük s teljesítsük mindezen dolgokat. Bersier semmit sem hagy figyelmen kívül. Jobban ismeri szivedet, mint önönmagad, kimutatja a szív érzéseinek eredetét, minden indokát, s midőn szíved idegszárait felfejti, félreismerhetetlenül szemed elé tárja azokat. Midőn rendes megszokott és látszólag épületes kegyes életed világába hatol be, felismeri s veled is felismerteti az ezernyi megalázó gyengeséget, a hiúság balga és nevetséges fordulatait, a rágalmazás ellenállhatlan viszkettségét, a tétlenség telhetlen szeretetét és az önzés örök szellemét. És hol szerezte Bersier a szív ezen finom, s mély ismeretét? S kérdem, miként jutottak mindazok, a kik neki ezen tudományban valóban elődei voltak, birtokába? Mindazon doktorok, kegyes remeték, csendes és visszavonult szellemek és ékes hitszónokok, miképen szereztek meg ezen ismeretet, hanem ha a világnak ettől távol s rajta kívüli tanulmányozásában, azon hit fényénél, a mely oly szemsértő és rideg reánk, sötétséghez szokott lelkekre nézve, de derült és éltető nap a szívre nézve? Bersier-nek nemcsak sebző nyilak állnak rendelkezésére, hanem, ha szükség, az a szenvedélyes hang is, a mely megindítja a szívet; nem pusztán a szenvedélyes és szónokias, hanem a természetes, valódi művészet is. Megindít, mert maga is meg van indulva. Nem hagy saját tetszésedre. Nem gondolsz a szónokra, vagy az íróra. Kényszerítve vagy gondolni önmagadra. Én soha sem hallottam Bersier-t; csak munkáiról itélem meg. Mi ő, mint szónok? Meg van-e benne az igazi szónoknak előadása, actioja, alakja? Felteszem, hogy igen, a nélkül, hogy tudnám tapasztalásból. De hogy kitünő író, mesterkélt és önhittség nélkül, hogy irálya mindig tiszta, választékos gondolatainak egyszerű és igaz kifejezése és lelkének tüköre, — erről kezeskedhetem, miután beszédeit tanulmányoztam. Ritkán olvastam valamit, a mi annyira elragadott volna, mint Bersier beszédei.“

Szokatlan dolog a r. kath. Franciaországban, hogy protestáns író ily szép itélettel találkozzék. Bersier szép és kenetteljes beszédeit ily elismerő bírálat után, annyival nagyobb vágygyal s folytonosan növekedő számban olvassák Párisban és Franciaországban a vallásnak és igazságnak szabadelvű vizsgálói.

Bersiernek jelmondata: „Ha Isten velünk, ki ellenünk?“ ennek védelme alatt legyen siker és áldás további jó működéseink is.

Düzs Sándor.

VIDÉKI ÉLET.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyéből.

Erdővidék, 1880. okt. hó.

(Vége.)

Ezek után áttér a statisztikai adatokra, melyekből az érdekesebb csoportozatok ezek: felekezeti iskoláink tanköteles növendékei:

a) 6—12 évesek összesen 894;

b) 11—15 „ „ 470.

S így összesen 1364.

Ha most a tankötelesek számát a felekezeti iskolát fentartó egyházközségek lélekszámához viszonyítjuk, minden 100 lélekre esik 15.35% tanköteles; ha pedig csak a feljárókét vesszük: akkor minden 100 lélekre esik 11.50%.

Ha most tekintetbe vesszük, hogy az országos népoktatás statistika az összes tankötelesek számát a népességhez viszonyítva, csak 10%-ra veszi fel, a feljárókét pedig 6%-ra, elég örvendetesnek mondható egyházmegyénk állapota.

Az 1364 tankötelesből, a feljárók száma 74.85%, s így a fel nem járóké 25.15%-át teszi. A múlt évihez viszonyítva, ezen arány 3.24%-al kedvezőtlenebb, melynek oka az iskolaszékek és községi előjárók lágymelegségében kellőleg igazolva volt.

A törvényes okon felmentettek száma 277, felsőbb tanodába és más népiskolákban tanulóké pedig 45. E számok mind a fennebb említett 3.24% különbség elenyészítésére szólnak.

A fölmentettek közül irni, olvasni tudott 135, vagyis a fölmentettek 45%-a, nem tudott 165, vagyis a fölmentettek 55%-a.

Osztályzatot nyert összesen: 972 növendék, ebből kitünő és jeles 332, jó és elégséges 551, elégtelen 89.

Mintegy nyilvántartásúl felemlíti, hogy 3 anya-1 leányegyházközségünkben van még felekezetünkhez tartozó — mindkét korcsoportot véve — 557 tanköteles gyermekünk, kikből feljárt 436, nem járt fel 104, s így ezeknél a feljárók száma 81.50%, fel nem járóké 18.95% volt.

Végül abban a kedvező helyzetben van előadó, hogy mint az erdővidéki tantestület alelnöke és ezen tantestületnek múlt hó 29-én és 30-án tartott közgyűlésén a tanterv-kiállítás rendező bizottság elnöke az összes erdővidéki tanügy állapotáról, hitfelekezetünket érdeklő igen örvendetes dolgokat mondhat.

Az erdővidéki tantestület, 3 törvényhatóság összességű 21 politikai községében 4½ mértföld területen melynek népessége 30—33,000 lélek, 42 férfi- és 2 nőtanító vezetése alatt: 8 államilag segélyezett, 15 felekezetiileg fentartott elemi és 1 államilag segélyezett gazdasági szakosztálylyal megtoldott felsőbb népiskolában működik.

A községekből 2 Nagyküküllő, 9 Udvarhely és 10 Háromszékmege területén fekszik. 20 községben 23 iskolánál a tannyelv magyar, 1-ben román; a fel. iskolák vallás-

felekezet szerint 1 gör. kel., 1 unitárius, 2 róm. kath. és 11 ev. ref.

A tankötelesek összes száma — mindkét korcsoportot értve — 3372, s így a lélekszámnak 10.21⁰/₀-át képezi. Ebből följárt — mindkét korcsoportot véve — s felsőbb és más népiskolában tanult összesen 2762, s így az összes tanköteleseknek 81.90⁰/₀-arészesült a lefolyt tanévben rendes iskolázásban, nem részesült 18.10 % -a, melyből az elhaltak száma 1 %.

Nemzetiség szerint a följárókból 2526 magyar, 186 román, 19 cigány, 9 német és 6 izraelita; vallásfelekezet szerint 1588 ev. ref. felekezetű, 567 unitárius, 382 róm. kath., 186 gör. kel., 3 lutheranus, 6 mózesvallású.

E számokból tanulságul azt vonja el, hogy úgy a lélekszám, mint a tankötelesek mennyiségében, hitfelekezetünk a legerősebb, mely hogy az idővel növekedjék és hogy soha se apadjon, szivből óhajtja.

E tanulságos és gonddal összeállított jelentés örvendetes tudomásul vétetett és tanügyi előadónak buzgóságát jegyzőkönyvileg elismeri a közgyűlés.

Erre tanügyi előadó föláll, s kéri a közgyűlést, hogy bár az idő előre haladt, sziveskedjék meghallgatni következő határozati javaslatát:

„Határozati javaslat“

beadatott az erdővidéki ev. ref. egyházmegyének 1880 okt. 11-én Baróthon tartott rendes évi közgyűlése alkalmával Révay Pál, tanügyi előadó által.

„Tekintettel arra, hogy erdővidéki ev. ref. egyházmegyénk a vallás-erkölcsi élet tovább fejlesztésének biztos alapját a helyes paedagogiai elvek szerint vezetett népnevelés buzgó szolgálatában látja;

tekintettel arra, hogy egyházmegyénk világi és egyházi tisztika, papi- és tanítótötestülete a népnevelés ügyét hazafias buzgósággal és lelkesedéssel kívánja szolgálni;

tekintettel arra, hogy már paedagogiai szempontból is minden olyan eszközt, mely a nevelés valódi céljához vezet, s mint ilyen az ifjú nemzedék jellemképzésére — gyakorlati alkalmazásban — hasznosnak bizonyult: nevelési eszközeink közül ki nem hagyható, sőt fel kell azt ölelni;

tekintettel végül arra, hogy a művelt nyugat népei által már évtized óta igen nagy sikerrel, hazánkban is pár év óta oly örvendetes előhaladással alkalmazott „iskolai takarékpénztárak“ győzelemre jutni kezdetek, s a nevelés céljai megvalósítására egyik leghasznosabb eszközül ismertetett el és vétetett gyakorlati alkalmazásba:

egyházmegyei közgyűlésünk határozatilag kimondja, hogy ezen nemzetgazdasátszilag és paedagogiai szempontból is oly fontos s már kellőképen megvitattott intézményt, nemcsak elvben, de helyviszonyainkhoz mért módok és mérték szerint, gyakorlati alkalmazásban is elfogadja, s annak keresztülvitelét még a folyó tanévben minden felekezeti népiskolájánál megkezdi. E végre egy három tagú bizottságot küld ki köbeléből, mely az intézmény életbeléptetésére szükséges tervezetet készít, s azt a november havi házassági törvényszék alkalmával összeülendő egyházmegyei

tanács elébe terjeszti, mely a tervezetet felülvizsgálván, azt véglegesen megállapítja; a megállapított terv szerint pedig útasítja tanügyi előadót, hogy körútja alkalmával minden iskolánál tegye meg a szükséges intézkedéseket, a hol annak és a mily mértékben szükségét fogja látni, a tanítók pedig felhivatnak az intézmény életbeléptetése s az ezzel együtt járó teendőkhöz hazafias végzésére.

Végül kimondja közgyűlésünk, hogy miután a jelzett intézmény életbeléptetése által a takarékosság s ebben egyházkerületünk anyagi emelkedhetésének alapját kívánja megvetni és hiveinek jobb létre jutását eszközölni, indokolt felterjesztést intéz az egyházkerületi közgyűléshez, melyben az egész egyházkerület minden felekezeti népiskoláira kiterjedőleg kimondatni véleményezi az iskolai takarékpénztárak életbeléptetését és gyakorlati alkalmazását.“

Eddig a határozati javaslat. Következett az indokolás, melyet nagy figyelemmel hallgatott végig a közgyűlés. Az indokolásban két szempontot emel érvényre előadó: a nemzetgazdasátszilag és paedagogiait. Erélylyel érvel az intézmény mellett, s indokolása végén, midőn számos adattal indokolja az intézmény behozatalát, így szól „e beszélő tények előtt többé szemet hunyni nem lehet; a minden áron ellenmondóknak oda kiáltjuk: ne féljetekek a munkától, hiszen tények beszélnek a föltevésék ellen, kétségbevonhatatlan eredmények a pusztika tagadás ellen.“ „Csak akarat kell, s az eredmény kétségtelen jó és üdvös, ha az akaratot életre való eszme mozgatjika, hogy pedig az eszme életre való, s hogy hazánkban is, a derék Weisz Bernád buzgósága által, termő talajra lelt, álljon itt a „Néptanítók Lapjika“ -nak folyó évi 17-ik számában megjelent következő tanuságos adat: az 1878—79-ik tanévben 35 község 49 iskolájában, 93 kezelő tanító vezetése alatt 2938 növendék takarított 38,705 frt 81 krt; az 1879—80-ik tanévben pedig 95 község 140 iskolájában, 222 kezelő tanító vezetése alatt 7333 növendék takarított 54,642 frt 19 krt, vagy hogy az említett lap tudós szerkesztőjének néhány év előtt ezen intézmény ellen használt szavaival éljek, egyetlen év alatt a községek közül 60, az iskolákból 91, a tanítókból 129, a növendékekből 4395-öt „galvanizáltunk“, s a megtakarított összeg 15,941 frt 38 krral múlja felül a megelőzőtt évi eredményt.“

Végül lelkesedve ajánlja fel szolgálatát az intézmény meghonosítására. „Nem fogok visszariadni semmi munka és fáradtságtól, még ha anyagi áldozatokat kívánna is, s életem legdrágább perczeinek tekintem azokat, melyeket a népnevelés virágzóvá tétele érdekében, anyaszentegyházam, hazám és nemzetem javára ezen egyházmegye kebelében elérhettem, s mint egyik szerény munkás, megvalósítani tudtam.“

A közgyűlés éljenzéssel fogadta a tanügyi előadó indokolását s határozati javaslatát egyhangúlag és változtatlanul fogadta el, felhatalmazván tanügyi előadót, hogy a tanítók közül tetszés szarint válaszszon tagokat, kikkel

a tervezetet — az intézmény életbeléptetése végett — elkészítse.

Adjon Isten sikert a nemes buzgóságnak, érdemlett gyümölcsöt a jól végzett kötelességnek.

r. t.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „**Protestáns Hetilap**“ 42-ik számában Bierbrunner Gusztáv „Pro domo sua“ feliratú vezércikkében ezt mondja:

A kath. lápokban szüntelen ama tétel hangoztatásával találkozunk, hogy a kath. egyház tulajdonképeni rendeltetése az egész emberiséget az általa hirdetett keresztyén hitre téríteni. E hivatás kétségkívül a legmagasztosabb, melynél nagyobb szerű eszmény nem is képzelhető. Ránk emberekre nézve a lealázó körülmény csupán az, hogy ez eszmény megvalósítása lehetetlenség. Csak úgy magyarázható meg a r. kath. egyház azon követelése, miszerint minden ember engedelmeskedjék, — vakon a pápa rendelkezésének, ha elfogadjuk, hogy Róma magát tartja a Pál apostol által hangsúlyozott *spiritusnak, dominusnak és deusnak* (I. Kor. XII., 4—6.). Ez igény ellen nem lehetne kifogást tenni, ha a történelemből látnók, hogy Róma mindig csak az emberiség szellemi fejlesztése és anyagi jóléte szolgálatában állott. De a történelem csaknem minden lapja az ellenkezőt mutatja. Ezt bizonyítja azon körülmény is, hogy egyetlen keresztyén egyház sem zsákmányolta ki a jézusi valláselmélet oly mértékben az önérdék és önzés kielégítésére, mint a római. Róma azon folytonos állítása és figyelmeztetése, hogy nála nélkül nem lehet boldogulni és idvezülni, csak olyan szokásos „*pro domo sua*“-féle szó-járás, milyennel mindenütt találkozunk, hol az önérdék az élet egyedüli rugója. Nem tagadhatni, hogy úgy a klerus,

mint a pápák különösen jövedelmük nagyobb részét a katolicizmus előmozdítására, törekvéseik végrehajtására fordították. De azt sem lehet tagadni, hogy a klerus, a vatikáni hivatalnokok és különösen a pápák családi összeköttetései száraz kútakként epedtek a vallásos buzgóság Rómában összefolyó pénzáldozatai után.

Czikkirót jelen nyilatkozatára két rendbeli felszólalás birta. Egyik az, miszerint a Religio, ez évi 18-ik számában, nagy örömmel hirdeti a németországi protestantizmus feloszlását. Erre nézve megjegyzi czikkiró, hogy a Religio téved, ha azt véli, hogy a németországi protestantizmus kebelében előforduló hiányokat, mint nyereséget „*pro domo sua*“ lehet tekinteni. Másik az, miszerint a „Magyar Állam“ „*pro domo sua*“ hazánk katolikusait arra inti, hogy igyekezzenek az új országgyűlésre kath. férfiakat küldeni, mert a kormány és parlament a kath. érdekeket nem oltalmazza, és a protestantizmusból eredő szabadelvűség minden, főleg egyházi tekintélyt aláás. Szerencse, hogy ez is csak „*pro domo sua*“-féle felszólalás, és tudjuk, hogy hazai ügyeinkre a r. kath. egyház van legdöntőbb befolyással. Épen ezért ezen elv szerint: „*Quid uni iustum, alteri aequum*“ — mint az utolsó ref. konvent fényesen bizonyítja — gondoskodunk, hogy a hazai ügyekre a prot. elvek is legyenek mérvadók mindenütt, hol a részrehajlatlanság a pártérdkekkel a győzelem babérjáért *viv.* Most is azon fogadást tesszük, hogy ha majd a követválasztási óra int, szellemi eszközeink megfeszített működése az lesz, miszerint oly férfiak menjenek, minél nagyobb számmal, a parlamentbe, kik valahára kormányra juttassák az igazi élő tekintélyt a társadalom életében: a jogállamot, mely határain belől kizárólagos vallásfelekezetet nem ismer és nem tűr.

AZ ERD. PROT. KÖZLÖNY 'TÁRCHÁJA

A szép Harmath László.

(Egy bérlő elbeszélése.)

(Vége.)

— Te — mondja egy februáriusi reggel — néznél valahol Hevesben vagy Nógrádban, de mégis inkább Nógrádban valami árendás jószágot. Ott sok a szegény úr, mindig is az volt, még a gyerekkoromban is, aztán a zsidók ott még csak a pálinkánál vannak, nem úgy, mint itt, a hol már, a mint hallom, derekasan szántanak, vetnek. Eredj oda. Keresd meg a Havasi urakat, azok világ életükben nagy korbélyek voltak, tele adóssággal, mindig kaptak a pénzen; ha el nem harácsolták volna azt a szép fehérhegyi majort — azt vennéd ám ki Béla!

Csak úgy csillogtak az öreg ember szemei a beszédre.

— Hajh, minő erdőség a Bükkösön, milyen legelő, milyen rét a sárosi völgyön, s milyen gabona-föld a vörös ér fölött! Olyan ott a tiszta búza, mint az aczél; aztán

piros, mint a galagonya. Te, hallod-é? akkora szemű bézát nem láttál még. Ott töltöttem a fiatakoromat; — az csak a föld, ott van csak az élet.

Nem sokat gondolkoztam, egy hajnalon szekerre ültem, s haza se jöttem addig, míg az ifjú Havasi Dávid vesszősi birtokát ki nem vettem. Felséges birtok volt, csak egy kissé elhagyatott állapotban, 1500 hold, ebből szintén 1000 hold vetés alá való, több mint kétszáz hold gyönyörű rét, a lelke a fűnek, olyan zöld, olyan zsiros, mint nyáron elején a cserfa levele. Hát az erdőség? mind ott bodorogtam volna, ha egy szerencsétlen eset közbe nem jő.

Egy erősen felkötött állú ember ül a fa alatt, mellette egy fehér vadász-kutya, a minő csak a nagy uraknál fordul elő, — s kezében egy puska. Az embernek csak a sűrű fekete szemöldöke látszott, s a torzomborz bajszát de annak is csak a balfele.

A velem lévő gazdatiszt köszöntötte az üldögélő

dász urat, ki makogó, ugatásszerű hangon mondott valami érthetetlen szót.

— Tessék megnézni azt az embert jól — figyelmeztetett kísérőm alig hallhatólag.

— Ki az? Kicsoda?

— Menjünk, majd amodább elmondom. De né, milyen keményen nézi önt — menjünk csak, — a hol, fel is állott.

— Visszanéztem, s mereven találkoztak tekinteteink.

Egy pár szempillantásig nézegettem az embert, s aztán haladtunk gyorsan odább, egy vizmosás szaggatta völgyben.

— Ki az az úr? — kérdém, zavaros, rosztól eső érzéssel.

Kísérőm pipára gyujtott, átadta dohányát, mutatta taplóját, tűzkőjét, s miután én is rendbe hoztam készségemet, kezdé a dolgot:

— Az egy nagyon-nagyon szerencsétlen ember.

— Tán hibás lövéssel.

— Nem ő maga — —

— Gazemberek megtámadták? erre a nagy sűrű erdőségben hiszem is, hogy vannak — s néztem, hogy valahonnan nem bukkan-e elő egy akasztófavirág.

— Lenni, vannak biz itt, főképp télen, s így tavaszon, de itt más az eset. Duellum.

— Úgy-é? hátha megérdemelte — mondám.

— Nem érdemelte, legalább nem azoktól.

— És hát többen lőttek volna reá?

— Sógorai, három semmirevaló kasszirozott katonatiszt.

— S mi volt az ok?

— Az volt uram, hogy Harmath László úr megunta végre az örökös pénzadogálást.

— Melyik? — kérdém szinte összerogyva — hát ez lett volna Harmath László?

— Épen ez, egyenesen ez. Csak nem ismerte tán az úr is?

— Menjünk, menjünk vissza — és siettem fel a hegynek.

— Ne bántsa itt kérem az úr, nem tud ám az a szegény ember beszélni úgy sem, majd elvezetem a házához.

— Hol lakik?

— Átellenben a mi kastélyunkkal — ott a két tornyú kastély alatt, egy béres házban, anyjával s egy leánytestvérével.

— Hát él anyja, testvére? hogy esett, kié az a kastély? mért lakik ő ott? — kérdém összevissza, azt sem tudva, mit csinálók.

— Az anyja egy szegény parasztasszony, a testvére, mostoha testvére. Makón laktak, onnen hozatta őket ide Harmath úr, mikor a szerencsétlenség megtörtént.

— Édes Istenem — kiáltám szinte bolond örömmel — úgy-é, hogy nem hiába volt a gyanúm, hogy jó nyomon voltam?

S első perczben megvetéssel gondoltam a nyomorúlt emberre.

— Hát hogy történt? az Istenre kérem beszélje el

a dolgot a maga valóságában. Mert én ismertem ezt az embert.

Szégynem, ha eszembe jut sok, sok igaz jósága, segítsége, s hogy én akkor első hevemben oly embertelenül fejeztem ki érzéseimet.

Harmath úr elvette egy főispán leányát, a Vereséri Gábor volt ***-i főispán leányát. Hiszen igaz, valamikor a Veresérik szörnyű gazdagok voltak, de a báróné a három impostor fiával, s nagyravágyó leányával hamar a nyakára vert mindennek. Úgy volt, hogy Harmath úr veszi át a birtokot, kastélyt, ő vezet mindent. Hanem természetes, hogy egy adósságterhelte jószágot a legügyesebb kéz se képes többé megmenteni. Harmath urból egész bolondot csináltak a Vereséri fiúk, kihívták duellumra, s hogy ő tán nem értett az efféléhez, vagy nem akart menni: előbb megkutyakorbácsolták, azután egy duellumban a Ferkó urfi szétlőtte a szegény Harmath állát, de olyan gonoszúl, hogy a nyelv fele is oda esett. Nagy lárma, jövés-menés, vizsgálat lett az esetből; Harmathné elment a szülőivel Grácba — ott élnek, nem tudni miből, mert itt semmijöknics; az urfiak megugrottak szerencsésen — s itt maradt ez a nyomorúlt ember, igazán nyomorékon!

— És semmije most? — kérdém.

— Maradt volna még néhány hold földje, egy szőlője, amott ni épen — ide látszik a présház a nagy diófa mellett s az a ház irgalomból, a mibe anyjostól, testvéréstől lakik — de uram, én egy sok gyermekes, szegény apa vagyok, hanem inkább főbe lőném magamat, semhogy a régi volt tornyos kastélyom alatt egy béresházban nézzem napról-napra a nyomorúságomat, a szégynemet. Igaz, ő azt hiszi, hogy a kastélyt is, a földeket is valamikor visszaperelheti, s megint úr lesz, mint volt — lehet, no lehet, csak hogy én akkor hiszem, mikor látom. Ez pedig soha se lesz ebbe a kicsi életben.

Búsán, szomorúan ballagtunk a falú felé, egyre közelebb érve a két tornyú kastélyhoz, mely fölött egy kopár dombon néhány száz lépésnyi távolban állott az a kisebbszerű kastély forma, hová a bérlet folyamán az én családom költözött.

— Istenem, édes Istenem — ezt is ki hitte volna valamikor a szép napokban!

— Hát tetszett ismerni a szegény Harmath urat? — kérdé az ispán úr — most nagy vadász, szerencsés kezű, minden vadat összeszed, — de akkor kellett volna ám úgy-é érteni a puskához. Kutya az a duellum, az ember meg se gondolja, s már oda van. Nem becsületes embereknek való.

Beszélhetett én tőlem kísérőm akármit és akármenyit — nem szóltam többet. Az egykori szép sugár ifjú állott előttem szüntelen, fényes, tündöklő hajával, kétfelé fésült szakállával és csinos, vékony bajuszával, mely olyan volt, mint a selyem. Milyen esengő, kedves hangja volt — s most, mintha egy beszakadt dobot vernének, ha beszél szegény Laczi. Élet, ki biznék benned fonnyadó élet!

Hogy oda értünk a tornyos kastélyhoz: megállottunk a szép gróf épület előtt. Bizony derék dolog ilyen helytt

lakni jó feleséggel, a kit szívünkben szeretünk, s gyermekekkel, a kik miatt nem pirulunk.

Az ispán megmutatta a kis béres házat, melyet a magas ákáczfák és sűrű orgona-bokrok valamennyire tűrhetőbbé tettek. Kértem, csak menjen ő haza — én meglátogatom a szegény anyját, s bevárom barátomat.

Galambok, kedves, fehér galambok röpkedtek a csinos tiszta udvaron, le-lecsapva a réczék, tyukok, ludak közé. Az alacsony zsufffedelű épület tornáczában egy öreg asszony fonogatott gyalog rokkáján. Rögton ráismertem, hogy szegény Laczi barátom anyja, ugyanazok a nagyszabású fekete szemek, az a szép formájú, egyenes orr, vastag szemöldök, — de itt már őszes; sárgás-piros, sötét feketéle menő arc, jó szívre mutató, vastagos mosolygó ajk, hosszukás nyak, a minők az ő sorsabeli asszonyoknál ritkán láthatók.

Fölkelt, élénk lépésekkel jött felém — kérdezve, kit keresek.

— En Harmath László barátomat keresem, itjúkori legkedvesebb barátomat.

A szóra kijött a konyhából egy mesteremberiesen öltözött, mintegy harmincz évesnek látszó nő. Elfakadt sirva, a hogy barátom nevét kimondtam — és félre fordult.

Hej, bizony én is sirtam, mint egy gyerek. Rábóruáltam az öreg asszonyra, megcsókoltam innen is, túl is, mint a hogy az édes anyát szokta az ember, — én dadogva mondogattam: ne búsuljon, Isten dolga minden itt a földön. Tudom szegény László sorsát, láttam őt is — várom.

S mi aztán erre történt: soha se feledem.

Az az ugató, rettenetes, makogó beszéd, mely Bélát akart tördelni — Bé—bé—da—da hangzott fel a hátam mögött.

És erős karok öleltek át, s tuskés bajusz dörzsölődött ajkaimhoz, ruhámhoz, a kezemhez — — Uram teremtem, majd megbolondultam!

— A—a—any — mutogatta az öreg asszonyt; ölelte, csókolta; megfogott, mutatott az égre, mintha onnan fenyegetné valaki, aztán szívére tette kezeit, sirt, fuldokolt, s csókolta annak a jó paraszt anyának a fekete kezeit, kit a fényes sorsban a fényes jövőért eltagadott — s kit most — eh! lássa uram, nem tudom tovább mondani. — —

Tolnai Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. október 24-én.

— Gyászhirek. Id. br. Vay Miklósné, szül. Geymüller Katalin bárónő f. hó 13-án, élete 72-ik s boldog házassága 53-ik évében elhunyt, s hamvai az alsó-zsolnai családi sírboltba helyeztetek el. Nyugodjanak békében a nemes hamvak, s az özvegygyé lett agg férj, a nagyérdemű nemes báró találjon enyhületet a közrészvétben, mely bánatában vele együtt érez. — Id. Elekes Károlyné, szül. Pap Julianna, néhai közjegyzőnk Elekes Károly özvegye, a hű nő, jó anya, élete 75-ik, özvegyeége harmadik évében áldásteljes életét bevégezte s hült tetemei f. hó 10-én Gy.-Fehérvárra tétettek örök nyugalomra.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betüivel Kolozsvárt.

— A kölni dóm felszentelésének ünnepélye folyó hó 15-én Vilmos császár és Augusta császárné jelenlétében nagy fénynyel ment végbe. Az egyházi viszály nem zavarta meg, mint féltek, az ünnepnapot, mely méltó büszkeséggel tölthette el a német nemzetet, mert e napon a világ egyik legnagyobb szerű építészeti remekének teljes elkészültét ünnepelte. Több mint hatszáz éve, hogy a hochstadeni Konrád érsek a templom alapkövét 1248-ban letette.

— Franciaországban a múlt héten a karmeliták ellen hajtották végre a márcziusi rendeleteket; sok helyen erőszakot kellett alkalmazni.

— Beküldetett: Protestáns új képes naptár az 1881-ik évre. Szerkesztette Dúzs Sándor tanár. XXVII-ik évfolyam. Kiadja a Franklin-társulat. Ára 50 kr. E jelesen szerkesztett naptárt, — melyből lapunk mai számában mutatványt közlünk, — olvasóink figyelmébe melegen ajánljuk.

— A „Vasárnap“ című evangélikus heti lap első számából 6000 példány kelt el, a mi csalhatlan bizonyosága annak, hogy e vállalata Czelder Mártonnak hízagpótló. Megjelent a második szám, a következő érdekes tartalommal: A „Vasárnap“ czimképe. Könyves Tóth Kálmán. Szent vallás. Közli Láng Adolf. Elszórt csontok, megszáradt tetemek. Czelder Márton. Párbeszéd. Könyves Tóth Kálmán. Salamon, a biblia-árus, a nazarénusok közt. Zsigmond Sándor. Az Urnak keze. Molnár Zsigmond. Az elpusztult család. Zsigmond Sándor. Apróságok: Női honszerelem. Szivedben legyen a tizparancsolat. Egy nazarénus próféta. Mosódáskor (gyermekvers). Az angol trónörökös. — Melegen ajánljuk pap-társaink s néptanítóink figyelmébe, mint oly vállalatot, mely hivatva van népünkben a vallásos érzést nemes irányban fejleszteni. A kiadó 25°/_o-ot hajlandó adni az elárusítóknak.

— Meghívás egyházmegyei közgyűlésre. A közelebb tartott egyházmegyei közgyűlés határozatának értelmében folyó hó 27-ének d. e. 9 órájára Sz.-Somlyóra rendkívüli közgyűlést hívok össze. Tárgyaltatni fognak: 1. A mltsz, ig. tanácsnak tasnádi egyházunk kölcsönügyére vonatkozó leirata, az egyháznak felfolyamodása kapcsában. 2. Több a rendes ülésről áttett tárgy. Az első tárgy oly fontos, — tasnádi egyházunk létkérdéséről lévén szó, — hogy mennél népesebb gyűlésben ohajtanám tárgyaltatni. Felhívom tehát a közgyűlés minden illetékes tagját, pontos megjelenése által érvényesítse ezen-, úgy mint a többi ügyekben befolyását! 3. A kitűzött napon d. e. 11 órakor rövid házassági törvényszéket tartok. Ezen meghívás az egyházak és tanítók t. t. képviselőivel is közlendő. Sz.-Somlyón, 1880. október 18-án. Nagy László, helyettes esperes.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Egy végzett hittanhallgatónak, M.-Vásárhelytől. A beküldött cikk felette gyaló elmefuttatás, különben is a névtelenség leple alá rejtözve a vásárhelyi papok felől oly becsmérőleg nyilatkozni, egy hittanhallgatóhoz nem illő eljárás.

Nagy Lászlónak, Sz.-Somlyó. Szívesen veszem az értesítéseket, s a közgyűlésről is tudósítást várok.

Lapom barátait kérem, sziveskedjenek az egyházmegyei öszi közgyűlések közérdektárgyairól tudósításokat küldeni.

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztési s kiadási szállás:

b.-farkasutca 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beíratás
után 30 kr.Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KÍADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A mi a jövő dolga, de a jelenre tartozik.
I. Széchy Károly. — Tarczy Lajos. — Az áll. ig. tanács r. ülésé-
ből r. t. — Egyházi lapszemle. — Előszó papi dolgozataimról. Szász
Károly. — Tárca: Kérdések és válaszok. Hegedüs István. =
Különfélék. — Körözvények.

A MI A JÖVŐ DOLGA, DE A JELENRE TARTOZIK.

I.

Kolozsvár, 1880. okt. 29.én.

Az olvasó közönség bizonyára hallotta már
híret, hogy közoktatási kormányunk a jogakadé-
miákat kevesbiteni törekszik.

Mi a célja?

Nem egyéb, mint az egyre növekedő prole-
tarismus akadályozása s a tudományosság szín-
vonalának emelése.

Kétségtelen dolog ugyanis, hogy ez intézé-
tek, államiak és felekezetiiek egyaránt, túlságos
mennyiségben gyűjtik körükbe a fiatalságot, te-
relik egyéb hasznosabb pálya helyett, a jogira.
Számok sincs azoknak, a kik nem hivatásból lép-
nek a magasabb iskolákba, hanem a kiket a szó-
szoros értelmében oda csábit a helyi gyarló
gymnasium s fogyatékos jogakadémia könnyű
alkalma. A gyöngye tehetség azután egyfelől a
maga, másfelől az oktatás tökéletlensége miatt
nem lesz, nem lehet egyéb, mint fél-ember, úr-
forma, proletár, kinek életéről és működéséről
hiányzik Istennek és embernek áldása egyenlőkép.
És e boldogtalanok évről-évre sokasodnak, holott
a közélet tisztázása és fejlődése egyre jobban el-
hódítja lábok alól a földet, s kiveszi kezökből a
kenyeret: a mint azt a közjegyzői, gyámi és ba-
gatell-törvénynyel tette. S ők ott maradnak, ott
vergődnek tehetetlenül az élet nyomorában, elége-

detlenkedve és zúgolódva minden ellen, legutolsó
menedékül fölcsapva a „felséges nép“ „nagy ha-
zafi“-ainak. Éltök magokra nézve nyűg, másokra
teher, — az államra vesztesség. Mert utoljára is,
minden ilyen embernek két karja elvonódik attól
a munkától, a melyre voltaképen született. Ki
tudja, hogy az ilyen szerencsétlen proletárokból
nem lettek volna-é kitűnő gazdák, iparosok; — s
Magyarország mezőgazdasága és ipara, s általában
a nemzetnek egész jóléte nem emelkedett volna-é
már sokkal magasabbra, ha több és jobb munka-
erő szenteli magát teljes hivatással és teljes oda-
adással annak? Bizony tudhatja ezt mindenki, s
őszinte töredelemmel még az érdekeltek serge is
bevallhatja, hogy a fölös számban lévő jogakadé-
miák ingoványos irányba terelték az ifjúságot,
oly irányba, a hol százaknak, ezreknek élete lön
meddő.

A kormány csak a nemzet hasznára s az
illetők érdekében cselekszik, ha elzárja előlük
az alkalmat, mely őket (hogy úgy mondjuk) bün-
re viszi, szerencsétlenségbe sodorja; a kormány
az elfogulatlanok s belátással bírók helyeslő tap-
saival találkozik, ha a jogakadémiákat törekvése
szerint csakugyan kevesbiteni fogja.

Mert bizonyos, hogy egy részök nem felel meg
sem a gyakorlati élet szükségének, sem a tudom-
ány követelésének: nem áll ugyanis azon szín-
vonalon, a hol állania kellene.

Ez nem állítás, nem ráfogás, de tény, szo-
morú valóság, melyet megdöbbentőleg helyeztek
világításba azon adatok, melyeket dr. Pauer
Imre feltűnő röpiratában a pozsonyi jogakadé-
miáról közöl, melyet körülményesen megállapítot-
tak azon vizsgálatok, melyeket közoktatásügyi
kormányunk a múlt év folyamában több jogaka-

démián megejtett. S mi úgy is, mint a közoktatás embere, úgy is, mint protestáns, nem esünk kétségbe e szomorú valóságon, sőt bizonyos meglepéssel és reménnyel gondolunk arra: mert ennek a szomorú valóságnak földerítése a mi egyfelől el fogja pusztítani azt, a mi életre nem érdemes, addig felsőbb oktatásunkat magasabb igények mértéke alá állítva, magasabb színvonalra emeli, s tudományos haladásunkat, fejlődésünket jelentékenyen elő fogja mozdítani. Az olyan intézetek, melyek a helyi viszonyok miatt rosszak, melyek ugyanis oly városban tengődnek, hol szellemi élet egyáltalában nincsen, hol a legjobb erő is ennek hiányában és szűkös anyagi helyzetében, minden nemes akarata és becsvágya mellett, kénytelen elparlagosodni, meg fognak szünni; s az olyanok, melyeknek a helyi viszonyok kedveznének, de nem bírnak a kellő tanerőkkel, — kiegészíttetnek, megerősödnek és fölvirágoznak, a felszabadult tanerők alkalmazása által. Végre pedig az akadémiai oktatás helyébe jó részben az egyetemi oktatás fog lépni, annak kell lépnie.

Nem vagyunk a kormánynak beavatottai; így nem is tudhatjuk, hogy melyek azon intézetek, melyekre a megszüntetés, vagy egybeolvasztás várakozik. Egyet azonban tudunk, hogy a protestáns főiskolái Magyarországon mindig a tudományos művelődés és haladás fáklyavivői voltak, hogy a protestánsok függetlenségök teljes megőrzése mellett mindig lelkesedéssel és áldozatokkal is teljesítették, a mit a haza érdeke és a kor igénye követelt. Azt hisszük: a kormány is tudja ezt, s a protestánsok és intézeteik iránt méltányosságot és elismerést érez.

Igy nincs okunk összeütközésektől tartani.

A protestánsok ezentúl is hivek lesznek ahhoz, a mi eddig méltán főbüszkeségüket képezte: hogy a tudományos haladás előharcosai voltak; — s intézeteiket, ha szükséges, az erők okos egyesítésével a kívánt színvonalra emelendik, s a hatalmas állam dúszabban javadalmazott intézeteivel versenyképesekké teendik, a miben a kormány minden bizonynyal csak támogatni fogja őket!

Valóban itt az ideje már, hogy a felsőbb oktatás a helyes irányba térjen, — hogy a tudomány

fejlesztésére is biztosítékot ígérjen! Az elsőre nézve már megindult az üdvös mozgalom; a másodikra nézve az lesz döntő, hogy miképp fejlődik tovább?

Mi itt az állam és felekezetek, különösen a protestáns teendője?

Második cikkünk ezt fogja érinteni.

Széchy Károly.

A dunántúli helv. hitv. egyházkerület a pápai főiskola érdemes tanára, Tarczy Lajos tanári működésének félévszázados évfordulója alkalmából Pápán, a főiskola nagy termében, nov. 5-én d. e. örömmünnepelet rendez, melyre a rendező bizottság az ünnepelt tisztelőit s volt tanítványait meghívta.

Hadd álljanak itt ez alkalomból a tanúgy e nagyérdemű munkásának következő életrajzi adatai:

Tarczy Lajos született Hetényen Komárommegyében 1807-ik év december 6-án középsorsú szülőktől; tanulmányait a gymnasiumi 5-ik osztályig Hetényen a ref. lelkésznel, azontúl Révkomáromban végezte, a bölcsészeti és theologiai tanfolyamot a pápai ref. collegiumban hallgatta kitűnő sikerrel. Tanárai kitűnő képességét és fáradhatlan szorgalmát korán felismervén, 1829-ben a logicusok nyilvános tanítójává, 1830-ban pedig seniorrá a számtan segédtanárává tették a bölcsészeti osztályokban. Miután ezen hivatalaiban megbízatását dicsérendő eredménnyel bevégezte, továbbképzés végett 1831-ben a bécsi egyetemre ment, hol főleg a physica és mathematica tanulmányozására szentelte idejét. Itt kereste föl a dunántúli ref. egyházkerület bizalma, s meghívta rendes tanárrá, a pápai főiskolánál Márton István halála folytán üresedésbe jött bölcsészeti és természettani tanszékre. Ezen tanszékot, miután még előbb a berlini egyetemen az általa előadandó tantárgyakra két félévén keresztül készült, 1833-ik év november 4-én foglalta el. Ezen időtől fogva a pápai reform. főiskolának életfejlődése szoros összefüggésben van Tarczy Lajos működésével, melyet szellemileg emelni s anyagilag gyarapítani legfőbb feladatának tekintett. Mindegyik irányban sok reform létesült az ő kezdeményezése és közreműködése folytán. Nagyrészen az ő fáradozása folytán

létesített a főiskola nyomdája 1838-ban, az ő buzdítására született meg a pápai főiskolában az „ifjúsági képzőtársulat“, melynek több éven keresztül buzgó elnöke volt. Ugy ezen társulatban, mint ezenkívül is minden eszközök felhasznált arra, hogy az ifjúságot önmunkásságra, irodalmi művek készítésére, nyelvek tanulására, botanizálásra stb. buzdítsa, s mindezen irányokban fáradhatlan útmutatója s vezetője volt az ifjúságnak. Kiváló törekvése volt az is, hogy a tanulók a tudomány mellett kellő társadalmi miveltséget szerezzenek ez iskolában, azért közromunkált arra, hogy az ezen cél elérését akadályozó zárdai bánásmód és szigor a bent lakásnál szelidítesse, s a tanulókkal való érintkezésben mindenütt igyekezett meghonosítani a művelt modort, mire nézve azon időben mindegyik főiskolánkban még sok kívánni valót találtunk. Ő vitte keresztül azt is, hogy a pápai főiskolában gymnastica létesítesse, azon időben, midőn az még honunkban majd minden iskolában hiányzott. Közreműködött Tarczy Lajos arra is, hogy a főiskola részére azon régi épület helyébe, mely az üldöztetések korszakában félreeső helyen építettett, a város szebb részében díszesebb épület emeltesse, s ebbeli törekvését az 1856-ban emelt új collegium építésével siker koronázta.

Az iskolaügy terén kifejtett tevékenységénél nem kevesebb elismerés illeti Tarczy Lajos tudományos működését. Magyarországon ő tanította először Hegel bölcsészeti rendszerét, a miért a megelőző rendszer hívei által megtámadtatott. Ezen támadásokat 1836-ban sikerrel verte vissza egy a „Tudományos Gyűjteményben“ megjelent dolgozatával. A vita azonban nem maradt a tudományos téren, hanem áttétetett az egyházkerület zöldre asztalára, s azzal végződött, hogy a Márton István Krug-féle rendszerét kedvelő többség által a hegeli bölcsészet tanítása eltiltatott. Tarczy Lajos pedig inkább, mintsem meggyőződése ellenére a Krug-féle rendszert tanítsa, oda hagyta a bölcsészeti tanszéket, s a physica és mathematica tanítását vette át, minél fogva tudományos működése is inkább ezen térre esik.

1838-ban adta ki „Természettanát“ az alkalmazott mathesissal egyesítve, két vastag kötetben, mely munkája a magyar tudományos akadémia által a 200 aranyos nagy jutalomra kijelöltetett, de azt csak az 1843-ban megjelent 2-ik kiadása nyerte meg. E munkájáért azonban Tarczy Lajos 1838-ban az akadémia levelező tagjává választott.

Ugyancsak 1838-ban s a következő évben jelentek meg — két nyelvtanoktatási iskolai könyvén („A német nyelv paradigmái“, „Gyöngyök a német költészetből“) kívül — Tarczy Lajosnak „Népszerű égrajz“, „Elemi ismeretek a természettudományból“, „Elemi szaktudomány“ című munkái. E munkájáért 1840-ben az akadémia rendes taggá választotta, mely alkalommal székét a „Természettani észtanról“ című értekezésével foglalta el.

1841-ben adta ki a „Tiszta Mértan Elemeit“, 1843-ban pedig a népkönyvkiadó egyesület adta ki 50 arannyal jutalmazott „Népszerű Természettanát“ 5 füzetben, mely utóbbi mű 2 év alatt 1800 példányban kelt el. 1844-ben

jelent meg tőle „Kis Természettan“ 3 füzetben, „Földtan“ 1 füzetben. Több évig szerkesztette a „Pápai Naptárt“, melyben főleg a nép oktatására és felvilágosítására szolgáló csillagászati és természettani cikkei jelentek meg. Dolgozott még a harminczas és negyvenes években főállott szépirodalmi folyóiratokban, s egy szépészeti művével még 1837. évben jutalmat nyert a Kisfaludy-társaságnál.

Az eddig rajzolt nemes buzgalomhoz és széles tudományos képzettséghez járúlnak Tarczy Lajosnál még oly előnyök, melyek őt szeretett s kedves tanárrá teszik, a mit a tanári tulajdonok között annyival fontosabbnak tartunk, mivel a tanuló ifjú tanárjában kedveli meg a tudományt.

Tarczy Lajos előadását világosság, szabatoság, élénkség és érdekesség, a tanuló ifjúsággal való bánásmódját humanizmus, jóakarát s szelidség jellemzik; ezen tulajdonokkal bir most is, midőn már a 100-ik félévi vizsgát teszi tanítványaival. Az ő előadása mellett a legszárabb tárgy sem lesz a tanulóra nézve unalmassá és fárasztóvá, így nyilatkoznak erről 50 év előtti és mostani tanítványai.

Tarczy Lajos jelenleg 73 éves, e magas kor mellett is bámulatos az a tevékenység, a mit a tanügy terén kifejt. A múlt, 1879—80 iskolai évben ő volt a pápai ref. főiskolának igazgatója. Az előadások tartásának pontosságában magát megelőztetni egyetlen collegája által engedi még most sem. Egyik tagja volt a régebben működött egyetemes ref. tanügyi bizottságnak, s annak működésében tevékeny részt vett, az újonnan szervezett egyetemes tanügyi bizottság tagjává szintén megválasztott a dunántúli kerület részéről, s ennek legközelebbi ülésén is irányadólag folyt be úgy a határozatokra, mint a tanterv készítő albizottságban annak munkálataira. — Ennyi érdeméért méltán illeti meg az elismerés Tarczy Lajost, nemcsak azok részéről, kik neki a hosszú tanári pálya alatt tanítványai voltak, nemcsak a dunántúli egyházkerület részéről, melynek főiskoláját érdemei által emel: hanem az egész magyarhoni reformált egyház részéről is, melynek úgy a tanári, mint a tudományos téren való működése által jó hírnevét gyarapítá. S ha ezen elismerés, — mint halljuk, — a dunántúli egyházkerület részéről 50 éves szolgálata alkalmából az érdemekben megöszült tanár iránt ünnepelesen is kifejeztetik, mindazok, kik magyar protestáns egyházunk tanúgye iránt érdeklődéssel viseltetnek, örömmel osztoznak a dunántúli egyházkerület tisztelet nyilvánításában s azon óhajában, vajha még sokáig szolgálhatná Tarczy Lajos oly örömmel és sikerrel, mint eddig tevé, a magyar protestáns tanügyet.

(P. U. K. N.)

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ULÉSÉBŐL.

Kolozsvártt, 1880. okt. 24.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter, elnök, Incze Mihály, Gyarmathy Miklós, dr. Jenei Viktor, Szász Béla, Parádi Kálmán, Deák József, Szabó Ádám, Bodor Antal.

Az ülésen kívül elnököleg elintézett ügyek tudomásul vétele után

Az egyetemes tanügyi bizottság pénztárába, az egyh. ker. közgyűlés jóváhagyása reményében, főt. Török Pál fölhívása folytán 100 frt utalványoztatik.

Teleki Mózes bukaresti kántor-tanító az ottani politikai hatóság által tanítói oklevele fölmutatására utasítottván, a m. kir. közoktatási miniszter fölkérte a közös külügyminiszter általi kieszközlésére annak, hogy Teleki M. a román kormány által oklevele fölmutatásának kötelezettsége alól fölmentessék, miután nevezett már az illető törvény meghozatala előtt is, mint tanító működött, — ellenben Teleki M. utasítottatik tanképesítő oklevelének a következő nyáron n.-enyedi tanító képezdénktől leendő megszerzésére, kilátásba helyeztetvén ez útjára némi segély is, — a közoktatási miniszter ez intézkedésről is értesítettvén.

A göczi egyh. temploma és haranglába kijavítására 100 frtnyi állam-kötvénye eladása engedélyeztetik, ha a tőke külön rendeltetéssel nem bír.

A conventi tagok úti-költségei, 411 frt 40 krban, utalványoztatnak.

A s.-szent-királyi egyh. a papi és tanítói fizetés alapjára szánt erdő-árból 800 frtot engedély nélkül orgona készítésre fordított, s a szerződést fensőbb helybenhagyás nélkül végérvényesen megkötötte és foganatosította. Az igtanács most útasítja az esperest a felelősség személyi ágának kipuhatólására, hogy a papi s tanítói alap kárpótolható legyen, kimondatván, hogy az elköltött 800 frt tőke jövő évi júliusig okvetetlen visszatérítendő, — a papi s tanítói alap tőkét pedig ugyanakkorig központi kezelés alá felkölendő.

A sz.-udvarhelyi tanoda egy földjét eladván, id. Kovács Domokosnak, az ottani telekkönyvi hatóság a bekebelezést megtagadta, mivel a szerződés igtanácsunk által helybe nem volt hagyva. Most, vett rendeletre, új szerződés állítottatott ki, mely helybe is hagyatik, a tanoda azonban szigorúan utasítottatik egyházi törvényeink megtartására, s minden adás-vevési szerződés előzetes jóváhagyás alá terjesztésére.

A zsoboki egyh. kölesönért folyamodván, a fölrendelt telekkönyvi ivekből kitűnt, hogy az egyh. erdejére bizonyos Kállainak igény-bojegyzése van, — miről azonban, a pap nyilatkozata szerint, az egyházközségnek semmi tudomása nincs. A pap szigorúan utasítottatik e bejegyzés körülményeinek kipuhatólására és jelentéstételre.

Az udvarhelyi esperes számadásai megvizsgáltván, bár némely pénzek csak utólag vétettek be a számadásba, végeredményileg hiány nem mutatkozott, s így a számadás helybenhagyatott, utasítottatik azonban az esperes, hogy addig is, míg az esperesi pénzek kezelésére nézve szabály alkottatnék, tartsa kötelességének a bevett pénzek azonnali elszámolását.

A sz.-somlyói kepehátrálékok törlesztésére nézve az egyh. pontos kimutatás fölterjesztésére utasítottatik.

A m.-igeni módosított díjlevél helybenhagyatik.

A n.-enyedi főtanoda kérése, a Máthé-féle adósság elintézésének módjára nézve, helybenhagyatik, meggyőződve

azonban ig. tamácsunk ez ügyből, hogy az ügyvéd mulasztása által a tanodának kárt okozott: az előljáróság figyelmébe ajánlatik oly intézkedések tétele, hogy a tanoda ilyen károsodást ne szenvedjen. A kérdés érdemében való határozat különben akkorra halasztatott, a midőn az előljáróság megígért jelentése beérkezik, s kitűnik, hogy a tanoda minő intézkedést lőn károsodása meggátolására?

A gy.-fehérvári esperes jelentése a sz.-imrei egyh. kisajátítási összegének elhelyezéséről, helybenhagyatott.

A kutyfalvi tanítói földek, egyházmegyei biztos jelenlétében, nyilvános árverésen leendő haszonbérbeadása elrendeltetett.

A szolnok-dobokamegyeialispán felekezeti anyakönyveink mását kérte a megyei levéltár számára; igazgató tanácsunk már régebb értesíté az alispánt, hogy papjaink csak anyakönyvi kivonatok és kimutatások kiszolgáltatására kötelezhetők; a cultusminiszter most ugyan ez utóbbit kéri, mire értesítettik, hogy egyházaink erre készek, de az alispán kérését — az anyakönyvek másainak kiszolgáltatását nem teljesíthetik.

Székely Gergely a sz.-udvarhelyi tanodával szemben adósságos ügyében béke-egyezményt ajánlván, de a tanoda ez ajánlatot elfogadni hajlandó nem lévén, igazgató tanácsunk figyelmezteti az előljáróságot, hogy talán jobb volna az ügy békés elintézése.

Róth Pál gondnok fölkérte a n.-körtvélyesi püspöki jószág per-ügyében való jelentéstételre.

Egy marosvásárhelyi VII. osztályos tanuló két elégtelen osztályzatának javítására főlzabadítottatik, avval a föltétellel azonban, hogy a VIII. osztálylyal csak rendkívüli tanulóként járhat, s ha az első félévi vizsgálaton elégtelen osztályzatot nyer csak egy tárgyból is, tanulását e tanodánkban tovább nem folytathatja.

r. t.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap” 43-ik száma Sas János „Az orthodoxia terjedésének okairól” feliratú cikksorozatának befejező közleményét hozza.

Czikkiró szerint két akadály gátolja a haladást a tökéletesedés felé a vallás terén: az ingadozás az ó és új hit között s az értelmi erők hatványozott fejlődése. Az utóbbiból következik egy harmadik, mely nem ritkán épen úgy útját állja az önálló, szabad gondolkodás terjedésének mint az említett akadályok. És ez: a szigorú ragaszkodás valamely vallási rendszerhez. Ugyanis az ember kinő a vallási rendszer korlátai közül, úgy hogy az az egyéni szabadságnak, önálló gondolkodásnak, szabad fejlődésnek útját állja. Különösen káros a fenálló rendszerhez ragaszkodás oly korszakokban, midőn ezek, milliók nem tudnak vele megbárátkozni. A vallás végre is egyéni dolog, melynél nem az a fő, hogy valaki minő hitcikkeket fogad el, hanem az, minő felfogással alkalmazza azokat a mindennapi élet-

re. Korunkban az értelmi irány általában túlnyomó, mind-azáltal azt tapasztaljuk, hogy sokan inkább hajolnak a régi rendszer felé. De ne csodálkezzünk rajta, hiszen a nagy tömeg mindig konservatív. Még az ismeretek terén is nehéz valamely tételtől megválnunk, midőn hamisságát bebizonyítják. Annál nehezebb százados hagyományok, képretek, gondolkodásmód köréből kibontakoznunk, még ha érezzük is, hogy azok minket többé nem elégítenek ki. A tanítók és nevelők arra valók lévén, hogy az emberiséget haladásában vezessék, ha azt az emberi gyarlóságoktól megóvni nem képesek, legalább igyekezzenek azon, miszerint minél csekélyebb legyen eltérésünk az igaz ösvényről. Korunk szellemi irányát senki se fogja ugyan megváltoztatni, de törekedni kell az arra hivatottaknak, hogy a mai ember minél kevésbé tévedjen szélsőségekbe. Ma még igen erős bizodalunk az értelem mindenható erejében. De majd lassanként megkezdődik a csalódások hosszú sora, midőn erőtlenség és csüggedés vesz erőt rajtunk. Jelenleg átmeneti korszakban élünk; még nem jött el az ideje, hogy a most tisztuló eszmék teljes fényökben megvalósuljanak. Azonban bármily messze vagyunk is a hit és jézusi emberszeretet megvalósulásától, a mindennapi tapasztalat bizonyossága szerint határozott lépésekkel közeledünk feléje.

A „Protestáns Hetilap“ Jóna Gy. „Mea culpa, mea maxima culpa,“ feliratú cikksorozatát indít meg Petrovics Ferencnek folyó évi jul. elején az országos középiskolai tanáregylet gyűlésén a prot. tanár-képzésről tartott előadása ellen. Czikkiró az előadás következő nyilatkozata ellen keményen ki kel: „Nem találok helyén valónak, felekezeti tanár-képezdét kínálni, mielőtt az komolyan kéretnék. Ha kéretik: a kormánynak legyen gondja arra, hogy az ne legyen valami obskurus zugintézet. Középkolai tanári oklevélet csak állami vizsgáló bizottság előtt lehessen szerezní.“ Czikkiró szerint ennél vakmerőbben és kevesebb szeméremmel aligha nyilatkozott még valaki Magyarországon a protestáns tanárokról és tanúgyról. Azonban hozzáinkább illik őszinteségéért köszönetet mondani, mint elég őszintén kimondott otrombaságáért megneheztelni. Ime, először is azt tudtuk meg nyilatkozatából, hogy a protentátismus Magyarországon ma már olyan alvó oroszán, melyen mindenki rughat egyet.

ELŐSZÓ PAPI DOLGOZATAIMHOZ.

Tizenhat éve múlt, hogy 1864. augusztusában Halotti Imáim első kiadása megjelent. E kiadás rég elfogyott már, s mint többfelől állítják, évek óta kerestetik. De időközben a tényleges lelkészi szolgálattól megváln s az irodalmi téren is egészen más irányokban foglalkozván, nehezen bírhattam reá magamat, hogy e szerény papi dolgozataimról második kiadást rendezek, bár arra több oldalról s ismételve felszólítottam.

Most végre, a protestáns egyházi irodalommal kiváló előszeretettel foglalkozó buzgó kiadóm sürgetéseinek nem állhatva ellent, nemcsak az Imák második kiadására, de egyéb papi dolgozataim összeszedésére is elhatároztam magamat.

A mi ez imákat illeti, azok közrebocsátása után még két évig szolgáltam a szabadszállási buzgó gyülekezetben, s egy nagy csapást, az 1866 évi rettenetes cholérát, velők együtt értem meg. Akkori imáim, melyeket elébb egyes halottak fölött mondtam, később, midőn a borzasztó kór elhatalmazásával, naponként 25-re menvén a temetettek száma s egy izben negyven halott fekvén egyszerre a ravatalon, már egyenként temetkezni nem birtunk, több halott fölött egyszerre tartottunk közös imádságot: e gyászos napok emlékei külön fejezettel bővítik szomorú gyűjteményemet, mely ezen kívül is, nem egy alkalmi imával szaporodott, olyanokkal is, miket, — már a papi rendes szolgálattól megválva, de palástomat maig megőrizve, — később irtam s mondtam.

Igy az érdekelt közönség tetemesen, mintegy 20 imával megbővitve, veszi e második kiadást.

Kiadóm kívánságára s vele kötött egyezségem szerint e gyűjtemény most úgy jelenik meg, mint válogatott papi dolgozataim első kötete.

A második kötet, mely még ez év folytán megjelen, s már sajtó alatt is van, egyházi beszédeim — prédikációim — első szakaszát foglalandja magába. „Az egyházi évkör“ czime alatt, adventtől a reformáció ünnepéig, egyházunk ünnepeihez szabott beszédekben, egy-egy ünnepre 2—3 beszéddel.

A harmadik kötetbe ismét halotti dolgozatok vannak szárvá, es pedig részint kidolgozott halotti beszédek, részint rövidebb és hosszabb, vagyis többé-kevésbé kidolgozott vázlatok, halotti beszédekhez. Tizenöt éves papi gyakorlatom alatt azt tapasztaltam, hogy halotti beszédekre a lelkészek, az alkalom váratlan és sürgős voltínál fogva keblőleg elkészülni ideje nem lévén, a jó vázlat a legnagyobb segítségére van, ha benne, a felosztást s legfőbb az eszmemenet főbb vonalait feltalálja. Teljesen kidolgozott halotti beszédek, ha csak nem a legnagyobb általánosságban tartottak, ritkán is használhatók más által s más fölött, mint a ki és a kire irta; míg ellenben a vázlat, legyen bővebb, vagy szárazabb, könnyen alkalmazkodik mind a szónok egyéniségéhez, mind a halotti alkalom mivoltához.

A negyedik és ötödik kötetre közönséges és alkalmi — de általános érdekű — egyházi beszédeket állítottam össze, két különböző csoportban, t. i. az egyházi élet, — s az erkölcsi és természeti világ — czimek alatt.

E gyűjtemény e szerint, egyelőre legalább, öt kötetre van tervezve.

Az illetékes közönség hideg, részvétlen fogadása, nem lesz-e majd oly sujtó ítélet, mely szerzőt és kiadót visszariaszt, mielőtt még a terv megvalósulhatott volna? — azt az első kötetek után fogjuk csak meglátni; részemről megfogok hajolni úgy a tiltó, mint a parancsoló ítélet előtt.

De engedjék, igen tisztelt volt lelkésztársaim, vagy ha szabad, szívem ösztöne szerint ma is, a volt jelző nélkül is társaimnak nevezni őket, engedjék meg egyre figyelmeztetnem s kérem őket, papi dolgozataimmal szemben, előre is. Valami rendkívülit se tartalomban, se hangban, az Istenért ne várjanak s ne keressenek e dolgozatokban. Egyszerűsége s benső igazságra törekedtem egyházi beszédeimben mindig. Tudós tartalommal, vagy költőies előadás által csillogni a szószéken soha sem igyekeztem. „Nem végeztem magamban egyebet tudni, mint Jézus Krisztust, azt, a ki megfeszítettet.” Aztán nem is szolgáltam úgynevezett „fényes egyházakban“, a hol magas szellemi igényekkel bíró közönség követeléseinek kellett volna eleget tenni igyekeznem. Kézdi-Vásárhely, Kun-Szent-Miklós, Szabadszállás, lelkipásztori szolgálatom e színhelyei, csakis buzgóságuk s az Isten háza, igéje és szolgálói iránti szeretetük által fényeskedtek. Hallgatóságom kisebb részben tartozott az úgynevezett miveltsz osztályhoz, túlnyomólag az úgynevezett közrendhez. Ezekhez kelle szabnom magamat; s igyekeztem és módom is volt, a jó egyházi beszéd ama legelső kelléke megszerzésében gyakorolni magamat: érthető lenni a legegyszerűbb elméknek is s még sem válni élvezhetetlenné a miveltebb szellemeknek. Hiszen maga az evangélium, melyet kizárólag hirdettem, a kisdetek számára való édes tejnek italát s a legérettebb szellemeknek való tüzes bort egyesíti magában. Bölcsesége elrejtett a világ

bölcsseitől s az együgyűeknek felfedeztetett. Bolondsággá tette a világ bölcsességét. Az ily tudományt nem szükség sem szórszálhasogató tudakossággal, sem csiszolt frázisok czafrangjaival ékesítgetni. A prédikáló legjobban teszi, ha megérteni s megértetni igyekszik az igét, s azután a magából minél kevesebbet adva hozzá, hagyja, hogy az beszéljen és hasson. Kinyitni a szivek ajtaját az evangéliumnak s azután nem állani útjába, nem fecsegni a küszöbön sokat: ezt véltem feladatomnak, mint egyházi szónok. Beszédeim azért ritkán (csak kivételes alkalmakkor) voltak hosszabbak, rendszeren rövidek — s mindig egyszerűek.

Bocsássanak meg ennyi apologiát, egyszer. e gyűjtemény tervének bejelentésekor. De ha (a fentebb érintett oknál fogva) a bejelentett terv félbeszakadna is, én egy hasznát, örömét már elvettem belőle magamnak. Papi dolgozataim rendezésével, válogatásával, újra papnak éreztem magamat, újra átéltem lelkemben azt a felejthetetlen időt, mikor a figyelmes, lelkes, buzgó gyülekezetben az igét hirdethettem; mikor a Dicséret szavaival, minden vasárnap reggelenként „örült én szívem, mikor ezt hallám, a templomba megyünk“ Az az idő elmúlt; szétszórt emlékeiből összeszedett levelek ez, a mit megőrizhettem belőle.

Budapest, 1880. októberben.

Szász Károly,

AZ „ERŐ. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCHÁJA.

Kérdések és válaszok.

Montgomery Jakab.

- Virág, mondd, kelyhed mért hasad?
„Sirig behintni útatad.“
- Csillag, miért ragyog le fényed?
„E fény vezet az égbe téged.“
- Szép hold, világod mért fogy el?
„Idő telése megnövel.“
- Szép nap, neked fényt, mondd, ki ad?
„A szent Ige: Legyen világ!“
- Idő, hová tűnsz szárnyadon?
„Öröklétért munkálkodom.“
- Öröklét, mi vagy, mondd nekem!
„Ma, mely volt, van, lesz végtelen!“

- Természet, bájord hol eredt?
„Isten hitt létre engemet!“
- Honnét, hová fú, szél, lehed?
„Szüless te újból s kérhdeted.“
- Tenger, ki Úr dagály s apályon?
„Az, a ki úr egész világon.“
- Bolygók, ki vezet útatokban?
„Erő, örök, mély, mondhatatlan!“
- Ó lét, fuvalmad hová száll?
„Mint párát nyel el a halál.“
- Ó sir, hol van diadalod?
„Kérdd azt, a ki feltámadott.“
- Halál, küzdelmed hol ér véget?
„Küzdelmem vége: örökélet.“

Hegedüs István.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. október 31-én.

— A kolozsmegyei tanító-testület évi rendes közgyűlését f. hó 29—30-án tartotta meg a városház nagy termében, kiváló érdeklődéstől kísérve. A nagy terem zsúfolásig megtelt, nemcsak a nő- s fi-tanítóképezde növendékeivel, hanem ott láttuk egész hosszú s díszes sorát a tanügy buzgó barátainak, kik örömmel szemlélik a derék tanítótestületnek ernyedetlen munkásságát. Mindenek előtt a helybelyi tanítóképezde dalköre zengé el, meglepő szabatossgal, a hymnust, s ennek elhangzása után Kis Sándor, az egylet érdemes elnöke tartott magvas megnyitó-beszédet, körvonalozván az egylet munkásságának nagy jelentőségét s közérdekű czélját. Majd a választmány évi működéséről szóló jelentés olvastatott föl, melyből örömmel győződött meg a közgyűlés, hogy a választmány nemes buzgalommal telyesíti tisztét. A pénztári számadások, a könyv-, irat- és tanszertár megvizsgálására s anyilvános tanítások megszemlélésére a bizottságok kinevezése után tárgyalás alá került Rieger I. előadó előterjesztése alapján az egyletiközlöny, a „Család és Iskola“ ügye, s határozatilag kimondatott, hogy a közlöny továbbra is fentartandó, s a közgyűlés erkölcsileg kötelezi a tantesület tagjait annak anyagi s szellemi támogatására. A közlöny szerkesztéséről, az egyleti év folyamán Várady Károly tanfelügyelővé neveztetvén ki, lemondott, s helyét ideiglenesen Hegedüs István foglalta el, s miután visszalépését ő is bejelenté, ez ügy elintézése a választmányra bízott. A délelőtti ülés befejezéséül Felméri Lajos egyetemi tanár tartott nagy becsű s kiváló érdekességű felolvasást „Anglia néptanítóiáról“, mely felolvasása egy részletét képezi az angol közoktatási állapotok felől készülöben levő művének. — A délutáni ülésben Rieger Imre az „Eötvös-alap“ ügyét s annak alapszabályait ismertetvén, elhatározott az ügy buzgó felkarolása s annak érdekében egy bizottság kiküldése. A közgyűlés második napján bejelentett a megejtett választások eredménye, mely szerint elnökké választott egyhangulag Fazakas József, a tanítóképezde derék tanára, alelnökké Benedek József, titkárrá Benedek Áron, jegyzökké Nagy Kálmán és Fehér József, pénztárnokká Propper Ferencz, könyvtárnokká Rieger Imre, tanszertárnokká Gazsi József. A megválasztott új elnök megható szavakkal köszönte meg, maga s tisztársai nevében a bizalmat s elfoglalván az elnöki széket, a kiküldött bizottságok jelentései örvendetes tudomásül vétettek, s következett Kis Sándor felolvasása a gr. Zichy által indítványozott „népnevelési egyesületek“ tárgyában. Lapunk bezártakor a közgyűlés még foly.

— Szász Károly Halotti Imái pár nap alatt második s bővített kiadásban kerülnek ki sajtó alól. E kötet elsejét fogja képezni azon továbbiaknak, melyek Szász Károly összegyűjtött pepi dolgozatait fogják tartalmazni, s melyek összesen öt kötetben fognak megjelenni. Előre is fölhiujuk olvasóink figyelmét, s egy előző rovatban — a Prot. Egyh. s Isk. lap nyomán — közöljük tájékozásúla szerző előszavát.

— Toldy Ferencz siremlékének leleplezési ünnepélyét e hó 31-én délelőtt 11 órakor tartja meg a Kisfaludytársaság a kerepesi temetőben. Az ünnepet a nemzeti színház énekkara nyitja meg; ezután Gyulay Pál emlékbeszédet tart s Beöthy Zsolt a siremlék felállításának történetét adja elő; az ünnepélyt kardal fejezi be. A társulat mindazon testületeket, melyek hozzájárultak az emlékkő felállításához, meghívta az ünnepélyre.

— Töméges pályázás. A m.-igeni ref. egyházközségnek megürült papi állomására — mint értesülünk — nem kevesebb, mint 18 pályázó jelantkezett, s versenyez a diadal pálmájáért. A kandidatio jövő hó 8-án fog végbemenni.

— Szerzetesek vándorlása Ausztriába. A Franciaországól kiutasított jezsuiták egy része Ausztriába érkezett; a többiek is követni fogják társaikat. Münchenbe pedig a párisi kapuczinus-zárda több tagja érkezett a napokban, a honnan Tirolba fognak menni s ott megtelepedni.

— Vajda-hunyadi ref. egyházmegyénkben az alpesi egyházközség folyó hó 24-én egyhangulag Benkó Sámuel papjelöltet választotta lelkészévé. Szerencsét és sikert kívánunk fiatal lelkészársunknak a megkezdett pályán.

— A prot. hittanulók létszáma Németországban, a legújabb időben, szembetűnően növekszik. Így p. o. Berlinben a folyó tanévben a létszám csaknem megkétszereződött: 230 hittanhallgató van. Halleben a hallgatók létszáma 304 (a múlt évben 250 volt); Tübingában 300, Lipsceben 437, Erlangenben 206; a létszám mindenikben emelkedő. Hasonló örvendetes jelenség észlelhető nálunk is, főleg Debreczenben s N.-Enyeden.

— A „Livingston“ nevű térítői vállalatnak Közép-Afrikában, ez idő szerint, hat állomása van, s a térítés munkája nagy sikerrel foly, főleg a Kongo környékén.

— A kath. papok s a hetedik gyermek. Belgiumban ősi szokás szerint a hetedik gyermek keresztatyja a király. Ez ősi szokás a gazdag szülökre nézve megtiszteltetés, a szegény sorsúaknak segítség. Mióta azonban az iskolák kiközüsitése miatt a belga kormány s uralkodó a pápa ő szentsége előtt kegyvesztetté lön, a kath. papok nem fogadják el ő Felségét keresztatyáül, s így a szegény sorsú szülék a királyi keresztatyaság előnyeül nem élvezhetik.

— A skót protestánsok, kik kiváló érdeklődéssel kísérik a spanyolországi protestáns hittérítés mozgalmait, Kordovában egy theol. seminarium fölállítását tervezik, s e czélra 24,000 frankon meg is vettek már egy házat. Az adakozás gyűjtések folyamatban vannak.

— A „Journal de Genève“-nek írják Berlinből: A zsidók elleni izgatás hova-tovább mind nagyobb mérvet ölt. Több oldalról törvényhozási intézkedéseket sürgetnek „e gyűlöletes faj ellen, mely Németország leigázását czélozza.“ Stoecker, berlini pap, anti senita felolvasásait újra megkezdette, s hallgatóinak száma ezerekre megy föl. Főleg a katolikus hírlapok versenyeznek a zsidók elleni gyűlölet élesztésében, s dicsekedve említik föl, hogy munkatársaik közt nincs egy zsidó sem.